0/1533
-19-

popüler tarih

www.populertarih.com.tr Ocak 2007 Sayı 77 6,00 YTL / KKTC: 8,00 YTL

Anadolu'dan bir Ortaçağ portresi: Mahperi Hatun

On Soruda: Otlukbeli Meydan Savaşı

19. Yüzyıl: İngilizlerin Afganistan kâbusu

'Hâtıra-i Celâdet' topu, Beyazıt Meydanı'nda

I. Meclis, içki yasağını nasıl kabul etti?

SİNEMA SEZONU

Tarihî filmler öne çıkıyor...

Teknoloji: Pillerin hayatımıza girişi

Mekteb-i Sultanî'de mükâfat töreni

TÜRKLER VE MOĞOLLAR

Sergiler, sempozyumlar, kitaplarla gündemde...

212323 07/01
ISSN 1302-6577
DUNYA

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

'Erken Cumhuriyet'in aydınlık satırları

LÜTFÜ TINÇ
lutfi.tinc@dunya.com

Genç Cumhuriyet döneminin ya da 'akademik' bir deyim çerçevesinde yaklaşırsanız, 'Erken Cumhuriyet' yıllarının son derece ilginç 'Tarih' kitapları vardı... Bunlar 1930'ların başında, 'Tarih I', 'Tarih II' diye, dört cilt halinde, o zamanlar 'Türk Tarih Tetkik Cemiyeti' adıyla anılan Türk Tarih Kurumu'nun oluşturduğu 'heyet' tarafından kaleme alınmış 'ders kitapları' idi. Ama ne ders kitabı!.. Bunlardan birinde, Tarih II'de -ki 'Ortazamanlar'ı kapsar- kitabın 238 ilâ 247. sayfaları arasında, 'Türk-Moğol İmparatorluğu' başlığı altında, 13 ve 14. Yüzyıl dünyasını etkileyen göçebe bozkır atlılarının 200 yıllık rüzgârı anlatılır.

Burada, şu satırlar da göze çarpar: "Cengiz istilâsı iptida ilim ve san'at hayatına ağır bir darbe indirmişti. Fakat bu istilâ ve harp devri geçtikten sonra, hükümdarlar yalnız maddî medeniyetin değil, manevî medeniyetin terakkisi için de çalıştılar."

Türkçesine de dokunmadan aktardığımız bu satırlar, bizim 'Erken Cumhuriyet' döneminde unuttuğumuz bu satırlar, 30'lardan bu yana sürüp giden Türk-Moğol ilişkileri tartışmalarına en berrak açılımı getiriyor aslında. Bugün, aradan geçen 70 küsur yıl sonrasında, kapılarına siyaseti yaklaştırmayan ya da en azından uzak tutan bilim insanlarının ve tarihçilerin de şapka çıkartacağı bu satırları bize, Aralık 2006'da üst üste yaşanan bazı etkinlikler anımsattı...

Biz de bu etkinlikleri, 'Türkler ve Moğollar' başlığı altında hacimli bir dosyada topladık... Garanti Bankası'nın sponsorluğunda, 7 Aralık 2006'da Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi'nde (SSM), başlayan "Cengiz Han ve Mirasçıları: Büyük Moğol İmparatorluğu" sergisi, bunların ilki idi. Bu serginin açılışının hemen peşi sıra, 7-8 Aralık günleri de, İstanbul Üniversitesi'ne bağlı Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, yine Sakıp Sabancı Müzesi ile işbirliği içinde, müzede, uluslararası bir sempozyum düzenledi... 'Cengiz Han ve Oğullarının İcraatlarının Türk Dünyasındaki Akisleri' başlıklı bu sempozyuma, yurtiçinden olduğu kadar, yurtdışından da, çok sayıda bilim insanı katıldı. Bu da ikinci etkinlikti... Üçüncü etkinlik ise, yine önemli sayıda bilim adamı ile iki tutkulu ve inatçı 'izci'nin, gazeteci Ergun Çağatay ile akademisyen Doğan Kuban'ın çabalarına dayanıyordu: Evet, tahmin edeceğiniz gibi, bu da, dört başı mamur bir kitaptı: 15 yılda tamalanan ve şimdilik, okurun karşısına İngilizce olarak çıkan 'Türkçe Konuşanlar' kitabı idi.

> 'Erken Cumhuriyet' döneminin kimi satırları, 30'lardan bu yana sürüp giden Türk-Moğol ilişkileri tartışmasına açıklık getiriyor.

'Türkler ve Moğollar' konusunun, kültürler ve kıtalar arasında kurduğu bağı, böylece biz de, bu üçlü etkinliği bir dosya altında toplayarak gözler önüne sermek istedik.

Nice sayılarda her ay buluşmak dileğiyle. ■

İçindekiler

Ocak 2007

KAPAK

54 Türkler ve Moğollar

KAPAK FOTOĞRAFI: ERGUN ÇAĞATAY

Sergiler, sempozyumlar ve kitaplarla, Çin Denizi'nden Tuna boylarına, Cengiz Han'ın izleri peşinde: 13 ve 14. Yüzyıl'da, kültürler ve kıtalar arasında kurulan bağlar; savaş ve istilalardan sonra yaşananlar...

4 Editörden
6 Basında Bu Ay
Vahdettin Engin
8 Geçen Ay
Sebahat Bağbars
14 İnteraktif Kürsü
20 Sinemada gündem 'tarih'
Olkan Özyurt
26 On Soruda: Otlukbeli Muharebesi
Erhan Afyoncu
38 İngilizlerin Afganistan kâbusu
M. Tanju Akad
44 İçki yasağı kanunu nasıl kabul edildi?
Ertan Ünal
50 Tarihe kök salan ağaç: Zeytin
F. F. Özipek
77 İnternet: Cengiz Han
Levent Özgürel
78 Teknoloji: Pillerin tarihi
Fatih Toptan
84 Bilim Tarihi: Sophie Germain
Fatih Toptan
88 Kırk Ambar: Fransa'nın Dreyfus Davası
Feza Kürkçüoğlu
90 Dergilerden
Lale Uçan
92 Kitap
Lütfü Tınç
94 Ajanda
Erkan Ildız
100 Orhan Koloğlu Arşivi: 'Hâtıra-i Celâdet' topu
103 Televizyon: Belgeseller
Olkan Özyurt
104 Bulmaca
Sedat Yaşayan
106 Ayın Fotoğrafı

SELÇUKLU DÖNEMİ

32 Mahperi Hatun

13. Yüzyıl Türk coğrafyası ve özellikle de Anadolu'yu anlattığı 'Mahperi Hatun'u Fransızca olarak kaleme aldığını ve Avrupa'ya, Anadolu'yu, Selçukluların büyüklüğünü göstermek istediğini vurgulayan Gisèle'in romanı, Kubad Abad Sarayı'nı merkezine alıyor.

Meryem Gürbüz

popüler tarih
Yıl: 7 Sayı: 2007/77 Ocak 2007

Kurucusu
NEZİH DEMİRKENT

İmtiyaz Sahibi
DİDEM DEMİRKENT

Genel Yönetmen
OSMAN S. AROLAT

Yazı İşleri Müdürü
LÜTFÜ TINÇ

Haber Merkezi
SEBAHAT BAĞBARS

Görsel Yönetmen
MURAT BEŞİKTAŞ

Reklam Sorumlusu
A. MERAL BAŞAR

Danışma Kurulu
ERHAN AFYONCU • FAHRİ ARAL
YÜCEL DEMİREL • VAHDETTİN ENGİN
ALPAY KABACALI • HAYDAR KAZGAN
ÖMER KOÇ • ORHAN KOLOĞLU
CÜNEYT KORYÜREK • İLBER ORTAYLI
SAMİ ÖNAL • METİN SÖZEN
ESER TUTEL

Bu sayıya fotoğraflarıyla katkıda bulunanlar
ERGUN ÇAĞATAY • MİRHAN BİLİR
ERKAN ILDIZ • AYDIN COŞKUN

Abone ve Dağıtım Müdürü
HULYA KOÇ

Tanıtım ve Halkla İlişkiler Müdürü
NİLAY ŞAHİNOĞLU DOYURAN

Yayın Türü
YAYGIN SÜRELİ
Her ayın başında yayınlanır

Ofset Hazırlık ve Baskı
DÜNYA YAYINCILIK A.Ş.
"GLOBUS" DÜNYA BASINEVİ
100. Yıl Mahallesi 34440 Bağcılar - İstanbul
Yazı İşleri: 0.212. 440 22 77 - 78
Santral Tel: 0.212. 440 24 24
Reklam: 0.212. 440 20 42
Abone: 0.212. 440 21 47 - 48 - 49
Fax: 0.212. 440 23 69
e-mail: popüler.tarih@dunya.com
Ücretsiz danışma hattı
0.800 219 20 24 • 0.800 219 20 25

Dağıtım
DPP A.Ş.
DÜNYA SÜPER DAĞITIM A.Ş.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

◆ Hazırlayan: Vahdettin Engin

100 yıl önce

Adalar'a vapur kalkmadı

Dün, hava muhalefeti sebebiyle Adalar'dan Köprü'ye *[üstte; Galata Köprüsü]* vapur gelmediği gibi, Köprü'den de Adalar'a hareket etmemiştir. Ayrıca Harem ve Salacak'a da vapur işlememiştir.

(Sabah, 1 Ocak 1907)

Hac mevsimi başladı

Bu sene hacı sayısı görülmemiş şekilde fazladır. Bugüne kadar Cidde'ye ulaşan hacıların sayısı 45 bin 800'ü bulmuştur. Bunların geldikleri yerler şöyle: Hindistan'dan 10.270, Afganistan ve Belucistan'dan 1.886, Malezya civarı ve Cava'dan 13.097, İran'dan 152, Irak'tan 2.012, Mısır'dan 4.702, Anadolu'dan 2.040 ve Rumeli'den 540 hacı.

(Sabah Gazetesi 4 Ocak 1907)

Padişahtan kurbanlık koyun

Padişah hazretlerinin emri ile; Enderun hademesine, İstanbul ve Bilad-ı Selase'deki camilere, tekke ve zaviyelere, türbe ve medreselere, yaklaşık bin otuz iki adet kurbanlık koyun dağıtılacaktır. Bu iş için et müteahhidi İsmail Efendi ve ortağı Mustafa Efendi'ye tebligatta bulunulmuştur.

(Sabah, 24 Ocak 1907)

100 yıl önce: 20 Ocak 1907

Mekteb-i Sultanî'de mükâfat dağıtımı töreni

Sabah gazetesi, 20 Ocak 1907 tarihli nüshasında, Mekteb-i Sultanî'de yani bugünkü adıyla, Galatasaray Lisesi'nde yapılan mükâfat dağıtımı törenini bütün ayrıntılarıyla anlatır.

1900'lerin ilk yıllarında, Galatasaray Lisesi'nin anıtsal giriş kapısı.

Mekteb-i Sultanî'de her sene gerçekleştirilen mükâfat dağıtım törenleri dünkü Cumartesi günü yapıldı.

Tören münasebetiyle mektebin büyük salonu mükemmel bir surette süslenmiş ve duvarlara 'Padişahım Çok Yaşa' levhaları asılmıştı. İmtihanlar neticesi, liyakat gösteren öğrencilere dağıtılacak süslü kitaplar salonun orta yerindeki büyük masaya yerleştirilmişti.

Törenlere geçilmeden önce, mektebin camisinde müdür, idareci ile öğretmenler hazır olduğu halde, Hamidiye Camii imamı Hafız Hamdi Efendi ve diğer hafızlar tarafından Mevlid-i Şerif okundu.

Padişahın ikram olarak gönderdiği şekerler ikram edildi. Daha sonra, padişahın, öğretmen ve öğrencileri taltif etmek ve ödüllendirmek üzere özel olarak gönderdiği Mabeyn-i Hümâyûn kâtiplerinden Cevad Bey karşılandı.

Mektep Müdürü Abdurrahman Şeref Bey, İkinci Müdür

Mekteb-i Sultanî'nin bir mükâfat beratı.

Mekteb-i Sultanî'nin ilk dönemlerinde, ders verenler arasında, medrese kökenli sarıklılar da vardır.

Mösyö Feuillet ve idareciler, Cevad Bey yanlarında olduğu halde, hep birlikte müdüriyet odasına geçip bir süre burada sohbet ettiler.

Müteakiben mükâfat dağıtım salonuna geçildi. Cevad Bey, padişah hazretleri tarafından dereceye giren öğrencilere armağan edilen madalyaları takdim edecekti.

Salonda, bir tarafta öğretmenler, diğer tarafta öğrenciler yer almıştı. Cevad Bey salonun ortasına doğru ilerleyerek hazır bulunanlara padişah hazretlerinin selamlarını iletti konuşmasını yapmıştır.

Törende bizzat bulunan Maarif Nâzırı Haşim Bey herkesin iftihar ettiği bir müessese olan Mekteb-i Sultanî'nin mükâfat dağıtım töreninde bulunmaktan duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir.

Daha sonra Müdür Abdurrahman Şeref Bey söz alarak, bu mükâfat töreni ile Mekteb-i Sultanî'nin otuz sekizinci ders yılının sona ermekte olduğunu söylemiş, padişah II. Abdülhamid'in mektebe gösterdiği özel ilgiden duyulan memnuniyeti dile getirmiştir.

Öğrenciler adına ise, yeni mezunlardan Faik Efendi bir konuşma yapmıştır. Konuşmalar tamamlanınca, Mekteb-i Sultanî mezunlarına verilecek altın ve gümüş madalyalar süslü kutularından çıkarılmış ve dağıtılmıştır.

Daha sonra, her sınıftan öğrenciler arasında başarı kazanıp dereceye girenlere, yaldızlı kitaplar içinde başarı beratları verilmiştir.

Töreni müteakip, üç defa 'Padişahım çok yaşa' diye bağırılmıştır. Daha sonra davetliler mektepten ayrılmak üzere kalkmışlardır. Abdurrahman Şeref Bey, mektebin hamisi olarak kabul ettikleri padişaha duydukları şükran hislerinin kendisine iletilmesini Cevad Bey'den istemiştir.

Mekteb-i Sultani'de okuyan şehzadeler hocalarıyla bir arada.

75 yıl önce

Dârülfünûn ıslahatı

Dârülfünûn'un teşkilatıyla meşgul olmak üzere, Cenevre Dârülfünûnu Pedagoji Profesörü Albert Malché *[sağda]* trenle Ankara'ya gelmiştir. Başvekil İsmet Paşa, beraberinde Maarif Vekaleti Müsteşarı Salih Zeki Bey de bulunduğu halde, profesörü huzurunda kabul etmiştir.

(Hakimiyet-i Milliye, 19 Ocak 1932)

Irak ile antlaşmalar

Irak başvekili Nuri Paşa ile İktisat vekilimiz Mustafa Şeref Bey *[solda]* arasında yapılan görüşmeler neticesinde, Irak Hükümeti ile yürütülen ticaret, ikamet ve suçluların iadesi mukavelelerinin müzakeresi ikmal edilmiştir.

(Hakimiyet-i Milliye, 9 Ocak 1932)

Almanya harp borçları

Almanya Başvekili Brüning *[sağda]*, Almanya'nın cihan harbinden kalan borçlarını vermeyeceğini belirtti. Bu beyanatın hemen öncesinde, yorgun olduğu gerekçesiyle görevinden istifa eden Fransız Hariciye Nâzırı Briand'ın çekilmesinde temel sebep olarak, bu olayın yattığı tahmin ediliyor.

(Hakimiyet-i Milliye, 10 Ocak 1932)

İkinci Balkan Konferansı

İkinci Balkan Konferansı dün Yıldız Sarayı'nda, Büyük Millet Meclisi Reis Vekili Hasan Bey *[sağda]* riyasetinde açılmıştır. Toplantıya Türkiye, Bulgaristan, Yunanistan, Arnavutluk, Romanya ve Yugoslavya'yı temsilen heyetler katılmaktadır.

(Hakimiyet-i Milliye, 29 Ocak 1932)

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

◆ Hazırlayan: Sebahat Bağbars
sebahat.bagbars@dunya.com

FOTOĞRAFLAR: ERKAN ILDIZ

Cumhuriyet'in bakışıyla

Anadolu uygarlıkları

Koç Üniversitesi'ne bağlı İstanbul'daki 'Anadolu Medeniyetleri Araştırma Merkezi' 9 Aralık günü düzenlenen bir konferansla açıldı.

◆ Erkan Ildız

Uzun bir süredir, Koç ailesinin, Antalya'daki Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü'nün bir benzerini İstanbul'da faaliyete geçirme hazırlığında olduğu bilinmekteydi.

Bu iş için Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü'nün bulunduğu İstiklâl Caddesi Nur-u Ziya Sokak başındaki büyük bir bina alınmış ve restore edilmeye başlanmıştı. Tüm hazırlıklar tamamlandı ve merkez sonunda, Koç Üniversitesi'ne bağlı olarak, 'Anadolu Medeniyetleri Araştırma Merkezi' adıyla, 9 Aralık günü düzenlenen bir konferans ile faaliyete geçti.

Açılış nedeniyle yapılan açıklamada, Anadolu Medeniyetleri Araştırma Merkezi'nin; sağladığı konaklama, kütüphane, konferans salonu ve yemekhane gibi imkânlarla, bir Türk üniversitesinin parçası olarak kurulan, Anadolu arkeolojisi ve tarihi üzerine araştırmaları destekleyen kurumlara ilk örnek oluşturulduğu belirtildi.

"Her sene Türkiye içinden ve dışından 20 bilim adamına 9 aylık bir süreçte, Klasik Çağ'dan Osmanlı'ya kadar, Anadolu tarihi ve kültürü konularında araştırma yapabilmeleri için burs vermektedir," denildi.

9-10 Aralık günleri düzenlenen 'Cumhuriyet Döneminde Geçmişe Bakış Açıları / Klasik ve Bizans Dönemleri Konferansı'nda, yurtiçi ve dışından çeşitli üniversitelerden bilim insanları 10 bildiri sundu. Kalabalık bir dinleyici kitlesi de konferansta hazır bulundu.

İlk oturumdan son oturuma kadar, konuşmacıların hemen hepsi, Atatürk döneminde, Cumhuriyet'in ilk yıllarında, Anadolu'nun geçmiş uygarlıklarının, büyük bir hararetle ortaya çıkartılması için büyük çaba sarf edildiğini dile getirdi. Bu yolda, devletin kıt imkânlarının seferber edildiği vurgulandı.

Konferansın ilginç sunumlarından birini, California Üniversitesi'nden Prof. Dr. Fikret Yegül yaptı ve Amerikalıların Salihli yakınlarındaki Sardeis'te yürüttükleri kazıları ve buradaki buluntuları ABD'ye kaçırmalarının öyküsünü çeşitli belgelere dayanarak anlattı.

Bu araştırmalara göre, "Batılıların gözünde bir İslâm devletinin burada Anadolu topraklarında yer alması yasadışı ve gayri meşru idi. Yunan ve Roma uygarlığı eserlerine Türklerin sahip olması komik bir durumdu".

Yegül, "ancak genç Türk Cumhuriyeti'nin bu geçmişi kendi geçmişi olarak gördüğünü, hem yürütülen bilimsel çalışmalarla hem de bu uygarlıklardan yapılan çevirilerle Anadolu'nun geçmişinin sahiplenildiğini" belirtti.

Konferansın sonunda, Bristol Üniversitesi'nden Dr. David Shankland bir değerlendirme konuşması yaptı. "Atatürk'ün Türk olması bu toprakların büyük şansı" diyerek söze başlayan Shankland, "Cumhuriyetin ilk döneminde milliyetçilik var; ama geçmiş uygarlıkların çok yön-

Koç Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Attilla Aşkar, Anadolu Medeniyetleri Araştırma Merkezi'nde, açılış konuşmasını yapıyor [solda].

Prof. Dr. Scott Redford:
'Uygun ortam yarattık'

Anadolu Medeniyetleri Araştırma Merkezi'nin faaliyetlerini ve hedeflerini, merkezin müdürü Prof. Dr. Scott Redford'a sorduk:

➤ *Merkezin hedeflerini, kuruluş amacını kısaca özetler misiniz?*

Roma, Paris gibi dünya kentlerinde düzinelerce araştırma enstitüleri var. Yüksek seviyede bilim adamlarının rahat çalışabileceği ortamlar yaratmak için böyle imkânlar sağlanıyor.

Ne yazık ki şu ana kadar İstanbul'da bir üniversitenin kurduğu böyle bir araştırma merkezi yoktu. Koç ailesi bunun gereksinimini duydu ve kurdu.

➤ *Merkezin düzenlediği ilk konferansın konusunu belirlerken neleri gözettiniz?*

Türkiye bu günlerde her zamanki gibi, bir kimlik arayışı içinde. Birçok yerde geçmişe karşı sorgulayıcı bir yaklaşım olduğu için, biz de o sorgulayıcı yaklaşımı tarihe, arkeolojiye çevirelim dedik.

Zaten araştırma merkezimiz kendi çalışmalarını Klasik ve Osmanlı Dönemi arasındaki zamanla sınırlıyor. Fakat Harvard Üniversitesi bizden önce, Osmanlı ve Selçuklu devri üzerine bu yıl Mayıs ayında bir seminer düzenledi. Bu nedenle biz de, kendi konferansımızı Klasik ve Bizans devirleriyle sınırladık.

➤ *Merkezin bundan sonraki etkinlik programında neler var?*

Her sene biz 20 bilim adamına burs veriyoruz. Onların, halka açık birer konuşmaları olacak. Yani Ocak ayından itibaren, bir konferans dizisi olacak. Bu 20 bilim adamı, kendi araştırmalarını halka açık bir şekilde sunacaklar. Daha sonra yıllık sempozyumumuz olacak. Ayrıca çeşitli etkinlikler, yayınlar da düşünüyoruz.

Anadolu Medeniyetleri Araştırma Merkezi [üstte, solda ve sağda], İstanbul'da, 'Cumhuriyet Döneminde Geçmişe Bakış Açıları başlıklı bir konferansla açıldı [sağda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Konferansın ilginç sunumlarından birini de, California Üniversitesi'nden Prof. Dr. Fikret Yegül yaptı [sağda].

lü bir sahiplenilmesi de var. Almanya, İtalya gibi ülkelerde 1930'larda arkeolojinin milliyetçi ideolojiler için kullanımı söz konusu iken, Cumhuriyet yönetimi ülkenin geçmişine olumsuz yaklaşmadı. Türk kültürüne büyük önem verdi; ama aynı anda, diğer Anadolu uygarlıklarına da büyük vurgu yaptı" dedi.

Kapanış konuşmasını Koç Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Attilla Aşkar yaptı. Aşkar çocukluk anılarını anlattığı konuşmasında, "Çocukken çevremizde gördüğümüz Hitit, Bizans, Frig eserleriyle kendimizi özdeşleştirir adeta kökenimizi Hititlerde görürdük. Bu bakış açısı bize Cumhuriyet'imizin bir mirasıdır. Anadolu Medeniyetleri Araştırma Merkezi'nin temel fonksiyonu da bu bakış olacaktır" dedi.

Konferansın sonunda, Bristol Üniversitesi'nden Dr. David Shankland, bir değerlendirme konuşması yaptı [altta].

Fotoğraf sergisi

Fas 'ahlan wa sahlan'

Fotoğraf sanatçısı Zeynep Orhon Targaç, Ocak-Şubat 2005 tarihleri arasında Marakeş, Atlas Dağları ve Sahara'ya yolculukları sırasında çektiği fotoğraflardan oluşan 'Fas Ahlan wa Sahlan' adını verdiği fotoğraf sergisini 28 Kasım - 2 Aralık 2006 tarihleri arasında, Trabzon Fotoğraf Sanatı Derneği'nin davetiyle, Mahmut Gologlu Kültür Merkezi'ne taşıdı.

'Fas Ahlan wa Sahlan' sergisini, yüzlerce fotoğrafın arasından seçtiği karelerle oluşturduğunu ve bu fotoğraflarla dünyanın uzak bir köşesinden, Fas'tan öyküler anlatmaya çalıştığını dile getiren Zeynep Orhon Targaç, 20 Ekim 2006'da da, bu sergiden örnek fotoğrafları, dijital bir gösteriyle, KASK Fotoğraf Sanatı Derneği'nde izleyicilerine aktarmıştı.

Sanatçı, bu tür bir gösterimi, 10 Eylül 2006'da, Harbiye Askerî Müze, Hasan Rıza Sergi (A-B) salonlarında düzenlediği eş zamanlı sergi süresince de gerçekleştirmişti.

Fotoğraf sanatçısı Zeynep Orhon Targaç, yine 2006 yılında, 'Sikkelerin Işığında Anadolu' adlı fotoğraf sergileri ve dijital projeksiyon gösterileri gerçekleştirmişti.

Albüm

1929 Kışı

Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, '1929 Kışı: Bir Şehir Efsanesi' adlı fotoğraf albümünü piyasaya çıkardı. Soğuk ve karın, hatta yaşanan kimi trajedilerin şehir ve insanlar tarafından nasıl bir eğlenceye dönüştürüldüğüne şahitlik eden bu albümü, araştırmacı Cengiz Kahraman, 7 yıl süren uzun bir araştırma ve derleme süreci sonucunda hazırladı.

1929 Kışı'na, dönemin amatör ve profesyonel fotoğrafçılarının fotoğraflarıyla ışık tutan albümde, ayrıca fotoğraflara eşlik eden, dönemin gazete ve dergilerinde yer almış haberlerden kaynaklanan metinler, çerçeve yazıları ve karikatürler de yer alıyor.

Şeb-i Aruz

Mevlâna'yı anarken

Her yıl 17 Aralık'ta kutlanan Şeb-i Aruz bu yıl da ülkenin farklı yörelerinde, çeşitli etkinliklerle gerçekleştirildi.

İstanbul Büyük Şehir Belediyesi de, aralık ayı programına koyduğu etkinliklerle Mevlâna'yı andı. Atatürk Kitaplığı'nda, Prof. Dr. Cihan Okuyucu tarafından gerçekleştirilen 'Mesnevî Sohbetleri'ne katılanlar Mesnevi'de yer alan hikâyeleri dinleme imkânı buldular.

Yine 'Mesnevî Sohbetleri' adı altındaki ikinci etkinlik ise Nur Artıran tarafından, İstanbul'da, Tünel'deki Tarık Zafer Tunaya Kültür Merkezi'nde gerçekleştirildi.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

KISA...KISA

Mikelancello'nun mektubu

Rönesans döneminin ünlü mimar, ressam ve heykeltıraşı Mikelancello'nun 1521'de yazdığı bir mektubu, 11 Aralık 2006'da New York'ta Sotheby's tarafından düzenlenen müzayedede, 576 bin dolara satıldı.

Fotoğraflarla taş işçiliği

Yapı-Endüstri Merkezi (YEM) ile İstanbul Fotoğraf ve Sinema Amatörleri Derneği (İFSAK) tarafından, 27 Kasım 2006 - 15 Aralık 2006 tarihleri arasında 'Anadolu Mimarisinde Taş İşçiliği' isimli bir fotoğraf sergisi gerçekleştirildi. Firdevs Sayılan'ın fotoğraflarından oluşan sergi antik dönem, Anadolu Selçuklukları ve beylikler dönemiyle Osmanlı'dan günümüze ulaşan Anadolu mimarisi yapılarını içeriyordu.

Atatürk, Arkeoloji ve Alacahöyük

Suna - İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü (AKMED) 2006-2007 yılı kapsamındaki kültürel etkinliklerine devam ediyor. 9 Aralık 2006 günü AKMED Konferans Salonu'nda Prof. Dr. Aykut Çınaroğlu'nun sunumuyla 'Atatürk, Arkeoloji ve Alacahöyük' başlıklı bir konferans gerçekleştirildi.

Sergi

Yapı Kredi'de iletişim

Yapı Kredi Kültür Merkezi, 21 Aralık 2006 tarihinde 'İletişim / Haberleşme' başlıklı sergiyi Vedat Nedim Tör Müzesi'nde sanatseverlerle buluşturdu.

25 Mart 2007'ye kadar açık kalacak olan sergide, Asurluların yazdığı kil tablet mektuptan, Antik dönem haberleşmelerinde kullanılan çizim ve krokilere; Osmanlı dönemi sahra postasından, telgraf ve telefonun icadına kadar, pek çok haberleşme aracı ele alınıyor.

Sergide dikkat çeken eserler arasında Abdullah Freres'in çektiği Osmanlı Postası İmparatorluk Albümü'nden bisikletli postacılar fotoğrafı *[en üstte]* ve çivi yazılı kil tablet mektup da *[üstte]* yer alıyordu.

Müzayede

Denizler Kitabevi'den efemera

Denizler Kitabevi tarafından düzenlenen Efemera Müzayedesi, 10 Aralık 2006'da Taksim The Marmara Oteli'nde gerçekleştirildi.

Müzayedede, ilginç çizgi kartpostallar, Mustafa Düzgünman imzalı ebru çalışmaları *[sağda]* ve orijinal ciltleriyle sergilenen elyazmaları dikkat çekiyordu.

Denizler Kitabevi'nin müzayedesinde, çok sayıda harita, fotoğraf, madalya, fatura, hisse senedi, gravür ve afiş de yer aldı.

'Ustalara Saygı'

Rıfat Ilgaz Gecesi

İstanbul'daki Beşiktaş Belediyesi Kültür Sanat Platformu tarafından, 'Ustalara Saygı' etkinlikleri kapsamında, kültür, sanat, edebiyat ve düşün dünyasındaki usta isimleri ve eserlerini sevenleriyle buluşturmak amacıyla düzenlenen gecelerin 19'uncusu, Rıfat Ilgaz Gecesi idi.

11 Aralık 2006'da Melih Cevdet Anday Sahnesi'nde gerçekleştirilen ve Faruk Şüyün'ün hazırlayıp yönettiği geceye, Rıfat Ilgaz'ın görüntülerinin yer aldığı bir film ile başlandı. Ahmet Gülhan, Aydın Ilgaz, Cihan Demirci, Ilhan Selçuk, Tahsin Yücel, Yusuf Kurçenli'nin konuşmacı olarak katıldıkları gecede, Deniz Gökçer, Memet Ali Alabora ve Zeliha Berksoy, Rıfat Ilgaz'ın şiirlerini okudular.

Rıfat Ilgaz Gecesi'nde ayrıca, Zeliha Berksoy'un öğrencileri, Rıfat Ilgaz'ın Hababam Sınıfı'ndan bir bölümü, okuma tiyatrosu olarak seslendirdi. Badem Akustik Konser Topluluğu'nun mini konseri, Ruhi Su Korosu eski üyelerinin seslendirdikleri Rıfat Ilgaz'ın sevdiği türküler ve 6 yaşındaki Başak Merev'in okuduğu Ilgaz türküsü 'Ustalara Saygı' gecesinde gerçekleştirilen etkinlikler arasındaydı.

'Ustalara Saygı' gecesinin 19'uncusu Rıfat Ilgaz adına düzenlendi. Geceye İlhan Selçuk ve Ilgaz ailesi katıldı [solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Fevzi Paşa Mahallesi elden geçiriliyor

Üniversite-mahalleli işbirliği Çanakkale'de

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, kentin Fevzi Paşa Mahallesi'nde önemli rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri geliştirip, kolları sıvamış durumda...

ÜLKÜ ALTINOLUK

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nin Çanakkale Fevzi Paşa Mahallesi'nde bulunan Nedime Hanım Birimi, Sahne Sanatları, Sinema-TV ve Tekstil bölümleriyle, eğitim-öğretimin yanı sıra, bu mahallede yaşayan Roman vatandaşlarımızın sanatsal-kültürel kalkınmasına da öncülük etmektedir.

Diğer yandan kentin bu kesimi, zaman içinde sosyal-fiziksel özelliklerini büyük ölçüde kaybetmiş olduğundan, bu alanda kentsel rehabilitasyon projelerine ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu alanda, Üniversite'miz birimlerinin de bulunduğu Zafer Meydanı'nda, 1873 yılında inşa edilmiş eski kilise, papaz evi ve papaz okulu binaları da bulunmaktadır. Bu yapılar günümüzde kullanılmamaktadırlar. Kilise dışındaki diğer binalar harap durumdadır.

Binalara ait rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri Üniversite'miz mimarları tarafından hazırlanmaktadır.

Kilise binası 1950'ye kadar özgün işlevini sürdürmüş, o tarihte cemaatinin Çanakkale'den ayrılması ile yapı sahipsiz kalmış, daha sonra Arkeoloji Müzesi, (1964), depo, Kültür Merkezi (1984'ten itibaren kısa bir dönem) olarak kullanılmıştır.

Çanakkale Boğazı'nın Anadolu ve Rumeli yakasındaki kaleler [üstte]. Onsekiz Mart Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nin Çanakkale Fevzi Paşa Mahallesi'nde yer alan Nedime Hanım Birimi [sağda].

Kiliseye ilişkin olarak, A. Bayrak'ın Doç. Dr. N. Arslan yönetiminde hazırlanmış 'Çanakkale Surp Kevork Ermeni Kilisesi' başlıklı bir seminer çalışması vardır (ÇOMÜ, 2001, shf. 3).

Kültür ve Turizm Bakanlığı mülkiyetinde iken Üniversite'mize devredilen eski kilise binası 'sahne-tiyatro', eski papaz okulu ve eski papaz evi binaları ise, yakın çevresindeki benzer nitelikteki binaların işlevlerine paralel, eğitim ve öğretim amaçlı olarak Üniversite'miz tarafından işlevlendirilecektir.

Bu kapsamda, Ca' Foscari of Venice Üniversitesi'ne (İtalya) bağlı 'Uluslararası Sanat Ekonomisi Merkezi'nden Marilena Vecco ile yerinde inceleme yapılmıştır. İtalya'da, cemaatini kaybetmiş kiliseler için de sanat içerikli ayrıntılı projeler üreten Merkez ile, bilimsel işbirliğine gidilmesi kararına varılmıştır.

Çalışmaları yürüten ekip, soldan sağa doğru: Eğitim Fakültesi'nden Yrd. Doç. Dr. Aysun Yavuz, Uluslararası Sanat Ekonomisi Merkezi'nden Marilena Vecco, Rektör Yardımcısı Yük. Mimar Prof. Dr. Ülkü Altınoluk, Güzel Sanatlar Fakültesi TV Bölümü'nden Yrd. Doç. Dr. Fetay Soykan [solda].

Üniversite'miz, eski Nedime Hanım Kız Meslek Okulu binasının restorasyonunu yapıp Güzel Sanatlar Fakültesi'nin üç bölümünü (Sahne ve Görüntü Sanatları Bölümü, Sinema-TV Bölümü ve Tekstil Bölümü) bu binaya taşımıştır.

Yeniden işlevlendirilen binada eğitim verilmeye başlaması ile birlikte, kentimizin en eski mahallelerinden Fevzi Paşa Mahallesi'nin çehresi değişmeye başlamış ve mahallede, kültürel ve sosyal yaşantının canlanması yolunda ilk kıvılcımlar atılmıştır.

Bu yöndeki çabaların sürmesi ve kent merkezindeki bu resmî adıyla da Fevzi Paşa Mahallesi, mazgallarından sular akan dar sokakları, rengârenk boyalı evleri, kapı önlerine atılmış kilimleri, sokak ortasında darbuka çalan delikanlıları, esmer genç kızları ve göbek atan çocuklarıyla, ziyaretçilerine, özel bir doku içinden geçildiğini hemen anlatır. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'ne bağlı 'Nedime Hanım Birimi' de bu mahallede, Fakülte'nin Sahne Sanatları, Sinema-TV ve Tekstil bölümleriyle ortak bir çalışma yürütüyor. Fevzi Paşa Mahallesi'ndeki Roman vatandaşların sanatsal ve kültürel alanlardaki çabalarına destek olunuyor.

'Çay' ya da 'Fevzi Paşa' Mahallesi

Çanakkale'nin Çay Mahallesi'nde, Roman vatandaşlar yaşarlar. Fatih Sultan Mehmed'in Çanakkale'den geçerken yaptırttığı Çimenlik Kale'sinin inşaatında, Çanakkale Romanlarının atalarının çalıştığı, sonra da bu kentte kaldıkları rivayet edilir... Çay,

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

eski mahallenin Çanakkale'nin kültürel hayatının odak noktalarından biri haline getirilmesi için rehabilitasyon projesi çalışmaları, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi ve Yıldız Teknik Üniversitesi işbirliğiyle sürdürülmektedir.

Zafer Meydanı, Çanakkale Bölge Koruma Kurulu'na sunulmak üzere, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi ve Çanakkale Belediyesi işbirliğiyle ortaklaşa projelendirilmiştir.

Kentin merkezinde bulunan bu özgün yapılar topluluğunun ve Roman Mahallesi'nin işlevlendirilmesi ve donatılması kente katkılar sağlayacaktır.

Zafer Meydanı'nın hemen karşısında bulunan Nedime Hanım binasında tiyatro oyuncusu yetiştiren bir bölümün bulunması, eski kilise binasının 'sahne' olarak kullanılması yönünde bir başka dayanak oluşturmaktadır.

Ayrıca kentimizde 41 yıldır süren uluslararası Troia Festivali için önemli bir konser ve gösteri salonu olarak kullanılabilecek bu yapı, özellikle yurtdışından gelen yabancı tiyatro topluluklarının ve müzisyenlerin sıkıntısını çektikleri 'akustiği yeterli salon' sorununa bir çözüm de getirmiş olacaktır. ■

Prof. Dr. Ülkü Altınoluk, Belediye Başkanı Ülgür Gökhan ve Çanakkale Valisi Orhan Kırlı'ya, Fevzi Paşa Mahallesi Projesi'ni anlatıyor [altta].

Kendi memleketinde bilinmeyen

Hûlusi Behçet

Kendi adı ile anılan hastalığı tıp dünyasınca kabul görmüş Ordinaryus Prof. Dr. Hûlusi Behçet'i, biz 1949'lulara, Patolojik Anatomi hocası Prof. Shwartz, "İşte dünyaca tanınan, fakat memleketinde bilinmeyen bir âlim" diye anlatırdı...

A. Talip Arban

Adı ile anılan hastalığı tıp dünyasınca kabul görmüş Ordinaryus Prof. Dr. Hûlusi Behçet'i (1889-1948), biz 1949'lulara Patolojik Anatomi hocası Prof. Philipp Shwartz, bir dersinde, "İşte dünyaca tanınan, fakat memleketinde bilinmeyen bir âlim" diye tanıtıp kalplerimizi iftihar duyguları ile kabartarak takdim etmiş ve sonra ilave etmişti: "Kongrelerde buluşunu tanıtmak için, seyahat ettiğinden, pek Türkiye'de bulunmaz."

Dünya tıp alemi, 'Behçet Sendromu'nu (Morbus Behçet / La Maladie de Behçet / Behçet's Syndrome) bilir de, bu kişinin bir Türk olduğunu bilen pek azdır.

Mesela ABD'de (Massachusetts, New York, Maryland, Kentucky, South Carolina) ihtisas yaparken, Amerikalı meslektaşların en yakın tahminle, onun Çekoslovak veya Macar olduğunu söylemelerini acı acı müşahede ederek tashihe çalışırdım.

İlmin vatanı yoktur, fakat bilim adamlarının vatanı vardır. Bunun en bariz misali, Nobel mükâfatlarının verilişinde görülür. Seçilenlerin

Ali T. Arban, MD*

Dr. Hulûsi Behçet

Hulûsi Behçet was born in Istanbul, Turkey, in 1889. He received his MD degree from the Gulhane Military Medical School of Istanbul in 1910, in the rank of captain. This was followed by a 4-year assistantship at the same institution. During the First World War he served at the Edirne Mil[illegible]capital. In 1[illegible]

Ali T. Arban, MD

described the triad of oral aphthous ulceration, genital ulceration, and hypopyoninitis.

After becoming professor ordinarius at the University of Istanbul he spent the remainder of his academic life there. He authored more than 150 articles published in European medical journals, and nine books primarily dealing with the treatment of syphilis. He was awarded an honorary diploma and medallion in 1926 for his treatises on nail syndrome of Allopo Boil leucanemia leishmaniasis), barley's scabies, eczemas of actinomycosis, electrocoagulation of [illegible], drug eruption

Yıl 1943: Cevat Kerim İncedayı, klinikte Hûlusi Behçet ve diğer klinik çalışanlarıyla birlikte [en solda]. **Diş Hekimi Ali Talip Arban'ın Ağustos 1982'de 'United States Army, Europe and Seventh Army's Medical Bulletin'de yayımlanan Hûlusi Behçet biyografisi** [solda].

mensup olduğu milletlerin gazeteleri, bunu millî bir sevinçle bildirirler.

Memleketlerin kartviziti sayılan posta pulları ile, Ord. Prof. Dr. Hûlusi Behçet'i daha büyük çapta dünyaya tanıtmak için, onun pulunun çıkartılmasını PTT Genel Müdürlüğü Filateli Şubesi'ne, Türk Tıp Tarihi Kurumu Başkanı merhum Dr. Feridun Frik'in lûtfettiği ender bir fotoğrafını büyüterek ve inandırıcı dokümanlarla teklif etmiştim.

Bu önerim kabul edilerek, 1980'de pulu, Türk meşhurları arasında Cept / Europa olarak çıktı.

Dr. Hûlusi Behçet pulu dolayısı ile, The Journal of the American Dental Association'da bir makale neşredildi. Deutsches Anzteblatt da, bu mevzuda bir rübrik yayımladı.

Bunun üzerine, The Journal of the American Medical Association'da bir yazı yayımlanması için uğraştım. Yazışmalar esnasında, JAMA'da bir 'biograhical vignette' neşredildiği, "This has recently been published by JAMA and unfortunately we will be unable to include you as co-author" notuyla bildirildi.

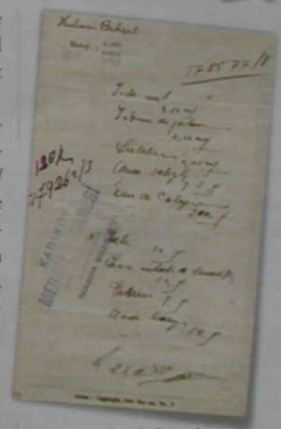

Mühim olan, Behçet'ten bahsedilmesi idi. Bu arada, 'United States Army, Europe and Seventh Army's Medical Bulletin'de bir Hûlusi Behçet biyografim neşredildi.

Dirim Aylık Tıp Dergisi'nde 'Prof. Dr. Hûlusi Behçet hatıra pulunun hikâyesi / The story of the postage stamp dedicated for the memory of the great Turkish physician Prof. Dr. Hûlusi Behçet' başlıklı bir yazım neşredildi. Bu yazım, Türkiye Hastanesi Tıp Dergisi'nde de basıldı.

Dr. Hûlusi Behçet anma pulu, filateli âleminde de büyük akisler yaparken, 'The Journal of Oriental Philatelic Association of London / OPAL' ile 'The Journal of the Turkey and Ottomon Philatelic Society of America' da, hocamın gönderdiğim biyografisini neşrettiler.

İstanbul'a bir gelişimde de, tesadüfen elime geçen bir İstanbul Rehberi'nde, Türk tıbbına şerefler kazandırmış İstanbul doğumlu hocamızın ismi ile onurlandırılmış bir cadde görmeyince, Prof. Dr. Philipp Shwartz'ın 'Memleketinde bilinmeyen bir âlim' sözünü üzülerek hatırlamıştım.

Bu nasılsa unutulmuş, vefakârlık ve kadirşinaslık vazifemizi hatırlatan bir yazımı, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı'na ve beni desteklemesi için İstanbul Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Kemal Alemdaroğlu'na göndermiştim.

İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nın 3 Kasım 2004 tarihli cevabı ile de, Kadıköy ilçesindeki Tütüncü Mehmet Efendi Caddesi'nin, Bağdat Caddesi ile Opr. Dr. Cemil Topuzlu Caddesi arasında kalan bölümünün adının, 'Prof. Dr. Hûlusi Behçet Caddesi' olduğu, tarafıma bildirildi. ■

Hûlusi Behçet'e ait bir reçete örneği [üstte]. **PTT Genel Müdürlüğü tarafından 1980'de yayımlanan 'Hûlusi Behçet pulu'** [sol üstte]. **Hûlusi Behçet ile Cevat Kerim İncedayı 1943'te** [solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Mehmet Akif'in öldüğü ev...

Mehmet Akif'in [ortada] İstiklâl Marşı güftesinin 1921'de yayımlanan metni [en sağda]. İstiklâl Marşı'nın Ali Rıfat Çağatay bestesinin yine o günlerde basılan nota kitapçığının kapağı [sağda].

İstiklâl Marşı'nın yazarı Mehmet Akif Ersoy, ölümünün 70. yılında, İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Kültürel ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı'nca düzenlenen çeşitli etkinliklerle anıldı.

Prof. Dr. İsmail Kara tarafından 23 Aralık 2006'da, Tarık Zafer Tunaya Kültür Merkezi'nde düzenlenen özel etkinlik kapsamında, ilk olarak bir belgesel film gösterimi gerçekleştirildi.

Prof. Dr. Abdullah Uçman, Prof. Dr. Orhan Okay ve Beşir Ayvazoğlu'nun konuşmacı olarak katıldıkları açık oturum sonrasında da, Yahya Soyyiğit ve saz arkadaşları tarafından 'Safahat' yazarı Mehmet Akif'in şiirlerinden bestelerin yer aldığı küçük bir konser gerçekleştirildi.

Aynı günün akşamı, Mehmet Lütfü Şen de, Yerebatan Sarayı'nda bir şiir akşamı düzenledi. Vahide Ulusoy'un hazırladığı şiir programında, Mehmet Akif Ersoy'un şiirlerini, Hümay Güldağ ve Hüseyin Köroğlu okudular...

Biz, Popüler Tarih olarak, bütün bu çabaları takdirle karşılıyoruz. Ancak İstiklâl Marşı'nın şairi Mehmet Akif Ersoy'un İstanbul'da, İstiklâl Caddesi'nde, ölümünden önce son olarak oturduğu evin de, bir biçimde değerlendirilmesi gerektiğini düşünüyoruz. ■

Tarihî haritalar Google Earth'de

Google'ın harita ve uydu görüntüleri servisi 'Google Earth' programı sayesinde, artık yeryüzünün geçmiş yüzyıllardaki haritaları da görülebilecek. Arama motoru Google, ücretsiz interaktif programı Google Earth'e, dünyanın zaman içinde nasıl değiştiğini göstermek için, tarihî harita sayfalarını da ekledi.

Google Earth mühendisleri, ABD'nin en büyük harita koleksiyonlarından birini, David Rumsey Tarihî Haritalar Koleksiyonu'nu sayısallaştırdı ve bu bilgiyi programa ilave etti. Koleksiyon, 1680'den 1792 yılına kadar yapılmış olan haritaları kapsıyor. Koleksiyondaki haritalar arasında, Cassini'nin 1790 tarihli 'Küre'si, 1787 tarihli Afrika, 1710'dan Asya haritaları ve 1861'den Türkiye haritaları da bulunuyor. ■

merakediyorum@
googlegroups.com

Buçalışma;
merakediyorum@googlegroups.com

üyeleriiçinhazırlanmıştır.
Benzerçalışmalardanhaberdarolmak,
öneri, istek ve karşılaştığınız sorunlan bize bildirin.

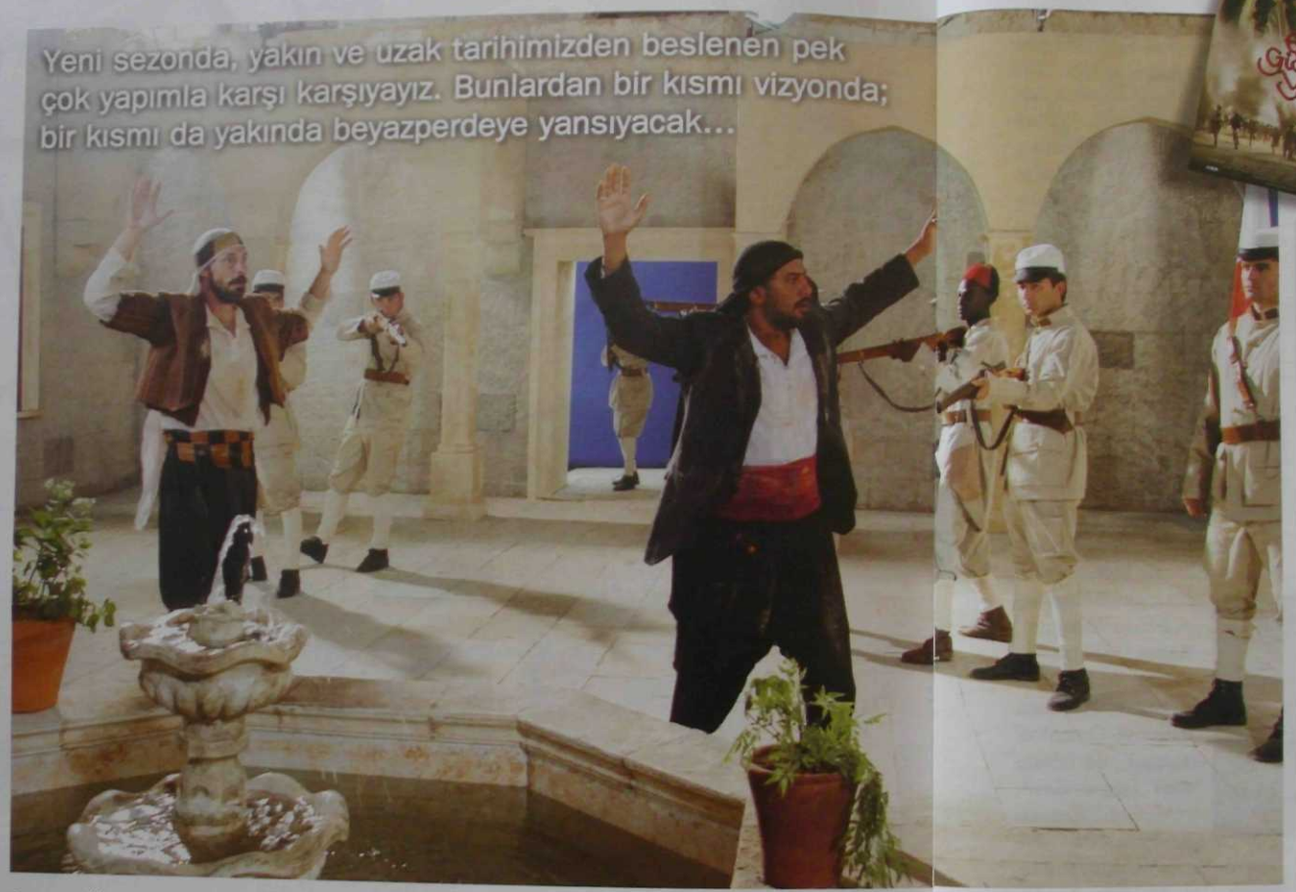
Çalışmalarımızı takip etmek için
merakediyorum@googlegroups.com
e-posta adresine
"Üyelik" başlıklı veya boş bir mesaj gönderin.

Grupsayfasını
http://groups.google.com/group/merakediyorum
inceleyerek daha önce üyelerimizle paylaştığımız
çalışma ve mesajlan inceleyebilir,
üyeliğinizi düzenleyebilirsiniz.

BİLGİLENMEK HERKESİN HAKKIDIR
merakediyorum@
googlegroups.com
http://groups.google.com/group/merakediyorum

http://groups.google.com/group/merakediyorum

erakediyorum@googlegroups.com

Yeni sezonda, yakın ve uzak tarihimizden beslenen pek çok yapımla karşı karşıyayız. Bunlardan bir kısmı vizyonda; bir kısmı da yakında beyazperdeye yansıyacak...

Sinemada gündem Tarih

OLKAN ÖZYURT

Sinemamızın tarihle olan ilişkisi, uzun zamandır sekteye uğramıştı. Malûm, tarihî film yapmak, iyi bir bütçe istiyor. Türk sineması da epeydir, 90'lardan beri, belini doğrultmaya çalışıyor.

Ama bu sorun da, artık aşılmaya başlanmış gibi gözüküyor. Çünkü Türk sinemasının gözle görülür yükselişine paralel olarak, sinemacılarımız yeniden tarihle flört etmeye başladılar.

Türk sineması geleneğinde tarihî film yapma geleneği olsa da, genelde karşımıza amacına ulaşmamış yapımlar çıkar. Kimi düzgün ve başarılı örnekleri saymazsak, tarihî yapımlarda, hep bir ucuzluk söz konusudur:

Başarısız mekân ve kostüm kullanımı, kötü oyunculuklar, kötü yönetmenlikler şeklinde sıralayabiliriz bu ucuzlukları...

Ama sinemacılarımız bu ucuzluğun fark edilmemesi için, seyircinin özdeşlik kurabileceği kahramanlık hikâyeleri anlatmışlardır hep...

Geçmişe dönüp baktığımızda; Tarkan'lar, Malkoçoğulları, Kara Murat'lar sadece yüzümüzde küçük bir tebessüm bırakmaktan öteye geçemezler.

Geçen yılın dikkat çekici tarihî filmi, Ezel Akay'ın yönettiği 'Hacivat Karagöz Neden Öldürüldü?' idi [sağda; filmin afişi].

Bugünden bakıldığında, bu sorun da aşılmışa benziyor. Çünkü sinemacılarımızın tarihe ilgisinin altında, hem belirli tarihî olaylarla yüzleşme, hem de geçmişte yaşanan olayları anlayarak, bugünü ve geleceği anlamlandırma isteği yatıyor.

İşte geçen yıl Ezel Akay'ın yönettiği 'Hacivat Karagöz Neden Öldürüldü?' filmi hem teknik hem de anlayış düzeyinde sinemacılarımızın belirli bir olgunluğa eriştiğini gösterdi.

Anlaşılan, bu gelişmenin fark edilmesi, sinemacılarımızı ve özellikle de yapımcılarımızı cesaretlendirmiş olacak... Çünkü yeni sezonda, yakın ve uzak tarihimizden beslenen pek çok yapımla karşı karşıyayız.

Bunlardan bir kısmı vizyona girdi. Bir kısmı da yakın zamanda beyazperdeye yansıyacak... Biz de, tarih meraklısı izleyiciler için, sözünü ettiğimiz bu tür yapımlara, kuşbakışı bir göz atalım istedik...

Tarihî filmlerin kendilerine has bir yapısı vardır; hem teknik hem de anlayış düzeyi olarak, bu yapımlar, belli bir olgunluk isterler.

Türk sineması teknik olarak uluslararası bir düzeyi çoktandır yakalamış bulunuyor. Geriye, tarihe bakmanın, tarih bilincinin düşünsel zorluğunu aşmak kalıyor...

EVE GİDEN YOL 1914

Yönetmen: Semir Aslanyürek.
Oyuncular: Metin Akpınar, Erdal Beşikçioğlu, Melisa Sözen, Ali Sürmeli, Emre Altuğ, Ege Aydan, Aykut Oray, Ezel Akay, İrem Altuğ, Güner Özkul, Erdinç Olgaçlı, Nesrin Akdağ, Ümit Çırak, Muhammed Cangören, Sadık Gürbüz, Numan Acar, Christopher Ian Brown.
Konu: I. Dünya Savaşı'nın tüm hızıyla sürdüğü bir dönemde, Mahmut, cinayet işlemek için, sevdiği insanı ve Antakya'yı terk eder. Kendini savaşın kollarına bırakan Mahmut, Suriye'de, Osmanlı İmparatorluğu'nun bir askeri olarak savaşmaya başlar.

Bedeni savaşa teslim olmuş olsa da, aklında iki şey vardır: Sevdiğine kavuşmak ve uğradığı büyük haksızlığın intikamını almak.
Notlar: Semir Aslanyürek'in uzun yıllar üzerinde çalıştığı film aslında I. Dünya Savaşı sırasında Antakya'da yaşananlara odaklanıyor.

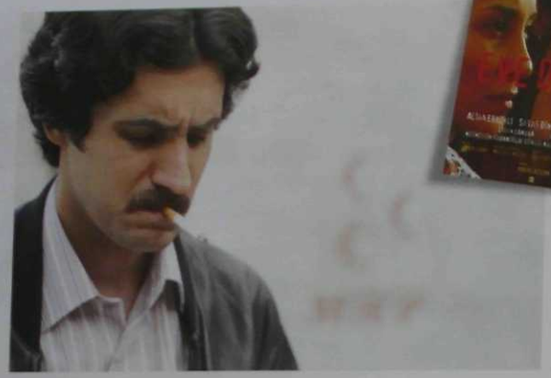
Aslanyürek, sanki yıllardır Ortadoğu'da çalışan efsanevî İngiliz gazeteci Robert Fisk'in izinden gidiyor. O da tıpkı Fisk gibi, bugünün Ortadoğu'sunu anlamanın yolunun I. Dünya Savaşı'nda yaşananlardan geçtiğine inanıyor.

Bu nedenle de yönetmen, günümüz Ortadoğu'sunda yaşananların sebeplerini bir aşk öyküsü ekseninde perdeye taşıyor.

'Eve Giden Yol 1914'te, sevdiği insanı ve Antakya'yı terk etmek zorunda kalan Mahmut, kendini Suriye'de, Osmanlı'nın bir askeri olarak savaşırken bulur [üstte ve solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

erakediyorum@googlegroups.com

12 Eylül askerî darbesi dönemine ilişkin filmler arasında öne çıkan 'Eve Dönüş'te, Memet Ali Alabora ve Sibel Kekilli oynuyorlar [sağda].

Yönetmenin gerçek olaylardan yola çıkarak çektiği ve 22 Aralık'ta seyirciyle buluşan filmin, sezonun da büyük prodüksiyonlarından olduğunu belirtelim.

EVE DÖNÜŞ

Yönetmen: Ömer Uğur.
Oyuncular: Memet Ali Alabora, Sibel Kekilli, Altan Erkekli, Savaş Dinçel, Perihan Savaş, Civan Canova, Erdal Tosun, Cengiz Küçükayvaz.
Konu: İşçi Mustafa ile karısı Esma'nın 1980 Ağustos'u ile Ekim arasında yaşadıklarını anlatılıyor filmde.

Birbirlerini seven çift, dönemin siyasî atmosferinden oldukça uzak bir yaşam sürmektedirler; gündemlerinde, yeni kurdukları evlerine bir televizyon alabilmek vardır.

Fakat 12 Eylül 1980 günü, bütün Türkiye'yi etkilediği gibi, bu genç çiftin üzerine de bir kara bulut gibi çöker: Mustafa kolluk kuvvetleri tarafından 'şüpheli' görülür ve gözaltına alınır. İşkenceye maruz kalır. Bu sırada, tek düşündüğü ise, karısı ve evine dönebilme umududur.

Notlar: Hem 12 Mart'a hem de 12 Eylül askerî darbelerine tanık olmuş Ömer Uğur'un, 1980'lerde yaşadıklarından yola çıkarak kaleme aldığı 'Sorguda' adlı senaryosu, 1992'de Montpellier Akdeniz Film Festivali'nde 'En İyi Senaryo' ödülünü almıştı.

Uğur, uzun zamandır bu senaryosunu filme dökmek istiyordu. Sonunda muradına erdi. En son 'Hemşo' filmiyle karşımıza gelen Uğur, 12 Eylül'ün, sıradan insanların bile hayatını nasıl kâbusa çevirdiğini dile getiriyor filminde.

Yönetmen filmini, 80'li yıllarda aynı evi paylaştığı ve askerî darbe sonrasında idam edilen Seyit Konuk'a ithaf etmiş.

3 Kasım'da gösterime giren 'Eve Dönüş' Antalya'daki Altın Portakal Uluslararası Film Festivali'nde Sibel Kekilli'ye 'En İyi Kadın Oyuncu', Civan Canova'ya da, 'En İyi Yardımcı Erkek Oyuncu' ödülü kazandırdı.

'Eve Dönüş'ün, 12 Eylül askerî darbesi dönemine ilişkin olarak yapılmış en iyi filmlerinden olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

'Tabutta Rövaşata' ve 'Filler ve Çimen' gibi filmlerin yönetmeni Derviş Zaim [sağda, ortada], bu sezon, 'Cenneti Beklerken' adlı yapımla izleyicinin karşısında [sağda].

CENNETİ BEKLERKEN

Yönetmen: Derviş Zaim.
Oyuncular: Serhat Tutumluer, Ahmet Mümtaz Taylan, Melisa Sözen, Mehmet Ali Nuroğlu, Nihat İleri, Numar Acar.
Konu: 'Tabutta Rövaşata' ile başladığı sinema macerasına 'Filler ve Çimen' ve 'Çamur' ile devam eden Derviş Zaim, yeni filmi 'Cenneti Beklerken'de 17. Yüzyıl Osmanlı dünyasında, İstanbul'da başlayıp Anadolu'ya uzanan bir aşk ve yol hikâyesi anlatıyor.

Karısı ve çocuğunu kaybetmiş olan 'Eflatun' bir minyatür ustasıdır. Osmanlı hanedanından geldiğini iddia eden bir adamın, öldürülmeden önce, Eflatun tarafından suretinin yapılması istenir.

Eflatun da, bir grup askerle İstanbul'dan Anadolu'ya doğru yola çıkar. Yolda Eflatun'a âşık olan bir genç kız da erkek kılığına girerek gruba katılır...

Notlar: 'Hacivat Karagöz Neden Öldürüldü?' ile başlayan Türk sinemasının tarihe bakma eğilimi bu sezon 'Cenneti Beklerken' ile devam edecek. Tıpkı Ezel Akay gibi, Derviş Zaim de, izleyicisine, yanıtı hayli 'derin' sorular yöneltecek.

Zaim'in hareket noktası, '17. Yüzyıl'da yaşayan şehirli, mürekkep yalamış bir Osmanlı dünyaya nasıl bakardı?' ve 'Bu bakışın günümüz dünyasına estetik ya da fikrî bakımdan vereceği bazı ipuçları var mı?' soruları...

Bu sorulardan yola çıkan Zaim filminde, geçmiş zamanla şimdiki zaman arasında bir bağ kurmanın yollarını arıyor.

Yapımcılığını da kendisinin üstlendiği 'Cenneti Beklerken' filminde Zaim, çeşitli tarihsel olaylardan esinlendiğini gizlemiyor.

Ama tıpkı 'Filler ve Çimen'de olduğu gibi, bu olayları bir kurgu içinde eritiyor.

Sonuç: 15 Aralık'ta vizyona giren filmde Zaim, içerik olarak, sanatçının iktidar savaşları arasında kalışını, onun dönüşümünü, iktidarların sanatçılardan nasıl yararlanmaya çalıştıklarını, sanatçının tutumunu ve daha da önemlisi Doğu-Batı ilişkisini tartışmaya açıyor; 'Medeniyetler Çatışması' olayına tarihsel bir perspektiften cevap veriyor, biçim olarak da minyatür ve resimden yararlanarak oluşturduğu görsel anlatımıyla, sinema adına yeni kapılar aralıyor.

Bunları bağımsız bir sinemacı olarak yapan Zaim, hem sıradan izleyicinin hem de 'mürekkep yalamış' seyircinin hassasiyetlerini göz önünde bulunduruyor.

SON OSMANLI 'YANDIM ALİ'

Yönetmen: Mustafa Şevki Doğan.
Oyuncular: Kenan İmirzalıoğlu, Cansu Dere, Emin Boztepe, Engin Şenkan, Okan Aydoğan, Hasan Yalnızoğlu, John Baker.
Konu: Tarih 13 Kasım 1918; İtilâf Devletleri'nin donanması İstanbul önlerinde... İstanbul işgal altında... Aynı gün, Haydarpaşa Garı'nda, trenden genç bir paşa iner. Suriye cephesinden dönmektedir. Boğazı geçerken vahim manzarayı yani düşman gemilerini görür.

Herkes çaresizlik içindedir. İstanbul'un üzerinde kara bulutlar geziyordur; ama o, 'Geldikleri gibi giderler' der! Çünkü o paşa, 'Anafartalar Kahramanı' Mustafa Kemal Paşa'dır...

Aynı tarihlerde, İstanbul sokaklarında, donanmadan terhis edilen bir bahriye çavuşu vardır. O da Tahtacızadelerin 'Yandım Ali'sidir.

Yandım Ali, Bahriye Mektebi'nden kaçak, donanmadan terhis, yıllarca cephelerde savaşmış ve memleketin kurtuluşundan ümidi kesmiş bir kül-

Yönetmen Mustafa Şevki Doğan, 'Son Osmanlı / Yandım Ali' filminde, İşgal İstanbul'unu ve donanmadan terhis bir bahriye çavuşunun öyküsünü aktarıyor. Filmde, Kenan İmirzalıoğlu [en solda ve altta] ile Cansu Dere'nin yanı sıra, 'Anafartalar Kahramanı' Mustafa Kemal Paşa da yer alıyor [sol üstte].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Umut Kurt ve Özgü Namal, yine bir 12 Eylül filmi olan 'Beynelmilel'de [sağda].

hanbeyidir. Hem evlidir hem de bir sevgilisi vardır. Tek hayali, biraz para kazanıp sevgilisini kaçırmak ve Viyana'ya gitmektir. Ancak yolu bir gün Mustafa Kemal Paşa ile kesişir ve her şey değişir.

Notlar: Suat Yalaz'ın eserinden sinemaya uyarlanan film, Özen Film'in yapımcılığı üstlendiği 'Eve Giden Yol 1914' gibi, I. Dünya Savaşı yıllarına götürecek bizi. Ama bu sefer, işgal altındaki İstanbul'da yaşananlar anlatılacak. Kenan İmirzalıoğlu'nun 'Yandım Ali'yi canlandırdığı filmin çekimleri İstanbul'da yapıldı. Film 19 Ocak'ta gösterimde olacak.

BEYNELMİLEL

Yönetmen: Sırrı Süreyya Önder ve Muharrem Gülmez.

Oyuncular: Özgü Namal, Cezmi Bazkın, Nazmi Kırık, Meral Okay, Dilber Ay, Bahri Beyat, Umut Kurt.

Konu: 12 Eylül askerî darbesi sonrasında, Türkiye'nin güney illerindeyiz... Geçim kaynağı düğünlerde müzik yapmak olan bir grup insanın hayatının da bu askerî darbeden nasıl derin bir biçimde etkilendiğini izliyoruz. Çünkü düğünler bile, askerî abluka altındadır. Üstelik bu 'çalgıcılar' da, birer 'suçlu' gibi görülmektedirler.

Notlar: Sezonun 'Eve Dönüş'ten sonraki ikinci '12 Eylül filmi'... Sırrı Süreyya Önder ile Muharrem Gülmez, darbe günlerinden traji-komik bir hikâye anlatıyorlar bize...

BKM Film'in yapımcılığını üstlendiği 'Beynelmilel'in çekimleri Adana'da yapıldı. Film 29 Aralık'ta gösterime girdi.

GÖLGELER

Yönetmen: Murat Derman.

Oyuncular: Aliye Fırat. Murat Çidamlı, Nalan Erkovan, Nurten Helik, Gamze Karababa, Gülgün Kutlu, Halil Özer, Füsun Demirden, Özgül Sağdıç, Çağıl Çokan, Zelal Gündüz, Mustafa Baldemir, Amela Herceg.

Konu: Sinema sevdalısı genç Sırrı, 90 yaşındaki kuklacı dedesiyle birlikte yaşamaktadır. Bir taraftan kendi kendine senaryolar yazar diğer taraftan da tiyatroda figüranlık yapar. Sırrı, yazdığı yedi senaryoya karşılık, kapısında yedi mektup bulur...

Notlar: Belgesel yönetmeni Murat Derman, 'Direniş Türküsü' adlı orta metraj filmden sonra, Ankara'nın farklı dönemlerinde geçen yedi aşk öyküsüyle karşımıza gelecek. Bunu da yönetmen, bir dede-torun ilişkisi üzerinden yapıyor...

Tamamen bir 'Ankara prodüksiyonu' olan 'Gölgeler' filminin çekimleri tamamlandı; ancak gösterim tarihi henüz belirsiz...

Murat Derman'ın 'Gölgeler' filminde yedi ayrı dönemin Ankara'sından yedi farklı aşk öyküsü karşımıza çıkıyor [sağda].

MAVİ GÖZLÜ DEV

Yönetmen: Biket İlhan.

Oyuncular: Yetkin Dikinciler, Dolunay Soysert, Rıza Sönmez, Suna Keskin, Uğur Polat, Özge Özberk, Ferit Kaya, Ahmet Mümtaz Taylan, Sinan Tuzcu, Turan Özdemir, Murat Karasu, Cevdet Arıcılar, Metin Belgin, Nihat İleri, Mahmut Gökgöz, Sadık Gürbüz, Ayçin İnci, Devrim Nas, Hakan Gerçek, Okan Yalabık, Nil Günal, Ziya Kürküt, Çiğdem Suyolcu, Turgay Tanülkü, Zühtü Erkan, Mutlu Güney, Çetin Yeltekin, Ufuk Afşar, Yaşar Karakulak, Derviş Tezcan, Öner Ateş.

Konu: Aralık 1940'ta Nâzım Hikmet, Bursa Cezaevi'ne nakledilir; bu ünlü mahkûm şairin ünü, bu kez de, içerde, hapishanede, kulaktan kulağa yayılan bir efsaneye dönüşecektir.

İbrahim Balaban ve Yusuf, 'usta'nın odasına, desen çizeceği aynayı taşırlar. Mahkûmlardan birinin portresini yapan Nâzım'ın aklı ise, yalnızca karısı Piraye'dedir.

Günlerdir ne mektup ne telgraf gelmiştir Piraye'den; hasretin dinmeyen sızısı, siyatik ağrılarından da beterdir. II. Dünya Savaşı'nın vahşeti tırmanırken, varlığından rahatsızlık duyan koğuş ağaları da Nâzım'ı öldürme planları kurarlar.

O sırada şair, müdür Tahsin Bey'den kötü haberi alır: 28 yıllık hapis cezası onaylanmıştır.

Piraye gelir sonunda; mahzundur, çaresizdir, kısacık görüşmede, gardiyanın evinde gizlice buluşma teklifine şiddetle karşı çıkar.

Ustanın öğrencisi Raşit, üç yıl sonra özgürlüğüne kavuştuğunda, Orhan Kemal adıyla '72. Koğuş' adlı öyküsünü yazacak; Balaban da, içeride 'Şair Baba'sının yanında ressamlığı ilerletecektir...

Nâzım Hikmet'in bir 'cezaevi fotoğrafı' [solda] ve 'Mavi Gözlü Dev' filminde ünlü şairi canlandıran Yetkin Dikinciler [üstte].

Notlar: Nâzım Hikmet'i Yetkin Dikinciler'in canlandırdığı bu film üzerinde, yönetmen Biket İlhan ile senarist Metin Belgin, yıllardır çalışıyorlardı. Bu ince eleyip sık dokuma çabasının arkasında, Nâzım Hikmet'in hassasiyeti yatıyordu... Çekimleri biten film, 2007'nin ilk aylarında vizyona girecek. ■

Nâzım'ın hapishane yılları

Nâzım Hikmet'in hapishane günlerini anlatan 'Mavi Gözlü Dev' filminde ünlü şairi Yetkin Dikinciler canlandırıyor. Filmde Cahide Sonku'yu Ayçin İnci, Semiha Berksoy'u ise Çiğdem Suyolcu oynuyorlar. Yönetmenliğini Biket İlhan'ın yaptığı 'Mavi Gözlü Dev'in senaryosu ise, Metin Belgin'e ait. Filmde, Orhan Kemal'i Rıza Sönmez, Celile Hanım'ı Suna Keskin, Bursa Cezaevi Müdürü Tahsin Bey'i Uğur Polat, ressam Balaban'ı Ferit Kaya, Piraye'yi Dolunay Soysert, Münevver'i ise, Özge Özberk canlandırıyorlar.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Otlukbeli Muharebesi

Otlukbeli Meydan Muharebesi'nde [sağda; Münif Fehim'in çizgileriyle], Osmanlı ordusunun mevcudu 70 ilâ 100 bin arasındaydı. Akkoyunlu ordusu ise, 40 bini mızraklı ve zırhlı, 30 bini de hafif silahlarla donatılmış 70 bin kişilik bir süvari gücünden oluşuyordu.

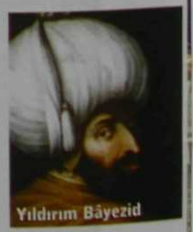
Otlukbeli, Osmanlı tarihinin en önemli savaşlarından biridir. Bu savaş, Osmanlı'nın Doğu Anadolu'ya ve buradan geçen ticaret yollarına hâkim olmasının yolunu açmıştır.

ERHAN AFYONCU

1. Osmanlı ile Akkoyunlu'nun arası neden açıldı?
2. Uzun Hasan, Avrupa ile nasıl ittifak yaptı?
3. Akkoyunlu ile ilk karşılaşma nasıl oldu?
4. Yardıma gelen Haçlı donanması neler yaptı?
5. Uzun Hasan'a karşı Fatih ne tür önlemler aldı?
6. Osmanlı ordusu nasıl sefere çıktı?
7. Uzun Hasan ile ilk çatışma nasıl sonuçlandı?
8. Otlukbeli Muharebesi nasıl cereyan etti?
9. Otlukbeli'nden sonra neler yaşandı?
10. Otlukbeli ne tür sonuçlar doğurdu?

1 Osmanlı ile Akkoyunlu'nun arası neden açıldı?

Yıldırım Bâyezid zamanında Orta ve Doğu Anadolu'daki fetihler, Timur tehlikesini Osmanlı'nın üzerine çekmişti.

Yıldırım Bâyezid

Fatih Sultan Mehmed zamanında, aynı bölgelerdeki fetihler, yine Doğu'daki tehlikeli bir düşmanı, Doğu Anadolu ve İran'ı hâkimiyeti altında bulunduran Akkoyunlu Türkmen Beyi Uzun Hasan'ı Osmanlı'ya rakip yaptı.

Uzun Hasan, Trabzon Rum İmparatoru IV. Ioannes Komnenos'un kızı Despina Teodora ile 1458'de evlenerek, Komnenos'a Osmanlı'ya karşı yardım sözü vermişti.

Fatih, bu dönemde Uzun Hasan'ı kontrol altında tutmak için Akkoyunluların üzerine bir sefer düzenlemeyi düşündüyse de, Mora meselesi yüzünden bu askerî harekâtı erteledi.

Fatih, 1461'de Trabzon'u fethettiğinde Uzun Hasan, sadece annesi Sara Hatun'u arabuluculuk için gönderdi. Trabzon'u kurtarmak için Osmanlı'nın karşısına çıkmadı.

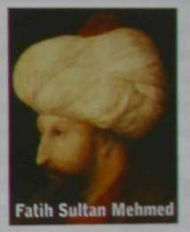
Akkoyunlu hükümdarı, Fatih'in karşısına çıkamamıştı; ama adı Avrupa'nın gündemindeydi. Avrupalılar, Uzun Hasan'ı 'İkinci Timur' olarak görüyorlardı.

2 Uzun Hasan, Avrupa ile nasıl ittifak yaptı?

Uzun Hasan, Osmanlı'ya karşı tek başına başarılı olamayacağını anladığı için, Venedik ile ittifak görüşmelerine başlamış ve elçiler göndererek Osmanlı tehlikesi karşısında sinen Avrupa'yı yeniden harekete geçirmeye çalışmıştı.

Venedik, 1463'te Osmanlı ile savaşa girince, Uzun Hasan'a arka arkaya elçiler gönderdi. Akkoyunlu elçileri de Venedik'e gelerek görüşmeler yaptılar.

Akkoyunlu yöneticileri, Macaristan, Rodos Şövalyeleri ve Kıbrıs Krallığı ile de, Osmanlı'ya karşı ittifak çalışmaları yaptılar.

Fatih Sultan Mehmed

Uzun Hasan, ordusunun eksikliklerinin farkında olduğu için, Venedik'ten ısrarla top ve tüfek istiyordu.

3 Akkoyunlu ile ilk karşılaşma nasıl oldu?

Uzun Hasan, kendisine sığınan Karamanoğulları'ndan Pir Ahmed ve Kasım beyler ile İsfendiyaroğlu Kızıl Ahmed Bey'in tahrikleri neticesinde, 1472'de, 20-30 bin kişilik bir orduyu Osmanlı topraklarına gönderdi.

Osmanlı sınırını geçen Emir Ömer Bey, Tokat üzerine yürüyerek, şehri baştanbaşa yağmaladı ve yaktı. Bu baskın, Fatih'in, İran'a büyük gelir temin eden ve Tokat üzerinden batıya ulaşan ipek ticareti güzergâhında, Tokat'ta yeni bir gümrük kurmasına Akkoyunluların bir cevabıydı.

Emir Ömer Bey, Şehzade Bâyezid'in üzerine geldiğini haber alınca, Diyarbakır'a geri döndü. Kısa bir süre sonra, 1472 kışında bu defa Yusufça Mirza komutasındaki 20 bin kişilik bir Akkoyunlu ordusu Karaman üzerine yürüdü. Karamanoğlu Pir Ahmed Bey, Akkoyunlu desteğiyle Karamanlı topraklarını ele geçirdi.

Akkoyunlu ordusunun Osmanlı topraklarındaki harekâtının haberi Istanbul'a ulaşınca, Fatih Sultan Mehmed, otağını Üsküdar'a kurdurup, derhal sefer hazırlıklarına başlanmasını emretti.

Veziriazam İshak Paşa azledilip yerine Mahmud Paşa tayin edildi. Mahmud Paşa, kışın yaklaşmasından dolayı hazırlıkların tamamlanamayacağı söyleyerek, seferin bahara ertelenmesine Fatih'i razı

Timur

İngiliz kaynaklı bir gravürde, Timur ordularının süvari birlikleri saldırı halinde [solda].

18. Yüzyıl kaynaklı bir gravürde Trabzon [solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

FAİK REŞİT UNAT'IN 'TARİH ATLASI'NDAN ALINMIŞTIR

Otlukbeli: Doğuya ilerlemek

Fatih Sultan Mehmed'in ölümünde (1481), Osmanlı'nın imparatorluk sınırları, Macaristan ve Boğdan'dan Akkoyunlular Devleti'ne, yani bugünkü Erzurum, Erzincan, Adana sınırlarına, daha güneyde ise, Dulkadiroğulları ve Ramazanoğulları'nın topraklarına kadar uzanıyordu.

etti. Akkoyunlu üzerine Şehzade Mustafa gönderildi. Osmanlı ordusu, Akkoyunlu kuvvetlerini 'Eflatunpınarı' denilen yerde mağlup etti.

4 Yardıma gelen haçlı donanması neler yaptı?

Papalık, Venedik, Napoli ve Rodos Şövalyeleri'nin toplam 87 savaş gemisinden oluşan Haçlı Donanması da bu sırada harekete geçmişti.

Haçlılar, Uzun Hasan'la temas kurabilmek ve Karamanlılara yardım için, Silifke ve Kızkalesi (Gorigos) gibi kaleleri alıp, Karamanlı Kasım Bey'e verdiler.

Böylece kıyı şeridi Uzun Hasan ile iletişim kurmaya müsait hale getirildi. Haçlı Donanması daha sonra Antalya'ya saldırdıysa da şehri alamadı. Napoli ile Venedik aralarında anlaşmazlık çıkınca, Napoli kuvvetleri, donanmalarıyla İtalya'ya geri döndü. Venedik ve Papalık gemileri, 13 Eylül 1472'de İzmir'e saldırarak, şehri ele geçirdiler.

Bütün kış, her iki taraf da nihaî karşılaşma için hazırlık yaptı. Uzun Hasan, Venediklilerle devam ettirdiği ittifak kurma girişimlerini hızlandırdı. Venedik, Akkoyunlu hükümdarının istediği top, topçu ustası ve çeşitli silahları birkaç gemiyle İçel sahillerine gönderdi.

Ancak Osmanlı, bu malzemenin Uzun Hasan'a ulaşmasına engel oldu. Daha sonraları, Otlukbeli'nde, Osmanlı'nın top ve tüfekleri muharebenin kaderini tayin edecekti...

Uzun Hasan, müttefiklerinden yardım geldiğini haber alınca, Osmanlı'ya karşı harekete geçti. Venedik Elçisi Barbaro da, Kızkalesi'nden 5 Haziran 1473'te Uzun Hasan'a yazdığı mektupta, Venedik'in İstanbul'a saldırmaya hazır olduğunu haber verdi.

Uzun Hasan'ın ilk çatışmalarda başarılar kazandığı, hatta Malatya'daki bir savaşta Türkleri yendiği haberleri, Venedik'te sevinçle karşılandı.

5 Uzun Hasan'a karşı Fatih, ne tür önlemler aldı?

Akkoyunlu hükümdarı, Fatih'e yazdığı bir mektupta, Kapadokya ve Trabzon'un kendisine teslim edilmesi şartıyla, Osmanlı ile barış yapabileceğini bildirdi. Fatih ise, ağır sözlerle dolu

Otlukbeli Savaşı döneminin papası, V. Nicolaus [sağ üstte]. Haçlı Donanması'nın ele geçirdiği Kızkalesi'nin bugünkü kalıntıları [sağda].

cevabında, Uzun Hasan'ı baharda savaşa çağırdı.

Fatih, Venedik'in saldırı ihtimaline rağmen, doğuya yapacağı sefer için imparatorluğun bütün askerî kaynaklarını harekete geçirmeye çalıştı.

Fatih, doğu seferinde arkadan vurulmamak için, Macaristan'a elçi göndererek barış teklif etmişti.

Mukabil Macar elçilik heyeti de, İstanbul'a geldiğinde, Fatih'in Anadolu'da seferde olduğunu öğrenip, arkasından gitmişti.

Fatih de, Macar elçisini sefer boyunca yanında tutarak, Macaristan'ın arkadan vurmasını engelledi.

6 Osmanlı ordusu nasıl sefere çıktı?

Fatih, Uzun Hasan'a karşı Memlûkler ile ittifak yaptı. İstanbul'un muhafazasına da küçük oğlu Şehzade Cem'i tayin eden Fatih, ordunun Bursa civarında, Yenişehir'de toplanmasını kararlaştırdı. Mart 1473'te, ordu Üsküdar'dan hareket etti.

Padişah Yenişehir'e ulaştığında, Rumeli Beylerbeyi Has Murad Paşa, Gelibolu üzerinden geçirdiği Rumeli kuvvetleriyle orduya iltihak etti. Şehzade Mustafa ve Şehzade Bâyezid de orduya katıldılar.

Sivas'a ulaşınca Fatih, ordusunu savaş tertibinde ilerletmeye başladı.

Osmanlı ordusunun bu şekilde 40 gün yol almasına rağmen, Uzun Hasan muharebeye yanaşmadı.

Zaman zaman iki tarafın öncü birlikleri arasında çatışmalar yaşandı.

Osmanlı kuvvetleri Şebinkarahisar üzerinden Erzincan'a ulaştı. Fatih, Erzincan'dan, Uzun Hasan'a bir mektup göndererek, onu savaşa davet etti.

Uzun Hasan da, Tebriz'den ayrılıp, 70 bin kişilik ordusuyla batıya yöneldi.

Osmanlı, Fırat'ı takip ederek doğuya doğru ilerlediği sırada, Akkoyunlu ordusu da, karşı sahillerde ortaya çıktı.

Osmanlı ordugâhı Fırat'ın genişlediği kumsal alanda kuruldu.

7 Uzun Hasan ile ilk çatışma nasıl sonuçlandı?

Uzun Hasan'ın oğlu Uğurlu Mehmed Bey'in komutasındaki birlikler, Fırat'ı geçen Has Murad Paşa ve Mahmud Paşa komutasındaki Osmanlı birliklerine

Fatih döneminde, Doğu Anadolu ve İran'ı hâkimiyetinde bulunduran Akkoyunlu Türkmen Beyi Uzun Hasan [en solda] ve eşi Despina Teodora [solda]. Fatih'in barış anlaşması yapmak istediği Macar Kralı Matthias [solda, ortada].

Bir Rodos Şövalyesi [solda] ve Osmanlı döneminin Rodos'unu temsil eden bir gravür [altta].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

120 üyeli Venedik Senatosu [sağda], hem yasama hem de yürütme yetkisine sahipti... 1400'lerin Venedik'ini temsil eden bir minyatür [sağ sayfada, üstte]. Otlukbeli Meydan Muharebesi'nde, Osmanlı'nın eline geçen Uzun Hasan'a ait sancak bugün Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunmaktadır [sağ altta].

saldırıp, kısa bir çatışmadan sonra geri çekildiler.

Bu bir savaş hilesiydi. Mahmud Paşa bunu anladı ve Has Murad Paşa'ya ileri gitmemesini emretti. Ancak Has Murad Paşa veziriazamı dinlemeyerek Akkoyunluları takip etti.

Uğurlu Mehmed Bey'in kuvvetleri, pusular kurarak sahte geri çekilişi sürdürdüler ve Has Murad Paşa'nın birliklerine dar bir geçitte saldırdılar. 4 Ağustos 1473'te cereyan eden bu ilk muharebede Osmanlı yenildi. Veziriazam Mahmud Paşa bu muharebeye müdahale etmeyerek geri çekildi.

8 Otlukbeli Muharebesi nasıl cereyan etti?

Osmanlı'ya ilk darbeyi indirdikten sonra Uzun Hasan yine ortadan kayboldu. Fatih de, Bayburt tarafına yöneldi.

Uzun Hasan, Osmanlı ordusunu takip ediyor ve düşmanını iyice yormak istiyordu. Osmanlı ordusu, 11 Ağustos 1473 Çarşamba günü, Tercan civarında sarp bir yer olan 'Üçağızlı' mevkiinde ordugâh kurdu. Öğle vakti, Fırat havzasını Çoruh'tan ayıran Otlukbeli veya 'Başkent' adıyla anılan tepelerde, Uzun Hasan'ın Gavur İshak komutasındaki birlikleri göründü. Fatih, Davud Paşa ile Mahmud Paşa'yı Gavur İshak'ın üzerine gönderdi.

Otlukbeli tepelerini tutmuş olan Uzun Hasan böylece Osmanlı'yı zor bir alanda savaşa mecbur etmişti.

Davud Paşa, şiddetli bir hücumla, Gavur İshak'ın tepeden aşağı inip yolları kontrol altına almasını engelledi ve tepeye çıkıp harp nizamı almayı başardı.

Akkoyunlu ordusunun sağ kolunu komuta eden Uzun Hasan'ın oğlu Kör Zeynel Mirza, Davud Paşa'nın üzerine saldırdı. Bu esnada Fatih'in komutasındaki ana kuvvetler tepeye tırmanmaya başladı.

Davud Paşa'nın Anadolu askeri ile birlikte Akkoyunluları oyalaması sayesinde, önce Şehzade Mustafa düzlüğe çıkıp Zeynel Mirza'ya saldırdı. İki ordu arasında şiddetli bir savaş başladı.

Bir süre sonra Zeynel Mirza Osmanlı azepleri tarafından öldürüldü ve kesilen kafası, Mahmud Ağa tarafından Şehzade Mustafa'ya gönderildi. Böylece Akkoyunlu ordusunun sağ cenahı çöktü; Şehzâde Mustafa da, sol kol askeri ve diğer Osmanlı askerleriyle, Akkoyunlu ordusunun merkezini yöneten Uzun Hasan'ın üzerine yüklendi.

Akkoyunlu ordusunun sol kolunu idare eden Uğurlu Mehmed Mirza ise, Şehzade Bâyezid'in taarruzu karşısında geri çekildi. Akkoyunlu ordusunun bozulmaya yüz tuttuğunun gören Fatih, maiyetindeki yeniçerilerden bir kısmını daha savaş alanına sürdü.

Otlukbeli'de esir düşen Uzun Hasan'ın oğlu Uğurlu Mehmed Bey, Fatih'in huzurunda [sağda]. Safevi askerlerini temsil eden bir illüstrasyon [sağ sayfada, altta]. Safevi Devleti'nin kurucusu Şah İsmail'in bir görüntüsü [sağ sayfada, ortada]: İran Şahı İsmail'in annesi, Uzun Hasan'ın kızkardeşi Halime Hatun idi.

Uzun Hasan, artık mukavemetin mümkün olmadığını anlayarak, kendine çok benzeyen Alpagot Pir Mehmed Bey'i yerine bırakıp hızla kaçtı. Akkoyunlu hükümdarının harp meydanında kalan sancağı, davulu, mehterleri, cephanesi ve hazinesi Fatih'in huzuruna getirildi. Babasının kaçtığını kardeşinin de öldürüldüğünü öğrenen Uğurlu Mehmed de ricat etti.

Dönemin tarihçisi Giovanni Maria Angiolello, sekiz saat süren bu muharebede, Akkoyunluların 10 bin, Osmanlı'nın ise, bin civarında zayiat verdiğini belirtir.

Osmanlı, esir aldığı Türkmen askerlerinin çoğunu öldürdü; Fatih, zaferine şükretmek için, 4 bin köleyi azat etti ve askerlerine bol miktarda para dağıttı.

Osmanlı ordusu 23 Ağustos'ta Bayburt'u alıp, geriye döndü. Yolda, Uzun Hasan'a ait olup Darap Bey tarafında müdafaa edilen Şarkikarahisar Kalesi de fethedildi.

9 Otlukbeli'nden sonra neler yaşandı?

Uzun Hasan'ın mağlubiyetine rağmen, Venedik ve Papalık, Akkoyunlular ile ilişkileri devam ettirdi. Uzun Hasan Batı'dan beklediği yardımı alamamanın hayal kırıklığını yaşarken, hanedan üyelerinin isyanlarıyla uğraşmaya başladı.

1475-76 arasında ise, veba salgını İran'ı kasıp kavurdu; Osmanlı üzerine düşünülen sefer de, önce ertelendi sonra da iptal edildi.

Venedik ile Papalık ise, Doğu'dan ve Batı'dan Fatih'e karşı eş zamanlı olarak düzenlenecek bir saldırı planı fikrini Uzun Hasan'ın zihninde canlı tutabilmek için elinden geleni yaptı. Ancak Uzun Hasan'ın 1478'in Ocak başlarında Tebriz'de ölmesiyle, bir netice alınamadı.

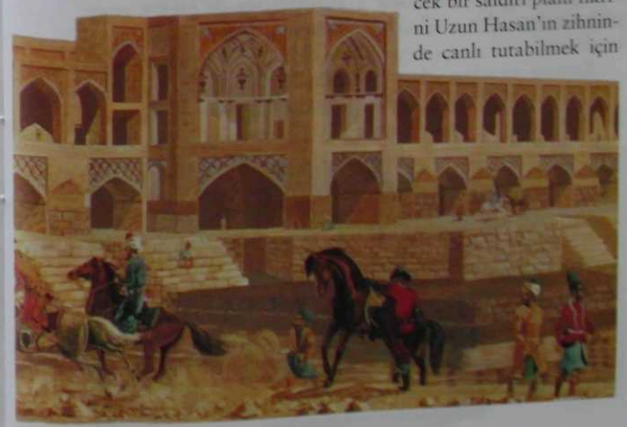

10 Otlukbeli ne tür sonuçlar doğurdu?

Otlukbeli Muharebesi'nde elde edilen zafer, Timur mağlubiyetinden sonra Osmanlı'da ortaya çıkan "Doğu'dan gelecek tehlike" korkusuna son verdi. Bu muharebe, klasik Türkmen ordularının Osmanlı'nın ateşli silahlarla donatılmış düzenli birlikleriyle artık baş edemeyeceğini ortaya koydu.

Otlukbeli Muharebesi, Osmanlı'nın Doğu Anadolu'ya ve buradan geçen ticaret yollarına hâkim olmasının yolunu açarken, Akkoyunlu Devleti'nin de, bu mağlubiyetten kısa bir süre sonra, tarih sahnesinden çekilmesine yol açtı.

Ancak Akkoyunlu egemenliğinin çöküşüyle meydana gelen boşluk, Safeviler tarafından doldurulacak; böylece hem Osmanlı karşısında daha büyük bir rakip ortaya çıkacak, hem de İran toplumunun dini yapısı değişecekti. ■

BİBLİYOGRAFYA

- J. Barbaro, Anadolu'ya ve İran'a Seyahat, çev. Tufan Gündüz, İstanbul 2005
- Uzun Hasan-Fâtih Mücadelesi Döneminde Doğu'da Venedik Elçileri, Caterino Zeno ve Ambrogio Contarini'nin Seyahatnâmeleri, çev. Tufan Gündüz, İstanbul 2006
- Nicolea Jorga, Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, II, çev. Nilüfer Epçeli, İstanbul 2005
- İ. Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, II, Ankara 1988
- Bekir Sıtkı Baykal, "Uzun Hasan'ın Osmanlılara Karşı Kat'i Mücadeleye Hazır-lıkları ve Osmanlı-Akkoyunlu Harbinin Başlaması", Belleten, sayı: 82 (Ankara 1957), s. 261-284
- F. Babinger, Fatih Sultan Mehmed ve Zamanı, çev. Dost Körpe, İstanbul 2003
- Selahattin Tansel, Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasi ve Askeri Faaliyetleri, Ankara 1985
- İlhan Erdem, "Akkoyunlu Kaynaklarına Göre Otlukbeli (Başkent) Savaşı", Otam, sayı: 4 (Ankara 1993), s. 151-159
- Halil İnalcık, "Mehmed II", İA, VII, 523-527.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

rakediyorum@googlegroups.com

FOTOĞRAF: MİRHAN BİLİR

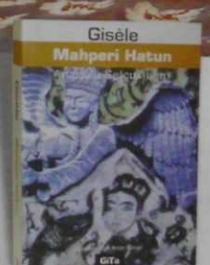
Ortaçağ Anadolu'sundan bir portre

Mahperi Hatun

13. Yüzyıl Türk coğrafyası ve özellikle de Anadolu'yu anlattığı 'Mahperi Hatun'u Fransızca olarak kaleme aldığını ve Avrupa'ya, Anadolu'yu, Selçukluların büyüklüğünü göstermek istediğini vurgulayan Gisèle'in romanı, Kubad Abad Sarayı'nı merkez alıyor.

MERYEM GÜRBÜZ

'Mahperi Hatun' romanının yazarı Fransız asıllı Gisèle, arkadaşımız Yrd. Doç. Dr. Meryem Gürbüz ile birlikte [sağda, en üstte]. Beyşehir'deki Kubad Abad Sarayı'ndan bir alçı kabartma duvar süsü: Av sahnesi [sağda].

Fransız asıllı yazar Gisèle'in (Jizel) 'Mahperi Hatun' adlı romanı, bir kadının iktidar olgusu içerisindeki yerini ve mücadelesini anlatıyor.

Hemen baştan belirtmeliyim; roman çok sürükleyici bir anlatıma sahip. Kurgusu da harika. Eminim bir solukta okuyacaksınız. Ve gene eminim ki, okuyup bir kenara bırakamayacaksınız.

'Anadolu Selçukluları' altbaşlığını taşıyan romanın kucakladığı dönem, anlatılan olayların etkisi ve vurgu yapılan tema beyninizi epeyce bir süre meşgul edecek. Büyülü bir atmosfer içinde kalacaksınız.

Romanı okurken sık sık, "Ben bu tavrı biliyorum," diyeceksiniz. Çünkü bu romandaki olaylar geçmişte yaşanmış olsa da, hayata ve insana dair öğeler capcanlı anlatılıyor... Bu anlatım şüphesiz günümüzü de kapsıyor.

Romanda, 13. Yüzyıl Türk coğrafyası ve özellikle de Anadolu anlatılmakta. Selçuklu Sultanı Alaeddin Keykubat'ın tahta çıkışı ve ölümüne kadar süren iktidarı, romanın genel çerçevesini belirliyor.

Mahperi Hatun, Sultan'ın eşi olması sıfatıyla, roman konusuna dahil oluyor ve bu andan itibaren de hikâye onun etrafında kurgulanıyor.

'Mahperi Hatun' romanı aslında, 'iktidar' kavramına bir kadının yaklaşımını ele alıyor, iktidara yerine göre, şiddetle isyan edip karşı çıkan bir kadın... Yerine göre de bu iktidarın gücünü kabulleniyor.

Bazen iktidardan uzaklaşmak istiyor; sıradan bir kadın olarak sevdiği erkekle sade bir hayatı özlüyor. Bazen de iktidarın büyüsüne kapılıyor. Ama romanın kurgusu içindeki Mahperi Hatun'un iç dünyasındaki bu kısır döngü, "iktidarın kendisi olma" tutkusu için verdiği mücadele ile, gerçek bir görüntüye bürünüyor.

Mahperi, iktidar olmak istiyor. Gücün kendi elinde olması için müthiş bir hırs duyuyor. 'En güçlü' olmak istiyor. Kendi oğlunun taht sahibi olabilmesi için duyduğu arzunun ona neler yaptırabileceğini romanı okudukça göreceksiniz...

Kubad Abad Sarayı'ndaki figürlü bir kare çiniden detay: Eli gül tutan, bağdaş kurmuş kadın [solda]. Ekim 2006'da İngiliz sanat tarihçisi M. Duggan'ın Antalya civarında bulduğu 13. Yüzyıl'a ait kurşun mühürde, Selçuklu sultanı I. Alaeddin Keykubat'ın portresi yer alıyordu [sol altta].

Mahperi Hatun, Sultan Alaeddin Keykubat'ın eşidir. Yani 'Hanım Sultan'dır. Sarayın en güçlü kadını olmak, dışarıdan bakıldığında, debdebeli ve albenisi bol bir görüntü çiziyor olsa da, aslında bir tür esaret değil midir?..

Romanda, Mahperi'nin iç dünyasında bu kargaşayı yaşayışı da gerçekçi bir anlatımla karşımıza çıkıyor. Örneğin bir gün, sultan eşine şunları söylüyor: "Benim karım olabilirsiniz, ama aynı zamanda benim kölemsiniz."

Sultan eşi olmanın tek bedelinin sarayda zenginlikler içinde dış dünyadan mahrum bir hayat yaşamak olmadığını, yazar çok iyi kurgulamış ve anlatmış. Çünkü saraya ikinci bir eşin gelmesi, Mahperi için son derece sarsıcı

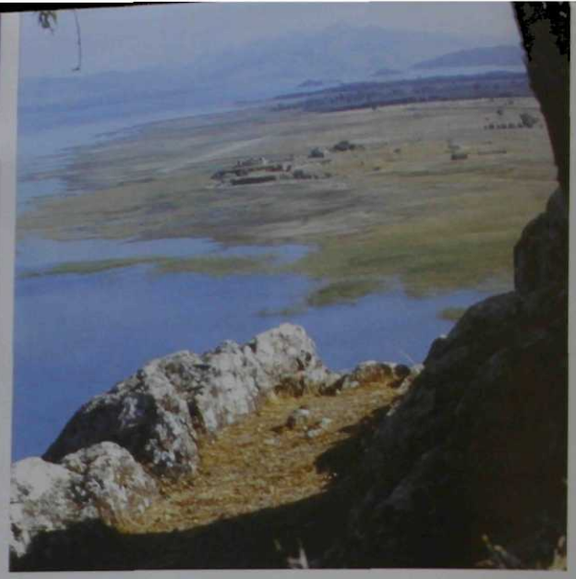

Kubad Abad Sarayı kalıntıları arasında bulunan siren figürlü çinilerden üç örnek [solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Beyşehir Gölü kenarındaki Kubad Abad Saray külliyesinin genel görünüşü [sağ üstte]. Kubad Abad'ın 'Küçük Saray' bölümünün giriş eyvanı ve koridor [üstte]. Kubad Abad'da 'Büyük Saray'ın genel görünüşü [altta]. Kubad Abad külliyesindeki Büyük Saray'ın sırlı çinilerinden bir örnek [sağda, ortada].

olacaktır. Bunun anlamı, yeni eşin iktidara ortak olmasıdır. Hele bir de, erkek çocuk doğurursa... Mahperi'nin hırslı ve inatçı kişiliğiyle hemen mücadeleye başladığını görüyoruz...

Romanda, 13. Yüzyıl Türk coğrafyasının iyi tasvir edilmiş olması, kitabın roman türünde yazılmasına rağmen, okuyucuya akılda kalıcı mekân ve zaman bilgileri vermesini sağlıyor.

Bölgeler ve o bölgelerde yaşananların bağlantıları, roman okuyucusunun tad alacağı şekilde işleniyor. Örneğin, Mevlâna konuya dahil olduğunda, okuyucu onun babasını ve Anadolu'ya geliş maceralarını öğrenmiş bulunuyor.

Romanın coğrafi olarak kucakladığı alan geniş olduğu için, okuyucu kafasındaki soruların cevabını, okuma ilerledikçe bulabiliyor.

Anadolu Selçuklu Devleti anlatılırken, yaklaşan Moğol tehlikesi, Moğolların Harizmşahlar bölgesinde yaptıkları, Celaleddin Harizmşah'ın macerası, Eyyubiler ve hatta Müslüman olmayan Türklerin yaşadığı uzak diyarlar bile, ana konuya dahil ediliyor...

Bahaeddin Veled'i ve oğlu Mevlâna'yı okurken, aynı zamanda Şamanizm inancının izlerini sürebileceğiniz bir Eraslan karakteri karşınıza çıkıyor... Romanın kurgusu, heyecan verici bir maceralar örgüsü içinde akıp gidiyor...

Romanı okuduktan sonra, yazarını ve kitabın yazılım serüvenini çok merak etmiştim. Gisèle ile görüşmeye giderken, bu nedenle birçok soru vardı aklımda. Nazik ev sahibim, hem konukseverliğiyle hem de içten cevaplarıyla beni bir kez daha etkiledi:

➤ *Öncelikle, romanın geçtiği döneme ve romandaki kişilere duyduğunuz merakın kaynağını öğrenmek isterim. Neden bu dönem, neden bu kişiler?.. Ayrıca nasıl bir araştırma dönemi yaşadınız? Romanın yazılım sürecini bize anlatabilir misiniz?*

Türkiye'ye ilk geldiğimde, gezmek görmek için Konya'ya gittim. Mevlâna Müzesi'nin atmosferinden çok etkilendim... Önce Mevlâna üzerine bir araştırma yaptım.

Şiirlerini okudum. Hayatı bana çok ilginç geldi. Böylece o dönemle daha çok ilgilenmeye başladım. Babası Bahaeddin Veled'i araştırdım. Sonra devrin sultanı Alaeddin'i inceledim.

Araştırmalarım sürdükçe, romanın şekli oluşmaya başladı. Çok uzun bir hazırlık dönemi geçirdim. Türkçe okuduklarımı Fransızca'ya tercüme ettim. Öğrencilerimden bu aşamada çok yardım aldım. En az beş sene, hatta daha uzun süre araştırma yapmakla geçti.

Kubad Abad Sarayı kalıntılarını görmek ve bölgeyi incelemek için Beyşehir'e gittim. Saray yapımı için neden bu bölgenin seçilmiş olduğunu orada anladım.

Dönemin mimarisini inceledim. Bunları sadece bilmek yeterli değildi. Örneğin mimariyle ilgili anlatımlar için, bu sahayla ilgili teknik terimleri de öğrenmeye çabaladım.

Üç sene de yazma aşaması sürdü. Yazım aşamasının sonlarında, sabah saat 9.00'dan ertesi gün saat 05'e kadar çalıştığım günler çok oldu. Tarihî romanın kendi zorlukları vardır. Yazmak için oturduğunuzda, o dönemin havasına girmeniz bile iki saat alır.

➤ *Mahperi'nin nasıl bir kadın olduğunu kitabı okuyucunca anlıyoruz. Gene de sizden de duymak isteriz... Mahperi nasıl bir kadın?*

Kocasına âşık bir kadın; ama iktidar hırsı da çok. Osman Turan, Mahperi'nin oğlu Giyaseddin için, 'liyakatsiz' diyor. Bu doğrudur. Ama Mahperi Hatun, bu gerçeği asla kabul etmiyor. Kendi oğlunun tahta geçmesi için mücadele ediyor.

Mahperi iktidarda olan bir kadın; bu durum, herhalde çok zor olmalıydı. Çevresinde hep düşmanları vardı; oğlu tahta çıkmasın diye, öldürülebilirdi.

Bu korkuyu Mahperi sürekli yaşıyor. Çünkü Eyyubilerden alınan ikinci eş var. Onlar daha güçlü olabilirdi... Belki de bu korkular, ona daha kötü şeyler yaptırıyordu.

Olayların çok trajik tarafları var: Alaeddin'in diğer çocuklarının ölümünden Saadeddin Köpek sorumlu tutuluyor. Belki de çocukları Mahperi öldürttü. Saadeddin suç ortağı...

Romanda, tarihin de belirsiz bıraktığı yerleri doldurmayı, ben de okurun hayal gücüne bıraktım. Örneğin Alaeddin'in ölümü; Saadeddin Köpek eliyle gibi görünse de, aslında kesin değil...

Bir tarihçi, Sultan Alaeddin'in Mahperi'ye çok düşkün olduğunu söylüyor.

Ben de romanın kurgusunu buna göre düzenledim...

➤ *Romanda Selçukluların 13. Yüzyıl'da bulundukları medeni sevi-*

Kubad Abad külliyesindeki Büyük Saray'dan figürlü bir çini örneği [solda].

Gisèle kimdir?

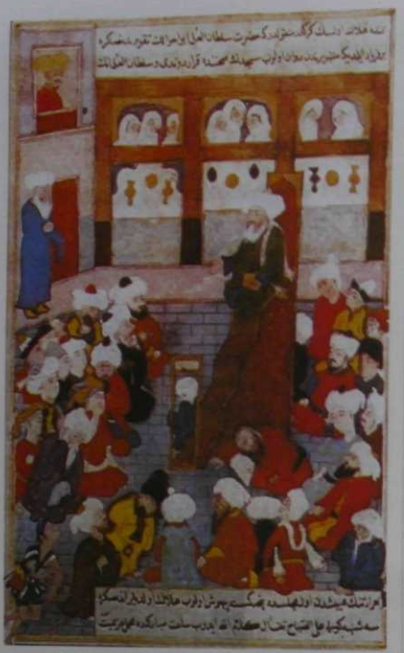

FOTOĞRAF: MİRHAN BİLİR

Cannes doğumlu olan Fransız asıllı yazar Gisèle, Nice Üniversitesi'nin Edebiyat Bölümü'nde 'Yüksek Lisans' çalışmasını bitirdikten sonra, aynı kentte edebiyat öğretmenliği yapmaya başlar. 80'li yıllarda turizm acentesi sahibi olan ve sık sık Cannas'a gelen Türk eşi Taceddin Köseoğlu ile tanışıp evlendikten sonra yazar, İstanbul'a yerleşir. Türk vatandaşı olan ve İstanbul'da Fransız Edebiyatı öğretmenliği yapmaya başlayan Gisèle, 'İstanbul Üçlemesi' adını verdiği üçlemenin ilk romanını, "İstanbul'dan Pencereler" adı altında 2003'te yayımlar (GiTa Yayınları). Yine Fransızca olarak kaleme aldığı 'Mahperi Hatun' ise, Lale Arslan Özcan'ın çevirisiyle 2004 Aralık'ında yayımlanır (GiTa Yayınları). Yazarın üçlemesinin ikinci kitabı "İstanbul'da Bir El Yazması" ise, Haziran 2006'da yine GiTa Yayınları arasında yer alacaktır... Fransızca şiirleri de birçok dergide yer alan Gisèle, bu alanda, Fransız devletinin 'Cumhurbaşkanı Büyük Ödülü'ne sahiptir.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Mevlâna'nın [sağ üstte] babası Bahaeddin Veled, Konya'da vaaz veriyor [üstte; "Cami'u's-siyer"den].

Mahperi, yani Kalonoros (Alaiye, bugünkü Alanya) Prensesi Destina, evleniyor ve dinini değiştirmesi gerekmiyor.

Bu konuda fanatik bir anlayış yok. Ayrıca Sultan Alaeddin, hoşgörülü olmasının yanı sıra, şiirden de anlıyor.

Bir de, bu dönem, Mevlâna dönemi; çok ilginç ve aydınlık bir dönem. Kitabı Fransızca yazdım; Fransızlara, Avrupa'ya, Anadolu'yu göstermek, Selçukluların büyüklüğünü göstermek istedim. Kubad Abad Sarayı'ndan kalan çinilere bayıldım... Romanda, o dönemin estetik zevkini de ortaya koymak istedim.

➤ *Tarihî roman meraklısı okurlar, benim görebildiğim kadarıyla, en çok, romanda aktarılan olayların gerçek olup olmadığını soruyorlar. Biz de size soralım: Anlattıklarınız ne derecede gerçek?*

Kesin olan bir şey varsa, o da, tarih kitabı değil, roman yazdım. Ama yazdıklarımın tarihî gerçeklerle örtüşmesi için, çok dikkat sarf ettim; araştırmalarımı geniş tuttum.

Alaeddin önemli bir Sultan; yaşamı üzerine bilgiler var ve ben de bu bilgileri kullandım. Ama Mahperi Hatun üzerine çok az kaynak var. Belki hepsini toplasanız, yirmi satır eder. Bu da onun yaşamını yorumlama serbestliği verdi. Böylece Mahperi Hatun-Sadeddin Köpek aşkını kaleme aldım...

➤ *Romanda Saadeddin Köpek karakteri zaten çok dikkat çekici; ben tam da onu soracaktım...*

Köpek karakteri, eldeki bilgilere dayanarak yansıtıldı. İyi ve kötü tarafları olan çift kişilikli bir insan. Tarihî belgelerde, hırslı ve tehlikeli bir insan gibi anlatılıyor. Ve o da kendisini Gıyaseddin'in gayri meşru çocuğu olarak görüyor.

Konya'daki Mevlâna Müzesi ve Alaeddin Camii minaresinin görünüşü.

FOTOĞRAFLAR: AYDIN COŞKUN

Mevlâna Müzesi.

Alaeddin Keykubat'ı zehirleyenin o olduğu sanılıyor.

Alaeddin'in ölümünden sonra, tüm önemli vezirleri öldürten o... Alaeddin'in ikinci eşi Gaziye Hatun'u boğdurtan da o... Ama sanatkâr ruhlu biri... Hem müzisyen, hem ressam, hem de mimar: Kubad Abad Sarayı'nın planını çizen o... Duvar çinilerini çizen de o.

➤ *Aslında şimdiye kadar anlattıklarınızdan, romanın, dönemi iyi bir şekilde aktarmak amacını da taşımakta olduğunu anlıyoruz...*

13. Yüzyıl, Türk tarihi için çok önemli ve bu dönem, bugünkü Türkler tarafından biraz unutulmuş... Oysa Türklerin Anadolu'da yerleşik düzene geçmeleri o dönemde güçleniyor.

Bir de Alaeddin Keykubat çok önemli bir sultan. Zaten döneminde ona Ulu Keykubat deniliyordu. Eğitimli, bir çok dil konuşan, sanatçı ruhlu, Anadolu'da barışı sağlamaya çalışan, dinler arası farklılığı hoşgörüyle karşılayan, ticareti sağlamak için bir sürü kervansaray yaptıran, devri için çok modern düşüncelere sahip bir insandı. Onu da vurgulamak istedim. Daha XIII. Yüzyılda Türklerde parlak bir medeniyet olduğunu göstermek istedim. Daha da önemlisi, dünyanın diğer bölgelerinde insanlar din için savaşırken o dönemde Mevlana'nın barış, sevgi ve hoşgörü felsefesi Anadolu'da parlıyor. Bunları yazıp, insanların o döneme önyargısız yaklaşmalarını ve sahip çıkmalarını istedim.

➤ *Mahperi Hatun tek kitabınız değil.*

Evet. 'İstanbul Üçlemesi'nin iki kitabını yazdım... Üçüncüsü bitmek üzere.

➤ *Mahperi Hatun'un da devamını merak ediyoruz... Devamını yazacak mısınız?*

Evet yazacağım... Ön çalışmasını yaptım; 'İstanbul Üçlemesi'nin üçüncü kitabı bitince, Mahperi'nin devamını yazmayı planlıyorum.

➤ *Merakla bekleyeceğiz. Mahperi'nin serüveninin sonrası kadar, roman kahramanlarından Eraslan'a neler olacağını da, kendi adıma, çok merak ediyorum. Size son bir soru yöneltmek istiyorum. Uzun süredir İstanbul'da yaşıyorsunuz. İstanbul sizin için ne ifade ediyor?*

İstanbul'a yerleştikten sonra, bu şehir benim esin kaynağım oldu. Bu şehirde en sevdiğim şeyler, değişik kültürlerin beşiği olması. İşte bu kaynaşma, İstanbul'a olağanüstü bir zenginlik veriyor. Bu şehir beni büyülüyor ve durmadan bana yeni ilham kaynakları sunuyor.

Yirmi yıldır İstanbul'da yaşıyorum. Bugün kendimi bir İstanbullu gibi hissediyorum. ■

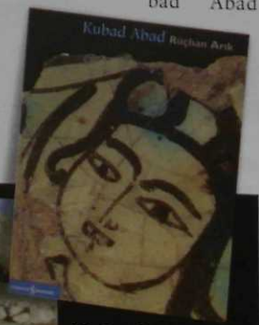
Anadolu Selçuklu sanatının savaşçı figürlü tipik bir örneği [üstte; Konya Müzesi'ndeki bir taş kabartmada].

Konya, Alaeddin tepesindeki Konya Sarayı da, Anadolu Selçuklu döneminin erken tarihli sivil mimarlık örneklerinden biridir [solda; bir 19. Yüzyıl gravüründe]. Konya Sarayı'ndaki alçı kabartma frizlerden bir örnek [sol üstte]: Kalıplama tekniğine göre yapılmış bu kabartmada, stilize bitkiler ve kuşlar tasvir edilmiş.

Kubad Abad

1980'den beri Kubad Abad Sarayı kazılarını yürüten Prof. Dr. Rüçhan Arık'ın "Kubad Abad Selçuklu Saray ve Çinileri" kitabı, 2000'de Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları arasında yer aldı.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

İngilizlerin Afganistan kâbusu

Rusya'nın egemenlik alanlarındaki petrol kaynaklarını ele geçirmek ve bu büyük imparatorluğu zayıflatmak için harekete geçen 'Birleşik Krallık' bugün 'Büyük Oyun' diye adlandırılan 200 yıllık stratejiyi uygularken, Afganistan'da büyük zorluklar yaşadı.

M. Tanju Akad

Afganistan'ı Orta Asya'nın, dolayısıyla kıtasal hâkimiyetin anahtarı sayan strateji görüşleri 19. Yüzyıl'ın sonlarına dayanır.

Ancak İngilizler daha önceleri de, imparatorluklarının incisi olan Hindistan'ı korumak için, Afganistan'ı elde tutmak gerektiğine inanıyorlardı. Bu amaçla, 1838-42, 1878-80 ve 1919 yıllarında Afganlılarla üç kez savaştılar.

İngiliz karşıtı bir politika izleyen Dost Muhammed Han [altta].

İki yüzyıldır süregelen bu oyunun ilk perdesi, İngilizlerin Orta Asya'da ilerleyen Rusya karşısında endişeye düşmesiyle açılmıştı.

Rusya'nın egemenlik alanlarındaki petrol kaynaklarını ele geçirmek ve Rusya'yı zayıflatmak için harekete geçecek olan 'Birleşik Krallık' bugün 'Büyük Oyun' diye adlandırılan bu stratejiyi, 200 yıl önce başlatmıştı...

1838'de Lord Auckland'ın 'Simla Manifestosu' olarak adlandırılan bildirisi, imparatorluğun selameti için Afganistan'da İngiltere yanlısı bir yönetimin şart olduğunu ileri sürüyordu. Bu nedenle, bazıları Birinci Afgan Savaşı'nı "Auckland'ın budalalığı" olarak adlandırmışlardır.

Ruslar bir yandan Kafkasya'da ilerlerken, diğer yandan da Orta Asya'da yeni işgallere girişerek, Afganistan sınırına yaklaşmışlardı. Ayrıca, Rus danışmanların desteklediği bir İran ordusu Herat'ı kuşatmıştı. Bunun uzaması sonucunda, özellikle de Doğu Hindistan Kumpanyası'nın bu gelişmelerden telaşlanması üzerine, İngilizler İranlıları çekilmeye zorlayan sert bir tutum aldılar.

Bu arada İngilizler memnun olmadıkları Dost Muhammed Han'ı düşürüp yerine eski yönetici Şuca Han'ı (Şuca ül-Mülk) geçirmek istiyorlardı. 1838'de Afganistan'a girerek burada konuşlanma kararı aldılar.

Ama nasıl bir direnişle karşılaşacakları hakkında hiçbir fikirleri yoktu. Doğu Hindistan Şirketi'nin yönetimindeki İngiliz sömürge ordusunun her subayı, en az 10 hizmetçi bulunduruyor, 16 bin 500 kişilik toplam karma İngiliz-Hint ordusunu, 38 bin kişilik bir hizmetçiler ve kamp takipçileri topluluğu izliyordu.

Balan Geçidi'ni aşan istilacılar Kandehar'ı aldıktan sonra Kâbil'e girdiler; önce kuzeye kaçıp sonra dönen Dost Muhammed Han'ı da, Hindistan'a, sürgüne gönderdiler.

İngilizlere karşı taciz saldırılarına başlayan Afganlıları ise, İngilizlerin yaşlı komutanı Elphinstone'un pasif tutumu, iyiden iyiye cesaretlendirdi.

Kasım 1840'da büyük çatışmalar başladı. Kuşatılan İngilizler 6 Ocak 1842 tarihinde, geri çekilmekten başka çare bulamadılar.

Kara kışta, sürekli takip ve saldırı altında, 700 İngiliz asker, 3 bin 800 Hintli asker ile 12 bin kamp hizmetçisinden oluşan İngiliz kuvvetleri Gandamak Geçidi'nde neredeyse tümüyle imha edildi.

Lord Roberts'ın Kâbil'den gelen kuvvetleri, 23 gün süren zorlu bir yürüyüşün ardından, dağları aşarak, 1 Eylül 1880'de Kandahar'a ulaşırlar [en solda]. Bu, İkinci Afgan Savaşı'nın sonudur. 1881'de de İngilizler Afganistan'ı terk ederler. Afganistan'daki İngiliz kuvvetleri komutanı Elphinstone [üstte].

Sadece bir kişi, Dr. William Brydon topallayan bir at üzerinde Celâlabat'taki İngiliz garnizonuna ulaşabildi. Bu kişinin hayatta kalan tek asker olduğu söylenirse de, sağda solda hayatta kalan birkaç kişi daha olmuştu. İngilizleri imha eden Afganlıların komutanı, Dost Muhammed Han'ın oğlu Ekber Han idi.

İngilizler bu yenilgi karşısında toparlanıp takviye aldıktan sonra, 1842 yazında iki koldan ilerleyip Kâbil'i aldılar ve sağ bırakılmış birkaç rehine ile esiri kurtardılar; ama burada tutunamayacak-

Dost Muhammed Han'ın oğlu Ekber Han [sol üstte]. Birinci Afgan Savaşı [solda]. İngilizler için tam bir hezimet oldu: Kuşatılan birlikler 6 Ocak 1842 tarihinde, geri çekilmekten başka çare bulamadılar.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Afganistan emiri Abdurrahman, Rawalpindi'de Mart 1885'te Hindistan Genel Valisi'ni ziyareti sırasında [sağda]. 1870'lerde Hindistan Genel Valisi olan Lord Lyton [altta]. 1878'de Kâbil'i ele geçiren Lord Roberts [sağ altta].

larını anlayıp geri çekildiler. Afganlılar da esir tuttukları İngiliz yanlısı Şuca Han'ı öldürdüler...

Bu savaş, istilacıların Afganistan'da barınamayacaklarını gösterdi; ama İngilizler bu ülkenin işlerine karışmaya devam ettiler...

Dost Muhammed Han yeniden tahta çıkacak ancak İngiliz tavsiyelerini kabul etmek zorunda kalacaktı ki, Rusya'ya karşı destek arayışı bunda önemli rol oynamıştır.

Afganistan'daki yenilgi, Hintliler için de ilginç bir gerçeği ortaya koyacak, onlara da, İngilizlerin yenilmez olmadıklarını gösterecekti... Bu da, 1857'de başlayacak olan Büyük Hint İsyanı'nın (Sepoy Ayaklanması) arka planındaki nedenlerden birisini teşkil edecekti...

19. Yüzyıl'ın ikinci yarısında 'Büyük Oyun' yeni bo-

Amanullah Han'ın babası Emir Habibullah [sağda, ortada] bir av seferinde [altta].

yutlar kazanarak devam etti: Ruslar 1868'de Buhara, 1873 yılında da Hive'yi almışlardı. 1878 Savaşı'nda batıya dönmüşler; ama galip gelmelerine rağmen, Berlin Kongre'sinde Osmanlı'dan istedikleri toprakların hepsini alamadıkları için, gözlerini tekrar Orta Asya'ya çevirmişlerdi...

1878'de Kâbil'de bir Rus misyonu bulunuyordu. Daha doğrusu, Rus heyeti Afganlıların istememesine rağmen, emrîvaki yaparak gelmiş ve Kâbil'de yerleşmişti.

İngilizler de onlara karşı, Kâbil'de bir misyon bulundurmak için ısrar ettikleri zaman, Dost Muhammed'in yerine yeni geçmiş olan Afgan Emiri Şer Ali'nin bunu reddetmesi 'savaş nedeni' sayıldı.

Bu dönemde Hindistan Genel Valisi olan Lord Lytton'un politikası, emanet ülkesini ileriden savunmaktı. Ayrıca eski yenilginin intikamını almak gibi bir amaç da yok değildi!

1878 sonbaharında İngilizler Lord Roberts komutasındaki 37 bin 500 askerle Afganistan'a girdiler ve Payvar Boğazı'nda yerel kuvvetleri kolayca püskürttükten sonra Kâbil'e kadar ilerlediler.

Emir Ali, Mezar-ı Şerif'e kaçmak zorunda kaldı ve hapisten çıkartılarak tahta geçirilen Yakup Han, İngilizlerle barış imzaladı.

Ne var ki, Kâbil'de bulunan İngilizler, 2-3 Eylül 1879 tarihinde bir katliama kurban gittiler. Bunun üzerine Hayber'deki İngiliz kuvvetleri, Kâbil'e kadar ilerlediler; ama burada kıstırıldılar.

'Cihad' ilan eden Afganlılar çok sayıda asker toplayarak Eyüp Han komutasında saldırıya geçtiler.

Meyvand'da bir Hint-İngiliz gücü imha edildi; ama Eyüp Han'ın birlikleri de çok kayıp vererek, gelecekteki harekat olanaklarını kısıtladı.

İngilizler ise, 1 Eylül 1880 tarihinde Kandehar'ı aldılar. Bu, savaşın son büyük eylemi oldu. İki taraf arasında bir barış antlaşması yapılmadı; ama İngilizler 1881'de Afganistan'ı terk ettiler.

Bu sırada başa geçmiş olan Emir Abdurrahman'ın İngilizler ile anlaşma taraftarı olması, çatışmaların sona ermesini kolaylaştırdı.

Bu ikinci savaşta da İngilizler kuvvetlerini topladıkları zaman, ülkenin herhangi bir yerini işgal edebiliyor ama hiçbir yere gerçek anlamda hâkim olamayıp, sonunda çekilmek zorunda kalıyorlardı.

Benzer gelişmeler sonraki dönemlerde de yeni istilacıların başlarına gelecek; ancak Afganlılar da, 'Durand Hattı' diye anılan ve bazı tavizler verdikleri yeni sınırları kabul etmek zorunda kalacaklardı...

Afganistan'ın 19. Yüzyıl'da yitirdiği toprakları geri almak için harekete geçmesi, I. Dünya Savaşı sonrasında yeni çatışmalara yol açacaktı.

'Üçüncü Afgan Savaşı' olarak da anılan savaşta olaylar 1919 yılında, o sıradaki Emir Habibullah Han'ın av sırasında bir suikasta kurban giderek yerine oğullarından Amanullah Han'ın geçmesi üzerine başlamıştır.

Reformcu bir kişiliğe sahip olan Amanullah Han, ordu ve kabile liderlerinin çoğunun desteğini aldıktan sonra, İngilizlerin Afganistan üzerindeki etkilerini kırmak ve 19. Yüzyıl'ın sonlarında İngiltere'ye (yani İngiliz hâkimiyetindeki Hindistan'a) terk edilen bazı toprakları geri almak üzere harekete geçti.

Amanullah Han, İngiltere'nin etkisini Sovyetler Birliği ile dengelemek istiyordu. Bu nedenle Sovyetler Birliği ile bir antlaşma yaptı. Bu durum 1917 Bolşevik Devrimi'nden beri sürekli olarak Sovyetler Birliği'ni sıkıştırma peşinde koşmuş olan İngilizlerin hoşuna gitmedi.

'Büyük Oyun'a giremeyenler!..

İkinci Afgan Savaşı'nın hemen öncesinde, 1877'de Kâbil'e bir Osmanlı Heyeti geldi. Heyet o sırada devam eden Osmanlı-Rus Savaşı dolayısıyla Afgan Emiri Şer Ali'ye *[üstte; Hindistan Genel Valisi Ambala'yı ziyaretinde, Mart 1869'da]* padişahın bazı taleplerini iletmek istiyordu. Olağanüstü elçi (fevkalâde sefir) kazasker Şirvanizade Ahmet Hulusi Efendi ile sır kâtibi Mektubîzâde Ahmet Bahai Molla'dan oluşan heyet, uzun süre bekletildi... Osmanlı heyeti, Afganistan'ın İngilizler ile ilişki kurmasını ve Rusların yeni işgal ettikleri Hive ve Buhara gibi İslâm ülkelerini kurtarmak üzere harekete geçilmesini istiyordu... Şer Ali Han İran ile sınır anlaşmazlıklarında karşı tarafı tuttukları için, İngilizlere kızgındı. Kaldı ki eski savaşın izleri henüz tazeydi... Nihayet görüşme gerçekleştiği zaman, Emir; İngilizlere güvenmediğini ayrıca Hive *[solda; dönemin Hive Hanı Muhammed Rahim]* ve Buhara halkının 'dönek' olduklarını öne sürdü. Zaten Rus ordusu ile boy ölçüşebilecek bir güce de sahip değildi... Ancak İran ile savaşa girdikleri taktirde, derhal Osmanlı'nın yanında çatışmalara katılacaklarını söyleyerek elçileri savdı: Osmanlı yönetimi, Afganistan'daki durumu iyi değerlendirememişti... Aynı hatayı daha sonra, I. Dünya Savaşı'nda İttihatçılar da yapacaklar ve İngilizler ile Rusları Afganistan'da yapacakları saldırılarla yıpratma hayalleri içerisinde ümitsiz girişimlerde bulunacaklardı. 'Büyük Oyun'a katılmak için, İttihatçıların ellerinde yeterli kozlar, hatta açılış yapacak kağıt bile yoktu!

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Amanullah Han'dan sonra Afganistan

Mustafa Kemal'in dostu ve hayranı Amanullah Han, 1933'te iktidardan düşürüldükten sonra Zahir Şah 19 yaşında başa geçti ve 40 yıl hüküm sürdü *[üstte; Kennedy ile birlikte]*. 1973'te Muhammed Davut Han *[sağ üstte]* tarafından Afganistan'daki cumhuriyetin ilanıyla birlikte Zahir Şah da sürgüne gönderildi.

Ayrıca bazı Hint milliyetçileri de Afganistan'da sığınak bulunca, İngilizler sınırdaki Peştun kabileleri arasında karışıklık çıkardılar ve Hindistan üzerinden mal giriş çıkışını sınırlayarak gözdağı verdiler. Ancak eski felaketleri hatırlayıp Afganistan'a doğrudan müdahalede bulunmadılar.

Mayıs 1919'da küçük bir Afgan gücü Hint-İngiliz arazisine girdi. Çatışmalar daha çok sınır bölgelerinde kaldı ve kesin sonuçlu muharebelere girilmedi ama İngilizler 50 bin kişilik bir güç toplayarak kapsamlı bir karşılık verince, Amanullah Han mütareke istedi.

8 Ağustos tarihli Rawalpindi Antlaşması daha çok bir ateşkes belgesi niteliğinde olmasına rağmen, Afganistan'ın dış ilişkilerindeki bağımsızlığını kabul etmekteydi.

Nitekim Afganistan 1920'lerde büyük ülkelerin çoğu ile diplomatik ilişkiler kurdu. Mustafa Kemal bu dönemde Afganistan'a özel ilgi göstermiş ve Mekke ile Medine'yi 1919'un Ocak ayına kadar İngilizlere ve Araplara teslim etmemiş olan Fahrettin Paşa'yı büyükelçi olarak Kâbil'e göndermişti.

1921'de Malta'daki sürgünden döndükten sonra Büyük Taarruz'a katılan Fahrettin Paşa'nın, daha 1922 yılı bitmeden Kâbil'e büyükelçi olarak gönderilmesi, Mustafa Kemal'in Afganistan'a verdiği önemi gösterir.

Daha sonraki yıllarda da Afganistan'daki reform çabalarını yakından izleyen Atatürk, bu çabaların yarıda kalmasından çok derin üzüntü duymuştu...

Mustafa Kemal Paşa'nın 1922'de Kâbil'e büyükelçi tayin ettiği 'Medine Müdafaası Kahramanı' Fahrettin Paşa [sağda]. **Emir Habibullah'ın en büyük oğlu Serdar Enayatullah'ın 1909'da Kâbil'deki düğünü** [en sağda]. **27 Temmuz 1933: Genç Türkiye Cumhuriyeti'nin reisi Mustafa Kemal, Avrupa'da geçirdiği sürgün yıllarında kendisini ziyarete gelen devrik Afgan Kralı Amanullah Han ile birlikte** [sağ üstte].

Aralık 2001: Celâlabat yakınlarında Tora Bora'da, Amerikan askerlerinin desteğinde Usame Bin Ladin'in peşine düşen Afgan milisleri.

Sovyet işgalinden Taliban'a

ABD'nin Sovyetlere karşı 'Yeşil Kuşak' girişimi çerçevesinde desteklediği İslâmcı gerillaların ardından, 1995'te ipler Taliban'ın eline geçecekti.

1973'te bir askerî darbe ile iktidara gelen Muhammed Davut Han 1978'de yine bir darbe ile düşürülerek öldürüldü. Yönetime geçen Afgan Komünist Partisi, Nur Muhammed'i başkan yaptı. Ne var ki, gerek Afganistan'ın istikrara kavuşturulamaması, gerekse de bu parti içindeki bölünmeler, yönetimi zayıflattı ve muhalefet silahlı isyan hareketi başlattı. 1979'da Hafizullah Amin başkanlığa geçti ve SSCB ile askerî ve ekonomik ilişkileri artırdı. Nihayet aynı yılın 25 Aralık tarihinde, Sovyetler Birliği, ortak bir manevra bahanesiyle Kâbil Havaalanı'na geniş çapta bir indirme yaptı ve ardından, sınırdan giren birliklerle ülkeye yayıldılar. Ne var ki direniş de aynı hızla yayıldı ve ABD'nin özellikle 1984'ten itibaren Pakistan üzerinden yaptığı yardımlar ile, gerilla mücadelesi Ruslara büyük kayıplar verdirdi. Resmî açıklamalara göre, 15 bin Sovyet askeri hayatını yitirdi; ama gerçek kayıpların 50 binin üzerinde olduğu ileri sürüldü. Bu sırada başkan olan Sovyet taraftarı Babrak Karmal, itibarını yitirdi ve Sovyet destekli hükümeti ülkenin ancak yüzde 10-15'ine hâkim olabildi. 1988'de Birleşmiş Milletler'in öncülüğünde yapılan bir antlaşma ile; Sovyet birliklerinin çekilmesi, tarafsız bir Afgan devletinin oluşturulması ve sayıları milyonları bulan mültecilerin ülkeye iadesi öngörüldü. Nitekim Ruslar 1989 Şubat'ında çekilmelerini tamamladılar; ancak hükümet güçleri ile mücahitler arasındaki savaş devam etti. Kâbil'deki rejim, Sovyetlerin dışarıdan desteği ile bir süre daha ayakta durabildi. Ancak Necibullah 1992'de istifa etmek durumunda kaldı...

On dört yıldır süregelen savaşın faturası; yıkıma uğramış bir ülke, iki milyona yakın ölü ve altı milyon mülteci oldu. Rejim çökerken de, ılımlılar ile radikal güçler arasında çatışmalar sürdü; gerilla lideri Burhaneddin Rabbani, 28 Haziran 1992'de başkan olurken çoğunluğu Peştun göçmenlerden oluşan Taliban güçleri etkilerini artırdı. ABD'nin Sovyetlere karşı 'Yeşil Kuşak' girişimi çerçevesinde desteklediği İslâmcı örgütlerin bazılarının bir süre sonra kendi güçlerini bağımsız bir şekilde kullanmaya başlamaları ve özellikle İsrail'e karşı sürekli saldırılara geçmeleri, 1990'ların başlarından itibaren yeni bir durum yarattı. Bu arada 1995'te Taliban'ın ipleri eline geçirmesini takiben, İran'dan sonra Afganistan'da da ABD'nin etkisi dışında, radikal bir İslâmî rejim kurulması, Amerikan politikalarını harekete geçirdi...

Nisan 2002: Kâbil'de Afgan askerlerinin pazar devriyesi.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

İçki yasağı kanunu nasıl kabul edildi?

Kurtuluş Savaşı'nın en kritik günlerinde, Birinci Meclis'in muhafazakâr kanadı, içki yasağı konusunda bir kanun teklifini gündeme getirmiş ve 14 Eylül 1920'de, bir oy farkla bu teklifi yasalaştırmayı başarmıştı.

ERTAN ÜNAL

Birinci Meclis döneminde, Meclis Reisi Mustafa Kemal, kürsüde [üstte]: İçki yasağı kanun teklifi üzerindeki oylama sırasında, Mustafa Kemal, Meclis'te değildi.

Anadolu'nun, özgürlük için ölümkalım savaşı vermeye hazırlandığı günlerdi. Ankara'da Mustafa Kemal'in önderliğinde çalışmalarını sürdüren Birinci Meclis Hükümeti, çeşitli güçlükler içindeydi.

Millîci güçlere karşı, Anadolu'nun farklı bölgelerindeki iç ayaklanmalar birbirini izliyordu.

İşte bu kritik günlerde, 1920'nin Mayıs ayında başlayıp aralıklı olarak süren görüşmelerle 14 Eylül'de yasalaşan bir kanun teklifi, Birinci Meclis'in gündeminde önemli bir yer teşkil etmişti...

'Men-i Müskirat Kanunu', ülke genelinde içki yapımını, satışını ve tüketimini yasaklıyor; aksi davrananlar için, "Dayak, hapis ve para cezası" olmak üzere, çeşitli yaptırımlar öngörüyordu.

İçki yasağı konusunda Meclis'e ilk yasa teklifini Trabzon Milletvekili Ali Şükrü Bey yapmıştı. Meclis'teki muhalif grupta yer alan ve daha sonraları, Mustafa Kemal Paşa'nın muhafızı Topal Osman tarafından öldürülecek olan Ali Şükrü Bey, teklifinde şu görüşlere yer veriyordu:

"Dinimizce tahrim edilmiş (haram kılınmış) olan sarhoş edici içkilerin halkımız arasında kullanılıp gidişinden dolayı doğan fenalıkların haddi hesabı yoktur. (...) Osmanlı memleketlerinde her türlü içkilerin yapılmasını, ithalini, satılmasını ve kullanılmasını kat'î surette men etmeliyiz. Bu memnuiyeti (yasağı) dinlemeyip müskirat (içki) yapanlar, satanlar veya içenler görülürse, bunları derhal yakalayıp haddi şer'î ile (şeriata göre, verilen ceza, 80 değnek vurulması idi) veyahut ağır para cezası ile cezalandırmalıyız."

Ali Şükrü Bey'in teklifi Meclis'in özellikle muhafazakâr kesimi arasında büyük taraftar topladı. Daha sonra Çorum Milletvekili Haşim (Apaydın) Bey ve Bolu Milletvekili Nuri (Aksu) Bey de aynı konuda birer yasa teklifi verdiler. Teklifler, birleştirilerek görüşülmek üzere, kurulan komisyonlara havale edildi.

Üç milletvekilinin Meclis'e sundukları yasa teklifleri, ufak bazı farklara rağmen, genelde aynı yapıdaydılar. Ali Şükrü Bey ve Nuri Bey, içkinin toptan yasaklanmasını isterken, Çorum Milletvekili Haşim Bey gayrimüslimlerin yasa kapsamına girmemesini, yoksa yasanın Devletler Hukuku'na aykırı olacağını belirtiyordu. Bunun yanı sıra, o yıllarda alkollü içkiler inhisarını (tekelini) elinde bulunduran Düyûnu Umumîye yetkilileriyle de bu konuda bir görüşme yapılmasını istemekteydi.

Teklifi inceleyen Adalet Komisyonu, olağanüstü şartlardan doğan Meclis'in görevinin, olağanüstü şartlarla sınırlı olduğunu vurgulayarak, konunun daha sonra ele alınması gerektiğini öne sürdü.

Sağlık Komisyonu ise, yasanın kabul edilmesini isterken, bir de ek öneri getirdi: Suçu ikinci kez işleyenlerin, Belediye Temizlik İşleri'nde 2-10 gün süreyle çalıştırılması

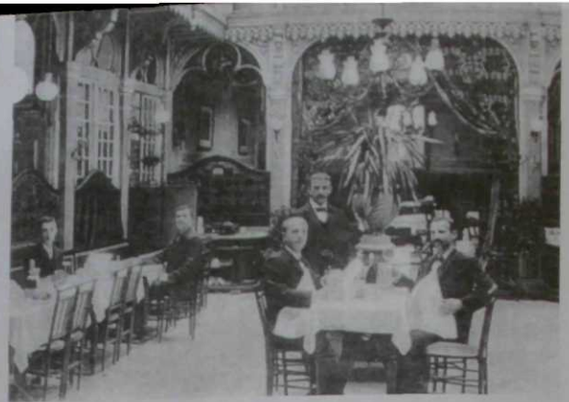

İçki yasağı konusunda Meclis'e ilk kanun teklifini veren Trabzon Milletvekili Ali Şükrü Bey [sol üstte]. Konuya ilişkin ikinci yasa teklifini veren Çorum Milletvekili Haşim Bey [solda]. Ankara'da ve Anadolu'da 3,5 yıl sürecek olan içki yasağı, İstanbul'da, 14 ay uygulanacaktı: 1920'lerin meyhane görüntüleri, 1930'lar İstanbul'unda da aynen sürecekti [üstte]. 1920'lerde her marka rakıdan şaraba, içki de satan İstanbul'daki Mesudiye Bakkalı [solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

1900'lerin başından itibaren, İstanbul'da 'Viyana tarzı' birahaneler de ünlüydü. Bunlardan biri de Cadde-i Kebir'deki Janni idi [sağda]. Dönemin Maliye Vekili Ahmet Ferit Tek [sağ altta].

da karara bağlanmalıydı.

Ayrıca Sağlık Komisyonu, bu suçu işleyenlerin devlet memuru olmaları halinde, memuriyetten atılmalarını da savunuyordu.

Şer'iye Komisyonu ise, yasanın içeriğini tümüyle değiştiren 9 maddelik yeni bir yasa taslağı öneriyordu.

Maliye Komisyonu'nun raporunda ise, Düyûnu Umumi'ye gelirleri arasında bulunan içki vergisinin dış borçlara karşılık, devletçe taahhüt edildiğini, bu nedenle ithal ve imalinin yasaklanamayacağı vurgulanıyor, bu yüzden içkiye ağır vergiler konulmak suretiyle mücadele etmek gerektiği ileri sürülüyordu...

Yasa teklifi komisyonlardan geçtikten sonra, 17 Mayıs günü Meclis gündemine alındı. Bu tarihten sonra, tam 6 toplantı ve 7 celse yapılmasına rağmen, görüşmeler tamamlanamadı.

Böylece görüşmelerin hızlandırıldığı 13 Eylül gününe gelindi. 13 Eylül 1920 günü, Ömer Vehbi (Büyükyalvaç) Bey'in başkanlığında toplanan Meclis'te söz alan Maliye Vekili Ahmet Ferit (Tek) Bey, 'İçkinin kendisini değil, vergisini savunacağım diyerek başladığı konuşmasında, bu yasa kabul edildiği takdirde, devletin yılda 1 milyon lira gelir kaybına uğrayacağını, zaten bütçenin de 20 milyon lira açığı olduğunu belirtti.

Daha sonra yasanın uygulanma sorununa değinen Ferit Bey, şunları dile getirdi: "Sınırlama gerçekle bağdaşmıyor; yasak uygulanamayacak, sonuçta iktisadî ve malî zararlarla karşılaşılacaktır."

"Hükümetin istemesine rağmen, ülkede idarî ve ahlakî inzibat iyi değildir," diyen Ferit Bey, ülkede sadece 2.200 polis bulunduğunu, 321 kilometrekareye bir polis düştüğünü ve bunlarla içki yasağını uygulama imkanı olmadığını vurguladı.

Ferit Bey'in karşı önerisi de, bu tekliften vazgeçmek; ama içki tüketimini azaltmak için de, vergileri artırmak yolundaydı...

Söz alan Trabzon Milletvekili Ali Şükrü Bey ise, Amerika'nın yanı sıra, dinlerinin yasaklamamasına rağmen, Rusların da içki yasağı uyguladığını belirterek, bir hükümet memuru için, 'Uygulama imkânı yoktur' demenin zül olduğunu söyleyerek, "Tatbik edemeyen çekilir" dedi.

Bu sözler üzerine ortalık karıştı. Ahmet Ferit Bey, "Bendeniz şimdi çekilirim" derken, hazır bulunanlar arasından, Ali Şükrü Bey'e destek verici sözler yükseldi.

Ali Şükrü Bey, bundan da aldığı cesaretle, "Ben kanun tatbik edemem diyen bir hükümet, bence hükümet mevkiinde durmaya layık değildir" deyince, Meclis sıralarında gürültü arttı.

Antalya Milletvekili Hamdullah Suphi (Tanrıöver) Bey'in, herkesi süküta çağıran konuşmalarından sonra, oturuma devam edildi.

Yeterlilik önergesinin kabulünden sonra, 14 Eylül 1920 günü devam edilmek üzere, görüşmelere ara verildi.

14 Eylül günü Meclis, İkinci Başkan Vekili, Konya

Bugün olduğu gibi, 1920'lerde ve 30'larda da, İstanbul'un en tipik meyhaneleri Beyoğlu'nda, Balıkpazarı civarındaki Rum meyhaneleriydi [solda].
13 Eylül 1920 günü, içki yasağı kanun teklifini kabul eden Meclis'in başkanlığını, Ömer Vehbi Bey yapıyordu [solda].

İşgalden kurtuluşa, en kritik yıl: Şu 1920...

20 Ocak: Maraş'ta ilk çatışmalar başladı.
25 Ocak: Mustafa Kemal; Sivas, Diyarbakır, Konya ve Ankara kolordularına 'gayrı nizamî harb' talimatını gönderdi.
16 Şubat: Emekli jandarma binbaşılarından, İzmit mutasarrıfı Anzavur Ahmet'in *[sağda]*, sadrazam Damat Ferit Paşa'nın yönlendirmesiyle, 'Kuvayi Muhammediye' kumandanı olarak Biga ve Bandırma'da 1919'da çıkarttığı isyanların ardından, 16 Şubat 1920'de ikinci bir isyan girişimi başladı. Aynı günlerde, Düzce Merkez Karakolu, Abaza ve Çerkez asiler tarafından basıldı.
16 Mart: İtilâf devletlerinin kuvvetleri İstanbul'u işgal ettiler.
8 Nisan: Adapazarı'nda Kuvayı Millîye'ye karşı gösteriler yapıldı; Hendek ve Adapazarı arasındaki telgraf ve telefon telleri kesildi, köprüler yıkıldı.
11 Nisan: Padişah Vahideddin, 12 Ocak'ta açılan ve 28 Ocak'ta da 'Misak-ı Millî'yi kabul eden Meclis-i Mebusan'ı dağıttı.
12 Nisan: Heyet-i Temsiliye, Anzavur'a karşı geniş çapta bir askerî harekât yapılmasına karar verdi.
13 Nisan: Asiler Düzce'yi bastılar.
18 Nisan: 32. Kafkas Alayı, Bolu'ya geldi. İstanbul Hükümeti, 'Kuvayı İnzibatiye'nin kuruluşunu açıklayan bir kararname yayımladı. İngilizler, bu kuvvete silah yardımında bulundular. Şubat ayında Düzce'de patlak veren isyan, Bolu ve Gerede'ye sıçradı.
22 Nisan: Düzce üzerine yürüyen 24. Tümen'in komutanı Yarbay Mahmut Bey, asiler tarafından öldürüldü. Aynı günlerde Ali Fuat (Cebesoy) Paşa, Geyve – Adapazarı – Beypazarı yöresi komutanı olarak atandı.
23 Nisan: Büyük Millet Meclisi, Ankara'da toplandı.
25 Nisan: Yarbay Arif Bey (Ayıcı Arif), 400 atlıdan oluşan bir kuvvetle, isyanları bastırmak üzere, Beypazarı'na gönderildi.
27 Nisan: Kuvayı Millîye'ye bağlı olarak, Çerkez Ethem, düzensiz birlikleriyle, Bandırma, Gönen ve Karabiga dolaylarında meydana gelen isyanları bastırdı *[solda; Mustafa Kemal ve arkadaşları Ankara İstasyonu'nda Çerkez Ethem ve adamlarıyla birlikte]*.

10 Mayıs: İstanbul Hükümeti'nin girişimleriyle Düzce'de 'Hilâfet Ordusu' kurulmasına çalışıldı.
24 Mayıs: Mudurnu üzerinden Bolu'ya yürüyen Refet (Bele) Bey'in kuvvetleri Bolu'ya; Çerkez Ethem'in kuvvetleri Düzce'ye girip duruma hâkim oldular.
31 Mayıs: Gerede isyanı bastırıldı.
30 Haziran: Yunan kuvvetleri Balıkesir'i işgal ettiler.
10 Temmuz: Fransız işgal kuvvetlerinin örgütlediği Ermeni Alayı, Adana'ya girdi.
22 Temmuz: İtilâf devletleri tarafından İstanbul Hükümeti'ne teklif edilen Sevr Antlaşması'nın şartlarını, Şûrayı Saltanat, kabul etti.
25 Temmuz: Yunan kuvvetleri Edirne'yi işgal ettiler.
10 Ağustos: İstanbul Hükümeti, Sevr'i imzaladı.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Çeşit çeşit rakı

Meclis 'Men-i Müskirat Kanunu'nu kabul ettiği sırada, ülkenin başkenti olan ve en çok içki tüketilen İstanbul'da, semt ve mahzen meyhanelerinin, ayrıca 'ayakçı' meyhanelerinin dışında, 471 birahane ve 157 içkili lokanta bulunuyordu. Bunların yanı sıra, Tepebaşı Bahçesi *[üstte]* gibi mekânlar da, ailecek içki içilebilen yerlerdi. Lokantalardan 35'i, birahanelerden ise, sadece 4'ü Müslüman tebaaya aitti. İnhisarlar idaresi henüz kurulmadığından, içki imal ve ithalatı gayrimüslimlerin elindeydi. Çoğunlukla Rum kökenli imalatçıların ürettiği içkiler arasında; Hanım, Keyf *[sol üstte]*, Dem, Alem gibi rakı markaları başta gelirdi...

Milletvekili Vehbi Efendi'nin başkanlığında toplandı. Kâtipliği ise, Yozgat Milletvekili Feyyaz Ali Bey yapmaktaydı.

Söz alan Bursa Milletvekili operatör Emin Bey, yasak kapsamı içine bira ve şarabın da girip girmediğini sordu. Teklif sahibi Ali Şükrü Bey "Bizim teklif ettiğimiz madde (...) her şeye, hatta esrara da şamildir. Bunun içine afyon da dahildir" dedi.

Bunun üzerine, Burdur Milletvekili İsmail Suphi Bey, "... her şey dahildir diye, haşhaş tarlalarını sökecek miyiz?.. Düzeltin rica ederim..." diye itirazını bildirdi.

Konu tartışıldı; söz alan operatör Emin Bey anlaşmazlığa tıbbî açıdan açıklık getirdi. Emin Bey, tıpta afyonun kullanıldığı birçok alan bulunduğunu, yasaklanması halinde, eczanelerin kapatılması gerektiğini söyledi.

Sonuçta, afyonun yasak kapsamından çıkarılmasına karar verildi. Daha sonra teklifin 3. maddesinin görüşülmesine geçildi. Madde, içki içtiği görülenlerin, ya 80 sopa ile cezalandırılacağını veyahut 50 liradan 250 liraya kadar nakit para cezasına mahkûm edileceğini öngörüyordu.

İçki yasağına uymayanlara verilmesi öngörülen bu cezaların türü ve ölçüsü de, milletvekilleri arasında tartışmalara yol açtı.

Dayak cezasının, suçluların sağlık durumları açısından uygulanmaması ya da ölçüsünün azaltılması gerektiğini savunanlar olduğu gibi, bu tür bir cezanın insanların izzet-i nefis ve haysiyetleriyle oynamak olacağını savunanlar da çıktı.

Görüşmelerin tamamlanmasından sonra oylamaya geçildi. Oylama, ortaya ilginç bir sonuç çıkarttı: Yasayı kabul edenlerin sayısı 71 idi; ama red oyu verenlerde aynı sayıdaydı. Ancak celseyi yöneten başkanın oyu iki oy sayıldığından ve Vehbi Efendi de bu yasaya olumlu baktığından, 'Men-i Müskirat Kanunu' 14 Eylül 1920 gün ve 22 sayı ile yasalaştı. Kanun özetle şu hükümleri içeriyordu:

"Memaliki Osmaniye'de her nevi müskirat imali, ithali, füruhtu (satışı) ve istimali (kullanılması) yasaktır. Aykırı hareket edenlerden, müskiratın beher kıyyesi (okkası) için, 50 lira para cezası alınır ve elde edilen müskirat imha olunur."

"Alenen içki içenler veya gizli olarak içip sarhoşluğu görülenler ya haddi şer'î (80 değnek) veya 50 liradan 250 liraya kadar para cezası veyahut 3 aydan 1 yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır."

"Resmi sıfatı olanlar da memuriyetten çıkarılır ve bu hususta hükümler kabilî itiraza istinaf (bir üst mahkemeye başvurma) ve temyiz değildir."

"Mevcut içkiler için iki ay süre verilmiştir. Yoksa alet edevat gibi, bunlar da müsadere edilecektir. Tıpta kullanılacak ispirto için, düzenleme getirilecektir."

İçki yasağı kanun teklifi üzerindeki son görüşmeler yapılırken ve oylama sırasında, Mustafa Kemal, Meclis'te hazır bulunmamıştı. Ama yasanın çıkmasından hiç de memnun değildi.

Nitekim yakın çevresinden Ali Fuat (Cebesoy) Paşa, Mustafa Kemal'in, ülkenin içinde bulunduğu kritik ortamda içki yasağı gibi meselelerle uğraştığı için Ali Şükrü Bey'e kızdığını, hatta kendisine, "Memleketin zararına işlerle uğraşıyorsunuz" diye bağırdığını aktarır anılarında...

Meclis'in muhafazakâr kanadı, yasanın çıkmasını sevinçle karşılar.

Kütahya Milletvekili olarak ilk Meclis'te görev yapan Besim Atalay'ın daha sonraları anılarında belirttiğine göre, bu kişiler, "Bu kanunu millet öylesine benimseyecektir ki, hasbi olarak (karşılıksız, Allah için) halk buna riayet etmeyenleri kendisi takip edecektir" diyecekti... ■

Rakıdan sonra, sırada bira vardı...

İstanbul'da, rakının yanı sıra, en çok tüketilen içki bira idi. Bomonti Bira-Nektar Fabrikası'nın *[üstte]* ürünü olan ve ilk zamanlar, gazının kaçmaması için, sabit kapaklı şişelere konulan bira *[sol üstte; Bomonti birasının etiketi]* hem kaliteliydi hem de ucuzluğu nedeniyle büyük ilgi görürdü. Fabrika bira tüketimini teşvik etmek, ailecek içilmesini sağlamak için, Osmanbey ve Bomonti'de iki bira bahçesi de açmıştı.

İçki yasağı neden uygulanamadı?

Men-i Müskirat Kanunu'nun uygulanamaz olmasının en önemli nedeni, ülkenin birkaç cephede birden savaş içinde olmasıydı. Buna rağmen ilk zamanlar özellikle Ankara'da içki yasağı uygulanmaya çalışıldı. Bu arada, içkiye düşkün kimi milletvekilleri, kaldıkları bağ evlerinde imbikler kurup kendi rakılarını kendileri imal ederken, Ankara Polis Müdürü Dilâver Bey de onların yardımına yetişti: Evinin alt katını imbiklerle donatan Dilâver Bey'in *[üstte; 1925'te Dilâver Bey, sağda kordonlu üniformasıyla, Ankara Merkez Komutanı Hurşit Bey'in yanında]* imal ettiği rakılara milletvekilleri 'Dilaver Bey Rakısı' adını takmışlardı... İmparatorluğun başkenti İstanbul ise, 16 Mart 1920 gününden itibaren fiilen işgal altında olduğundan, kentte Ankara Hükümeti'nin içki yasağı da uygulanamadı elbette! Büyük Zafer'in kazanılması ve Mudanya Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra, içki yasağı konusu Meclis'te yeniden gündeme geldi. Yapılan oylama sonucunda, 1 Şubat 1923 tarihinden itibaren, İstanbul'da da içki yasağının uygulanmasına karar verildi. 9 Nisan 1924'te ise, o gün yürürlüğe giren 470 Sayılı Kanun ile, 3,5 yıla yakın süren içki yasağı tarihe karıştı *[sağda; 9 Nisan 1924 tarihli Vakit gazetesinde, içki yasağı kanununun kaldırıldığını duyuran iki sütunluk haber]*.

İçki yasağına, afyon ekiminin de dahil edilmesine engel olan Burdur Milletvekili İsmail Suphi Bey *[sol sayfada, üstte]*. **İçki yasağına Mustafa Kemal'in tepkilerini anılarında dile getiren Ali Fuat Cebesoy** *[sol üstte]*. **1920'lerin iki popüler içkisinin etiketleri: Kuvvet Şarabı** *[solda]* **ve Uzo Rakısı** *[solda, en üstte]*.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Tarihe kök salan ağaç: Zeytin

Yemek tarihinin en köklü, en aristokrat yiyeceği zeytinin dallarından kopup geldiği ağacın fısıltılarını duymak için gövdesine iyice yaklaştım. Ezineli zeytinci, ağaç kendini anlatır dememiş miydi?

F. F. ÖZİPEK

Gümüşî yeşil renkli yapraklarına hayran hayran bakarken, zeytin ağaçlarının gövdesini nasıl ıskaladığımı öğreninceye, büyük bir şey kaçırdığımı anladım. Yemek tarihinin en köklü, en aristokrat yiyeceği zeytinin dallarından kopup geldiği ağacın fısıltılarını duymak için gövdesine iyice yaklaştım. Ezineli zeytinci, ağaç kendini anlatır dememiş miydi?

Yine de ben, usta bir yontucunun elinden çıkmışçasına her açıdan farklı bir görüntü veren yaşlı gövdeye yaklaşırken, iyi ki o kitabı okumuşum diye geçirdim içimden.

MB yayınevinin yayınladığı AlexDingwall-Main imzalı 'Melek Ağacı', dünyanın en yaşlı zeytin ağacını bulmak için Akdeniz'deki yolculuğa sürüklüyor insanı. Bu yolculuk, zeytinin nerdeyse insanlık tarihi kadar eski ve gizemli serüveni ile büyülüyor okuyanı. Ama bir o kadar da merak uyandırıyor, zeytin ağacını dinlemeyi öğretiyor.

"Zeytin ağaçları sonsuzlukla yarışır ve müthiş bir yeniden doğma gücünü simgeler" diyordu yazar.

Gerçekten de öyle. Belki de ekmeğinizi bandığınız bu zeytinyağının, ağzınıza attığınız o kara zeytinin ağacı, Türklerin Anadolu'daki ilk ayak seslerinin Ege sahillerine uzanan yankılarını duymuş olabilir.

Zeytin ağacı, kutsal kitaplarda adı geçen kadim bir ağaçtır [üstte ve sağda].

Olur mu hiç, demeyin. Çünkü bin yıllık ağaçları genç bile bulanlar var bu işin uzmanları arasında.

Zeytin ağacı, bin, iki bin yıl hatta üç bin yıl yaşayabiliyor. Yaşlanan köklerinden filizlenip yeniden yaratabiliyor kendini. Kökeni konusunda görüş birliği olmamasına rağmen, zeytin ağacına ilişkin bugün elimizdeki en eski veri Yunanistan'ın Santorini Adası'ndaki arkeolojik çalışmalara dayanıyor.

Bu çalışmalarda 39 bin yıllık zeytin yaprağı fosilleri ortaya çıkartıldı. Zeytinle ilgili ilk yazılı kaynak ise Suriye'nin kuzeyindeki Evla'da ele geçiyor. Filistin'in Eriha kenti de kayıtlar arasında. Eriha'da arkeologlar 12 bin yıllık zeytin tohumlarına rastlıyorlar.

Birçok uzman zeytinin Mezopotamyalı olduğunu, Fırat ve Dicle arasındaki topraklarda serpildiğini düşünüyor.

Son yapılan araştırmalara göre, zeytin ağacının ilk görüldüğü yer Orta Afrika. Buradan Akdeniz havzasına yayıldığı söyleniyor.

Zeytin ağacını ilk evcilleştirenin Giritliler olduğu ileri sürülse de, dünyanın en eski medeniyetlerinden Mısır'daki en yaşlı firavun piramidi olan Sakkara'nın duvarlarındaki resimler 4 bin 500 yıl önce Mısırlıların zeytini kendi yöntemleriyle sıktıklarını gösteriyor.

Kimin ilk olduğunu söylemek için henüz erken. Fosil bitkileri inceleyen Paleobotanik geliştikçe daha kesin bulgulara ulaşılacak. Zeytinin bize daha çok anlatacakları var...

Zeytin ağacı, dalı, yaprakları, meyvesi ve meyvesinin yağı ile insanlık tarihinin en önemli sembolü.

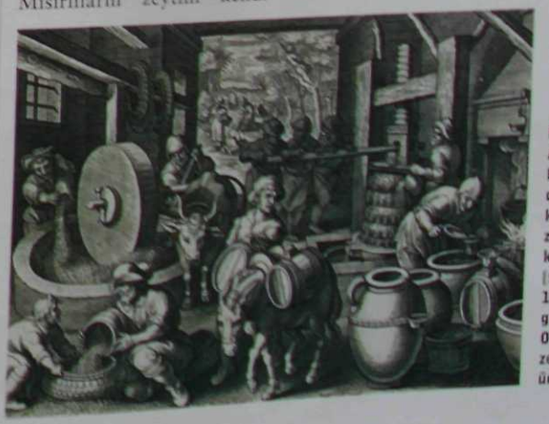
Firavun Tutankamon'un başındaki zeytin yapraklarıyla örülü tacı, adaleti temsil ediyor..

III. Ramses, Güneş Tanrısı Ra'ya zeytin dallarını sunarken, neden zeytini seçtiğini şu sözlerle anlatıyor :

"Senin kentin Heliopolis'i (bugünkü Mısır'ın başkenti Kahire'nin Eym Şems ve Kata-

Mısır'daki en yaşlı firavun piramidi Sakkara'nın duvarlarındaki resimler, 4 bin 500 yıl önce Mısırlıların zeytinyağı [solda] ürettiklerini gösterir.

Fransa'daki Amiens Katedrali'nin duvarlarındaki bir kabartmada zeytin toplayan köylü figürü [sol üstte] ve bir 19. Yüzyıl gravüründe, Ortaçağ'da zeytinyağı üretimi [solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Yüzyıllık tatların peşinde

Zeytinin sofralara gelişinin tarihi konusunda net bir şey söylenemiyor. Ama Ortaçağ'da, zeytin coğrafyasında zeytin çorbasının içildiği belgelere geçmiş. Bu konuya 'Melek Ağacı' kitabında değinen Main'e göre, o zamanın insanları badem, zeytin ve sebzeden yapılan ve şarapla tatlandırılmış hafif bir çorba içerlerdi... David Friedman'ın kaleme aldığı 'A collection of Medieval and Renaissance Cookbooks / Ortaçağ ve Rönesans Yemek Kitapları Koleksiyonu'nun ikinci cildinde, Endülüs mutfağından zeytinli bir tarife de yer veriliyor. İşte size, bu 'zeytin tabağı'nın tarifi:

Malzeme: Tuz, Çin maydanozu, toz kara biber, bezelye, bir rezene (küçük doğranmış), dövülmüş defne yaprağı, kekik, toz tarçın, kimyon tohumu dövülmüş, kişniş tohumu dövülmüş, pazı, 10 siyah zeytin, peynir, çekirdeği çıkartılmış ve doğranmış zeytin.

Yapılışı: Tuz, Çin maydanozu, karabiber, bezelye, rezene, defne, kekik, tarçın, kimyon, kişnişi üzerlerini örtecek kadar suda kaynatılıyor. Karışım kaynama noktasına geldiğinde karıştırılıp tekrar kaynamaya bırakılıyor. Ardından pazı ve zeytinler de bu karışımın içine atılıyor ve kaynamaya bırakılıyor. Kaynayınca, kısık ateşte pazılar iyice yumuşayana kadar pişiriliyor. Ocaktan alınıp üzerine sert bir peynir (keçi, kaşar gibi) ve zeytin serpilip yeniyor.

ri bölgelerine denk gelir) zeytin ağaçlarıyla süsledim. O zeytin ağaçları ki meyvelerinden halis zeytinyağı elde edilir. Bu zeytinyağı senin tapınağını aydınlatan kandilleri besleyen yağdır."

Zeytinin nasıl işleneceğini, Mısır topraklarının tanrıçası İssiris'ten öğrendiklerini düşünen Mısırlılar, bu meyveye ilahi özellik atfeden ilk insanlardı.

Ege'nin iki yakasının büyük ozanı Homeros da, İliade ve Odissea'sında zeytinyağından, 'sıvı altın', 'ilahî yağ' gibi deyimlerle söz ediyor.

Ulisses, evlendiği gece üç bin yıllık bir zeytin ağacının dalları arasına yaptığı yatağında yatıyor. Tanrı Zeus'un sevilisi Leto, ikizleri Apollon ve Artemis'i Delos Adası'nda zeytin ağacı altında doğuruyor. Yunan mitolojisinde olduğu gibi Roma'da da zeytin ilahi bir ağaçtır.

Tek Tanrılı dinlerin de kutsal ağacıdır zeytin. Nuh Peygamber, suların çekildiğini, gagasının arasında zeytin yaprağı ile dönen güvercininden anlar ve gagasında zeytin dalı taşıyan güvercin insanlığın barış sembolü haline gelir.

Kuran-ı Kerim'de de zeytin çeşitli surelerde geçer, Tin suresinde, "And olsun incire, zeytine, Tur-i Sina'ya" dendiği gibi.

Zeytin bir Anadolu ağacıdır aynı zamanda. Ama yapılan araştırmaların hiç birinde ne Anadolu'nun ne de Türklerin adı geçer. Oysa zeytinyağı, Anadolu mutfak tarihinin baş köşelerinden birini işgal etmez mi? Sadece Ege mutfağının değil, özellikle Lale Devri ile birlikte Osmanlı mutfağının da itibar gören tabakları arasına girer zeytinyağlılar. Anadolu zeytin tarihi bu toprakların araştırmacılarının gözüyle incelenmeyi bekliyor. Sevgiliye 'Zeytin gözlüm' diyecek kadar azizdir Anadolu insanı için zeytin. ■

Hasköy'deki Rahmi M. Koç Müzesi'nde yeniden kurulan eski zeytinyağı fabrikasından bir görüntü [sağda].

merakediyorum@
googlegroups.com

Buçalışma;
merakediyorum@googlegroups.com

üyeleriiçinhazırlanmıştır.
Benzerçalışmalardanhaberdarolmak,
öneri, istek ve karşılaştığınız sorunlan bize bildirin.

Çalışmalarımızı takip etmek için
merakediyorum@googlegroups.com
e-posta adresine
"Üyelik" başlıklı veya boş bir mesaj gönderin.

Grupsayfasını
http://groups.google.com/group/merakediyorum
inceleyerek daha önce üyelerimizle paylaştığımız
çalışma ve mesajlan inceleyebilir,
üyeliğinizi düzenleyebilirsiniz.

BİLGİLENMEK HERKESİN HAKKIDIR
merakediyorum@
googlegroups.com
http://groups.google.com/group/merakediyorum

http://groups.google.com/group/merakediyorum

ediyorum@googlegroups.com

Sergiler, sempozyumlar ve kitaplarla, Çin Denizi'nden Tuna boylarına...

Cengiz Han'ın izleri peşinde

SERGİ Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi'ndeki 'Cengiz Han ve Mirasçıları: Büyük Moğol İmparatorluğu' adlı sergi, 2007 Nisan'ına kadar izlenebilecek.

SEMPOZYUM Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 'Cengiz Han' sergisiyle eşzamanlı olarak, 'Cengiz Han ve Oğullarının İcraatlarının Türk Dünyasındaki Akisleri' sempozyumunu düzenledi.

KİTAP Usta gazeteci ve fotoğraf sanatçısı Ergun Çağatay'ın Prof. Dr. Doğan Kuban ile birlikte hazırladığı 'Türkçe Konuşan Halklar' adlı kapsamlı yapıt, Türkiye'de de satışa sunuldu.

Büyük Moğol İmparatorluğu'nun kağanı Cengiz Han'ın savaşçı atlılarının torunları, günümüz Moğolistan'ının uçsuz bucaksız steplerinde, yak sürülerini besliyorlar.

FOTOĞRAF: ERGUN ÇAĞATAY

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Moğol İmparatorluğu nasıl kuruldu?

TARİH II, ORTA ZAMANLAR, 1931

Kuzey Çin'den Karadeniz'e kadar uzanan toprakların halklarına, 'eğer üstünde' boyun eğdiren Cengiz Han'a "Tanrı'nın gazabı" da diyorlardı...

LÜTFÜ TINÇ

Cengiz Han efsanesinin bugün bile, hâlâ çözülememiş birçok noktası vardır. 'Cengiz Han' olmadan önceki dönemde, Timuçin, hangi şartlarda, nasıl hızla yükseldi?

Ünlü Rus tarihçi Barthold'un anlattığı gibi, Moğol devletinin kuruluşu, üst sınıfın, aristokrasinin göçebe kabileler üzerindeki kesin egemenliği ile oluşmuşsa, daha sonraları bu Moğol üst sınıfını zayıf düşüren neydi?..

Orta Asya'nın gelişen kültürleri neden çöktüler?

Bütün bu sorular, uzman tarihçiler arasında, tartışmalı noktalara sahip... Ama bizim burada yapmak istediğimiz, elbette bu tartışmalara girmek değil; bugüne kadar elde edilebilmiş kesin bilgileri ortaya koymak...

'Moğol' isminin tarih sahnesine çıkışı, 13. Yüzyıl başlarına, Cengiz Han'ın 'Cengiz Han' olduğu döneme dayanır; ondan önce, Moğol kabileleri Büyük Hun İmparatorluğu'na bağlı idiler.

12. Yüzyıl sonlarında Moğolistan'ın en kuvvetli kabileleri Tatarlar, Keraitler ve Naymanlar idi. Timuçin, 1155'te doğdu; üst sınıftan bir aristokrat, bir boy reisi olmakla beraber, babasından kendisine hiçbir şey kalmamıştı.

Cengiz Han

O dönemde Çin'de hüküm süren Kin Hanedanı, Moğol kabilelerini birbirlerine kırdırma siyasetini takip ediyordu. Timuçin 1194'te Keraitlerle birlikte, Buyır Nor Tatarlarını mağlûp ederek Moğolistan'daki kabileler arasında nüfuzunu artırdı.

Bunu dönemin ardından, Moğol kabileleri 10 yıl boyunca, bir iç savaş yaşadılar. Timuçin bu dönemde, Kerait hükümdarı Tuğrul Han'ın müttefiki ve koruyucusu oldu; sonraları kendisine rakip olan kan kardeşi Camuka'nın kuvvetlerini de, 1201'de mağlup etti.

Fakat Kerait hükümdarına iltica eden Camuka, onunla Temuçin'in arasını bozmaya muvaffak oldu. Çok zor bir duruma düşen Timuçin, sonunda Kerait hükümdarını da mağlûp ederek öldürdü.

1203'te Timuçin, artık Moğolistan'ın doğu-

1196'da Moğol kavimlerinin bir boy reisi olan Timuçin (1155 - 1227), muhaliflerini ortadan kaldırdıktan sonra, 'Cengiz Han' payesini alır.
1202'de, Şam Camii'ne suyla çalışan devasa bir saat yerleştirilir. Her saat başını bir gong sesiyle bildiren bu araç sayesinde, namaz saatleri de, kesin olarak belirlenir.
1204'te Venedik doçu Enrico Dandolo'nun yönetiminde, 4. Haçlı Seferi başlatılır; İstanbul'u zapt eden Latinler, kenti yağmalar.
1206'da, bütün Moğol, Türk ve Tatar bozkır kabilelerinin katıldıkları bir Kurultay'da, Cengiz Han 'Kağan' ilan edilir.
1207'de Afganistan'da Mevlâna dünyaya gelir.
1209'da, 'Büyük Kağan' Cengiz, Hsi Hsia Krallığı'na hâkim olur ve Çin Seferi için üsler hazırlanır.
1211'den 1215'e kadar, Çin Krallığı yerle bir edilir. Moğollar askerî güçlerini her yıl, iki seferle ortaya koyarlar. Çinli mühendislerin tekniklerini kullanarak, sinyal sistemleri ve kuşatma sanatını geliştirirler.
1214'te Nimphaion (Kemalpaşa) Antlaşması ile Latinlerin kurduğu Haçlı devletleri Anadolu'ya iyice yerleşirler.
1215'te Cengiz Han, Yin Hanedanı'ndan Pekin'i alır. Aynı yıl, İngiltere'de, kralın haklarını sınırlayan Magna Carta ilan edilir.
1219'da Alaeddin Keykubat, Anadolu Selçuklularının sultanı olur. Cengiz, Harizmşahlar İmparatorluğu'na saldırır.
1224'te Cengiz'in başkomutanı Subutay, ▶

http://groups.google.com/group/merakediyorum

erakediyorum@googlegroups.com

Hazar Denizi'ni dolaşarak, Kalka kıyısında Rusları yener. Aynı yıl, Batı Avrupa'da son kez büyük bir açlık dalgası yaşanır.

1227'de Cengiz Han ölür ve uçsuz bucaksız imparatorluk, dört oğlu Cuci, Çağatay, Tuli ve Ögedey arasında bölüştürülür. Her biri ulus, yurt (mera) ve ingus (haraç payları) alır. Karakurum sürekli başkent olur.

1229'dan 1241'e, 'Büyük Kağan' Ögedey, Kuzey Çin'e ve İran'a boyun eğdirir. Sonra da Kurultay tarafından görevlendirilen (1236-55) Cengiz Han torunu Batu Han, Subutay ile birlikte, Rusya'yı fetheder.

1243'te, Selçukluların Kudüs'ü Haçlılardan geri alması üzerine, Papa IV. Innocente, Moğollarla anlaşma yapmak için bir elçi yollar. Bu anlaşmadan sonra, Moğollarla Selçuklular arasındaki Kösedağ Savaşı'nda Selçuklular ağır bir yenilgiye uğrarlar.

1250'de Mısır'da Salaheddin Eyyûbî tarafından kurulan Eyyubî hanedanının son temsilcisi Sultan Melik al-Muazzam Turan Şah, Memlûklar tarafından öldürülür.

1258'de, Halife El Mustansır'ın 1233'te kurduğu medrese ile tanınan milyonluk kent Bağdat, Moğolların eline geçer. Rivayete göre, Dicle Nehri günlerce, yakılan kitapların küllerini taşır... Halep ve Şam düşerler; Moğol Hanı Hülagû (1251-65), yüzyıllardır hüküm süren Abbasî halifeliğini ortadan kaldırır; İran'ı fetheder ve İlhanlılar İmparatorluğu'nu kurar. ▶

Bir Moğol hükümdarının tahta çıkışını temsil eden Tebriz kaynaklı 14. Yüzyıl minyatürü (Topkapı Sarayı Müzesi).

sundaki bütün kabileleri hükmü altına almıştı. Üç yıl sonra da, güçlü Nayman kabilesini de yenerek Batı Moğolistan'a da hâkim oldu.

1206'da ise, topladığı ilk Kurultay'da 'Cengiz' unvanını alarak, 'Büyük Moğol İmparatorluğu'nun temellerini attı.

Cengiz Han, bir dünya imparatorluğu kuracak güce sahip bir devlet adamıydı. Kısa zamanda Moğolistan'da sağlam bir yönetim biçimi yerleştirdi ve disiplini çok yüksek, kuvvetli bir ordu oluşturmayı başardı.

Moğolların verdiği isimle, 'göklerin hâkimi' diye anılan 'Cengiz' (Çingiz) Han [sağda].

Uygurlardan, Müslüman Türklerden ve Çinlilerden her türlü savaş araç-gereci ve teknik elemanlar getirtti. Güçlü bir hazırlık döneminin ardından, Çin'in batı sınırlarında yer alan ve Çinlilerin 'Hi-ya' yahut 'Si-hi-ya' adını verdikleri Tangut devletiyle savaştı ve onları yendi (1207).

Bu zaferin ardından Kuzey Çin'e yönelen Cengiz, o sıralar çalkantılı bir dönemden geçen Kin İmparatorluğu ile şiddetli bir mücadeleye girişti (1211).

Çin Seddi'nin çevresini dolanarak ve uzun süren bir kuşatma savaşının ardından, başkent Pekin'i zaptetti (1216).

Doğudaki bu zaferlerin ardından, sıra Moğolistan'ın batısına gelmişti: Uygur hükümdarı 1209'da, Yedisu kuzeyindeki Müslüman Karluk hükümdarı Aslan Han da 1211'de Cengiz'e bağlılıklarını bildirdiler.

Karahataların son hükümdarı Küçlük de, Cengiz orduları karşısında mağlûp olarak katledildi (1218).

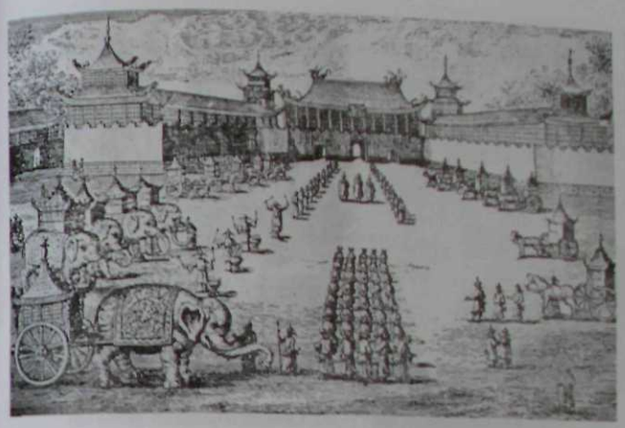
Harzemşah Kutbeddin (Alâeddin) Mehmed'in yanlış siyaseti, Cengiz'i batıyı istila etmeye yöneltti. Cengiz'in orduları yalnızca Harizmşahlar İmparatorluğu'nu yıkmakla kalmadılar...

Moğolistan'dan yönettiği ordularıyla, doğudaki ve batıdaki istila hareketlerini idare eden Cengiz öldüğü sırada (1227), Moğol orduları her tarafta fütuhat peşindeydiler.

Cengiz, hayattayken çocuklarına belirli yönetim bölgeleri ayırmıştı: Doğu ve Batı Türkeli ile Doğu İran, İli Nehri üzerinde, Elmalık'ta oturan Çağatay'a verilmişti.

Bugünkü Ukrayna'dan Aral Gölü'ne kadar uzanan büyük Kıpçak sahası, babasından önce ölmüş bulunan Cuci'nin çocuklarına aitti; Tarbagatay ve İmil bölgeleri de Ögedey'e... Diğer kardeşlerin en küçüğü olan Tuli, törelere uygun olarak, başkent Karakurum'da Cengiz'e vekâlet ediyordu.

Büyük Moğol İmparatorluğu'nun başkenti Karakurum'da bir kabul töreni [solda].

1229'da toplanan Kurultay'ın Kağan seçtiği Ögedey döneminde, Çin'de Kin İmparatorluğu ortadan kaldırıldı; Celâleddin Harzemşah sorunu çözüldü; Gürcistan ve Kafkasya işgal edildi.

Batu kumandasındaki kuvvetler, Ural Dağları ile Kırım arasındaki dağınık Türk boylarını hâkimiyetleri altına aldılar; Ruslar yenildi ve Moskova ile Kiev yakıldı.

Polonya'yı ve Macaristan'ı istila eden Moğol orduları Viyana kapılarına kadar geldilerse de, Ögedey'in ölüm haberi üzerine geri döndüler. Arka arkaya 'Büyük Kağan' seçilen Küyük (1246-1248) ve Mengü (1251-1257) hanlar-

Kubilay Han büyükbabası Cengiz Han'dan sonraki en büyük han sayılır [üstte]. Cengiz Han'ın kendisine halef seçtiği oğlu Ögedey [solda].

Türk-Moğol ilişkileri nasıl gelişti?

Hun egemenliğinden itibaren, Türk boylarıyla Moğol kabileleri arasındaki mücadelelerde, Cengiz Han ortaya çıkana kadar, üstün taraf genelde, Türklerdi. Cengiz döneminde ise, Moğol istilası dalgaları, Orta Asya'daki Türkmen boylarını önlerine katıp sürükledi ya da ordularına katılmak zorunda bıraktı *[sağda; bir minyatürde, dörtnala giderken dakikada 6 ok atabilen Moğol atlıları]*. Böylece, Ortadoğu'nun değişik bölgelerinde, Türklerin kültürel ve etnik ağırlığı arttı; yerel Türk hanedanları kuruldu. Moğol istilası Kırım, Volga bölgesi, Sibirya ve Orta Asya'nın (geleceğin Rusya Türkistanı ve Çin Türkistanı) geniş topraklarında, Türk dil ve kültürünü yerleştirdi. Kurdukları imparatorlukta azınlıkta kalan Moğollar, büyük ölçüde Türkleşip İslâmlaştılar. Cengiz Han'ın haleflerinin kurduğu Altınordu (Kıpçak Bozkırı ve Batı Sibirya) ve Çağatay (Maveraünnehir, Yedisu ve Doğu Türkistan) hanlıkları, tümüyle Türkleşti ve İslâmlaştı. Çağatay hanlığının yerini alan Timur'un (1370-1405) Türk ve Müslüman imparatorluğu, Moğol geleneğini sürdürdü. Timur'dan sonra gelenler, Semerkand ve Herat'ta parlak bir kültür yarattılar.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

1227 yılında Çin'e yaptığı bir sefer sırasında ölen Cengiz Han'ın tabutu askerleri tarafından Moğol topraklarına götürülüyor [sağda].

1259'da, Kubilay Han, 45 yaşında Moğolların başına geçer. Aynı yıl, Baybars 37 yaşında Memlûkların sultanı olur. Yine aynı yıl, İtalyanlar, Arap rakamlarını ve sıfırı kullanmaya başlarlar. Kubilay, Çin'e toplu saldırılar yapmaya başlar.
1260'ta Ayn Câlût'ta Memlûkların üstün cesareti, Moğolları yenilgiye uğratır. Karadeniz bölgesi kölemenlerinden oluşan Memlûklar, 1517'ye kadar da, Mısır'da askerî otoriteyi ellerinde tutarlar.
1261'de Batı Anadolu'da birbiri ardına Menteşe, Aydın, Saruhan, Karesi beylikleri kurulur.
1269'da Moğollar, kendi dillerini yazıya dökmek için, Tibet rahipleri lamaların alfabesini kullanmaya başlarlar; ancak bu alfabenin kullanımı sınırlı kalır. Yua Hanedanı döneminde, daha çok Uygur alfabesi kullanılır.
1270'te Fransa Kralı IX. Louis yönetiminde, 8. Haçlı Seferi Tunus üzerine düzenlenir; ancak Haçlılar vebaya yenik düşerler.
1271'de Venedikli gezgin Marco Polo, 17 yaşında Doğu'ya doğru yolculuğa çıkar.
1279'da Güney Çin'de Song Hanedanı'nın son imparatoru intihar eder ve Çin'in tamamı Moğol kontrolüne girer.
1280'de Osmanlı'nın atası Osman Bey, Söğüt kasabası yakınlarında bir beylik kurar.
1295'te, Moğol Hanı Gazan, Müslüman olduktan sonra İslâmiyet'i devletin resmî dini ilan eder.

dan sonra, Büyük Moğol İmparatorluğu, eski merkeziyetçi yapısını kaybedecek; zaman zaman birbirlerine rakip olacak dört büyük imparatorluğa ayrılacaktı:

Kubilay ile başlayan Çin İmparatorluğu (Yuen), Çağatay çocuklarının yönetimi altındaki Türkeli İmparatorluğu, Cuci'nin çocukları yönetimindeki Kıpçak İmparatorluğu ve Hülagu ailesine ait İran İmparatorluğu...

Mengü öldüğü zaman, en küçük kardeşi Arık Boğa'yı kendisine halef seçmişti. O sırada Çin'deki en kuvvetli Türk-Moğol ordusunun başında bulunan Kubilay, Moğolistan ve Peçili hududu üzerinde, Şangtu'da bir Kurultay toplayarak kendisini Büyük Kağan seçtirdi. Pekin'i (Hanbalık) başkent yaptı.

Kubilay bu harap ve eski şehri, pek çok saray, devlet dairesi, yol, park ve kanallarla imar ederek, o döneme göre, emsalsiz, muhteşem bir kent yaptı.

Karakurum'daki Arık Boğa töreye uygun olmayan bu seçimi kabul etmedi. Çünkü Şangtu Kurultayı bütün ulusların temsilcilerinden değil, yalnız Kubilay ordusu ileri gelenleriyle Çinlilerden oluşmuştu.

Cengiz soyundan gelen diğer hanlar da, Arık Boğa ile birleştiler. Fakat Kubilay, kurnazca bir siyaset ile, kendi aleyhine birleşen hanları birbirinden ayırdıktan sonra, Arık Boğa'yı yendi ve esir etti.

Kubilay yirmi yıl uğraşarak (1260-1280) Güney Çin'i ele geçirdi ve Sung Hanedanı'na son verdi; bütün Çin'in tek meşru imparatoru oldu.

Kubilay sülalesi 'Yuen Hanedanı' adını alarak, Çin tarihinde parlak bir devir açacaktı.

Bir 19. Yüzyıl gravüründe Moğol atlısı [sağ üstte]. 1281'de Kubilay Han 4.400 gemiden oluşan bugüne kadar görülmedik güçte bir donanmayla, Japonya'nın işgaline girişti [sağda].

Göçebe bir toplumun içinden doğan Büyük Moğol İmparatorluğu'nun, 100 yıl gibi kısa bir dönemde, sınırlarını Pasifik Okyanusu kıyılarından Güneydoğu Avrupa ovalarına, İran'dan Rus steplerine kadar uzanan bir dünya imparatorluğu haline gelmesi, önemli gelişmeler doğurmuştur.

Batı Avrupa ülkeleriyle Çin ve Hindistan arasındaki eski kara ticaret yolları, bu dönemde yeniden açıldı. Büyük kervan yollarındaki canlılık, önemli ticaret merkezlerinin gelişimine yol açtı.

Başta Marco Polo, Avrupalı gezgin ve tüccarlar, Rusya ve Altınordu yoluyla, Çin'e kadar; Saray, Saraycık, Harzem, Otrar, Almalık üzerinden gidebildiler.

Akdeniz ve Karadeniz limanları ile Tebriz arasında büyük bir ticarî faaliyet başladı.

Doğu ile Batı'nın karşılıklı alışverişinde, büyük bir antrepo hizmeti gören Tebriz, dünyanın en zengin kenti haline gelirken, kervan yolları üzerinde bulunan Harzem de hızla gelişti... Bu gelişme, dünya ticareti Asya'daki kervan yollarından Arabistan deniz yoluna kayana kadar devam edecekti... ■

FOTOĞRAFLAR: MİHMAN BİLİR

Sakıp Sabancı Müzesi'ndeki sergide

200 yıllık kültür

Büyük Moğol İmparatorluğu, 13 ve 14. Yüzyıl'da yaşadığı 'Altın Çağ'ında, yayıldığı coğrafyadaki her kültür üzerinde, kalıcı izler bıraktı.

SEBAHAT BAĞBARS

Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi, "Picasso İstanbul'da" ve "Heykelin Büyük Ustası Rodin İstanbul'da" sergilerinden sonra, rotasını doğuya çevirdi ve Büyük Moğol İmparatorluğu'nun Cengiz Han tarafından kuruluşunun 800. yıldönümü nedeniyle, 'Cengiz Han ve Mirasçıları: Büyük Moğol İmparatorluğu' sergisini, 7 Aralık 2006 tarihinden itibaren, sanatseverlere açtı.

Kunst und Ausstellungshalle der Bundesrepublik Deutschland (Bonn), Staatliches Museum für Völkerkunde (Münih), Kunsthistorisches Museum (Viyana) ve Aşağı Avusturya Eyaleti Eğitim, Bilim ve Sanat Federal Bakanlığı'nın işbirliğiyle düzenlenen serginin sponsorluğunu ise, Garanti Bankası üstlendi.

Bozkır fotoğrafının yer aldığı müzenin giriş bölümü [en üstte]. **Aynı katta sergilenen 'Eğer Vurulmuş Çıngıraklı At'** [üstte; Asya Sanatları Ulusal Müzesi] **ve 'Yazıtlı Taş Figür'** [solda; Ulusal Moğol Tarihi Müzesi].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

M.S. 1. Yüzyıl'a ait keçe kumaş, yün ve ipekten dokunmuş duvar örtüsü [sağda; Ulusal Moğol Tarihi Müzesi]. **İmparatorluğun 1224-25 civarına tarihlenen 'Cengiz Taşı'** [sol altta; St. Petersburg Hermitaj Müzesi].

FOTOĞRAFLAR: MİRHAN BİLİR

8 Nisan 2007'ye kadar açık kalacak olan sergide, Moğolistan'ın en önemli müzeleriyle Orta Asya ve Avrupa'nın başlıca koleksiyonlarından ve Türkiye'deki çeşitli müzelerinden derlenen, bazıları ilk kez izleyici önüne çıkan 600 eser yer alıyor.

Eserler, üç katlı sergi salonlarına dönemsel olarak yerleştirilmiş. Serginin ilk salonu, ziyaretçileri göçebe yaşamla buluşturmak, o dönemi izleyiciye 'yaşatabilmek' amacıyla tasarlanmış.

İçeri girmek için, rüzgâr ve nal sesleri eşliğinde uçsuz bucaksız bir bozkırı, bozkır fotoğrafının yer aldığı koridoru aşmanız gerekiyor!

İlk başta ürkütücü gelen sesler, sergilenen eserlerle birleşince amacına ulaşıyor. Sergilenen her eserin kendi dönemini anlatan bir öyküsü var.

Dekorlarla bütünleştirilen her eser, eğer düş gücünüz kuvvetli ise, sizi 800 yıllık öykülere doğru sürüklemeyi başarıyor.

İlk sergileme alanı, bozkırda ilk kez siyasal örgütlenmenin kurulduğu ve M.Ö. 4 Yüzyıl ile M.S. 8 Yüzyıl tarihlerini kapsayan Hiongnu Birliği dönemine ait eserlere ve Göktürk devletine ait 6 ve 9. Yüzyıl arası buluntular...

Bu buluntular arasında, günümüze çok az bir kısmı ulaşabilmiş olan önemli bir duvar örtüsü de yer alıyor.

M.S. 1. Yüzyıl'a ait, keçe kumaş, yün ve ipekten dokunmuş bu duvar örtüsü bozkır yaşamı hakkında bilgi verdiği için, oldukça önem taşıyor. Uzmanlara göre örtünün iç bordürlerindeki hayvanlar, bozkır halkının çok yönlü kültürünün bir göstergesi kabul ediliyor.

Kültürel anlamda bir diğer önemli eser de Moğolistan'ın Gov'sümber Eyaleti'nde bulunan ve 'Yazıtlı Taş Figür' adıyla sergilenen buluntu:

Taş figürünü önemli kılan ise, 'rünik' karakterlerle kazınmış bir eski Türk yazıtı olması.

Yazıtın üzerinde yer alan ve 76 karakter içeren her satırda, 688-691 yılları arasında yaşanan olaylar anlatılıyor.

Bu katta ayrıca 'eğer vurulmuş çıngıraklı at', 'geyik heykelciği', 'geyik motifli testi', 'Köl Tigin heykelinin başı' gibi eserler ve Köl Tigin Anıtı için özel olarak hazırlanmış bir bölüm var.

'Köl Tigin Heykelinin Başı' [sağda, ortada; Moğolistan Bilimler Akademisi]. **'Köl Tigin Anıtı'na özel hazırlanmış bölümde Köl Tigin Anıtı'nın büyütülmüş ve ışıklandırılmış bir fotoğrafı da yer alıyor** [sağda].

Bu bölümde de, Köl Tigin Anıtı'nın büyütülmüş ve ışıklandırılmış bir görüntüsü yer alıyor. Anıtın üzerindeki yazıların öyküsü, orijinal dilde ve Türkçe çevirisiyle, sağlı sollu olarak koridora yerleştirilmiş ışıklı panolardan takip edilebiliyor.

İkinci sergileme alanı ise, Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün Karakurum Saray Bölgesi'nde yaptığı kazılardan çıkarılan buluntuların yer aldığı bölüm.

Bu bölümde en çok dikkat çeken buluntu da, Karakurum bölgesinin simgesi olan ve 13. Yüzyıl'a ait olduğu düşünülen dev bir kaplumbağa heykeli.

Çin geleneğinde simgesel önemi büyük olan bu kaplumbağanın kavisli bölümü gök kubbeyi; alt bölümü ise, yeryüzünü temsil ediyor.

Karakurum bölgesinde yapılan kazılarda, en büyüğü bugün Erdenezuu Manastırı yakınlarında bulunan iki kaplumbağa heykeli daha bulunmuş.

Ayrıca bu bölümde, 13. ve 14. Yüzyıl buluntuları; bu dönemlerde yaşamış hükümdarlarla soyluların anıt mezarlarına dikilen 'Bir Moğol Soylusu' heykeli, Büyük Moğol İmparatorluğu'nun 1224-25 civarına tarihlenen 'Cengiz Taşı', Bonn Üniversitesi kazı ekibinin imparatorluk başkenti kazılarında çıkarttığı altın, gümüş, bronz dinar ve sikkeler yer alıyor.

Aynı katta sergilenen ve Moğolların din, sanat ve askerî kültürünü ön plana çıkarmak amacıyla düzenlenen vitrinlerin bulunduğu bölümde ise, bir Moğol savaşçısının zırhı, zırh takımı; 'morin huur' ya da 'hengereg' veya 'huuçir' gibi adlar taşıyan müzik aletleri ve başlık, keçi derisi çizme, ahşap eyer türünden birçok obje görülebilir.

Çin geleneğinde simgesel önemi bulunan 'Kaplumbağa' heykelinin de (Moğolistan Kültürel Miras Merkezi) bulunduğu sergi alanı [üstte]. **'Morin huur', 'hengereg' gibi müzik aletlerinin sergilendiği vitrin** [solda].

Bir alt kata ise, Moğolların Avrupa seferlerini konu alan, Altınordu Devleti'ni, İlhanlıları, Kubilay Han ile Yuan Hanedanı'nın kültürel kaynaşmasını yansıtan eser-

Bir Moğol savaşçısına ait zırh takımı [en solda; Ulusal Moğol Tarihi Müzesi]. **13. ve 14. Yüzyıl buluntuları ve görsel kaynaklarıyla uyumlu bir 'Moğol soylusu' heykeli** [solda; Ulusal Moğol Tarihi Müzesi].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

FOTOĞRAFLAR: MİRHAN BİLİR

Moğol kültüründe Budizm inancını ön plana çıkaran eserlerin yer aldığı en alt kattaki sergi alanı [üstte]. 'Yeşil Tara' ya da 'Kurtarıcı Tara' da denilen tanrı heykelciği [sağ üstte; Bogd Han Sarayı Müzesi].

ler bir arada sergileniyor.

Bu eserler arasında, asma filizi ve apsara kabartmalarıyla dikkat çeken ve Yuan Hanedanı'na ait olan 7 parçalı kemer, 20. Yüzyıl başına tarihlendirilen "Erdenezuu Manastırı'nda Maitreya Alayı" konulu bir tablo, VIII. Jebtsundamba'nın tablosu ve hükümdarlık giysisi, Guanyin heykelciği, baş yastığı ve kıymetli el yazmaları dikkat çekiyor.

En alt katta ise, Moğol kültüründe Budizm inancını ön plana çıkaran altın yaldızlı heykeller, maskeler ve renkli tablolar sergileniyor.

Sergilenen heykeller arasında, en dikkat çekeni, Hint Budacılığının aynı adlı büyük düşünce sistemini tanımlayan ve 'Kalacakra' denilen zaman çarkı ile 'Yeşil Tara' ya da 'Kurtarıcı Tara' da denilen tanrı heykelciği...

Bu heykel, Mahayana Bodhisattva'lardan biri, aynı zamanda Tantrayana'nın önde gelen tanrısı olarak kabul ediliyor. Bu dişi tanrı, Tibetliler ile Moğolların en sevdiği tanrılardan biri; Moğol inancına göre de, bu tanrının, canlıların karşılaştığı, rituel metinlerinde, parlak renklerle betimlenen '21 tehlike'nin tümünden onları kurtardığı düşünülüyor.

Bu katta sergilenen tablolar arasında ise, Moğolların koruyucu tanrısı olarak görülen ve Buda'nın gücünü kendisinde topladığı düşünülen 'Mavi Vacrapani'nin resmedildiği tablo, hemen göze çarpıyor.

Bu bölümde ayrıca Tibet ve Moğol manastırlarında yapılan Tsam danslarında Buda keşişleri tarafından giyilmekte olan çeşit çeşit maskeler, kostümler ve Tsam dans figürlerinin yansıtıldığı birçok küçük heykelcik de yer almakta... ■

18. Yüzyıl'a ait Amitayus heykelciği [sağda, ortada; Erdenezuu Manastırı Müzesi]. Tibet'te Moğol Manastırı'nda yapılan Tsam dans figürlerini yansıtan heykelcikler [sağda].

SEBAHAT BAĞBARS

Sakıp Sabancı Müzesi Müdiresi Dr. Nazan Ölçer'e, sergiyi birlikte gezerken, neden 'Cengiz Han ve Mirasçıları...' adının kullanıldığını sorduğumuzda, şu yanıtı aldık:

"Çünkü 'Cengiz Han ve oğulları' desek, belki daha doğru olurdu; fakat sadece oğulları demek de eksik kalacaktı... Oğullarının ötesinde, Cengiz Han'ın döneminin sanat anlayışı, ortamı, yani 'mirası' pek çok devlette de yaşıyor daha sonra..."

"Sadece oğulları da diyemezdik buna," diyor Nazan Ölçer ve serginin çerçevesine de açılım getiren düşüncelerini şöyle anlatıyor bize:

"Çünkü dört tane devlet çıkıyor koskoca imparatorluktan; Yuan çıkıyor, Çağatay çıkıyor, İlhanlı çıkıyor, Altınordu çıkıyor. Bütün bu dört devleti de sayıyoruz mirasçısı olarak..."

Bu arada, Türk-Moğol ilişkisinin de altını çiziyor Nazan Ölçer: "Hatta Türkleri de mirasçısı olarak sayabilirsiniz. Çünkü en nihayet Cengiz Han'ın Batı'ya gelen ordularından kaçan bir takım Türk beyleri de, Anadolu'ya gelmiş..."

"Daha sonra da İlhanlılar

Arkadaşımız Sebahat Bağbars, Nazan Ölçer ile birlikte.

Sabancı Müzesi Müdiresi Ölçer:

'Sergide, Moğol sanatı da var'

'Cengiz Han ve Mirasçıları' sergisinin içeriğini anlatan Nazan Ölçer, Moğolların yalnızca birer 'istilacı' olmadığını, belirli bir kültür de taşıdıklarını vurguluyor.

Anadolu'ya gelince Anadolu Türk Sanatı'nda da izlerini görebileceğimiz bir etki yapmışlar. Dolayısıyla biz de mirasçısıyız onun..."

Serginin adının, elbette ki Moğollar ile Cengiz Han'ın şahsiyetine odaklanarak belirlenmiş bir ad olduğunu vurgulayan Nazan Ölçer, buna rağmen sergide 'Türkler de var' denilebileceğini anlatıyor bize:

"Çünkü aslında Türk-Moğol İmparatorluğu yani Türklerin de katıldığı ve Türklerinde büyük pay sahibi olduğu ve Türklerin ve Türk kavimlerinin de öncüsü olduğu bir imparatorluktan bahsediyoruz. Onun da arkadan gelenleri var yani Cengiz Han'ın selefleri olan Türkler sonra onun halefleri de olabilmişler. Ama Cengiz Han'ın zamanında aynı kavimler yan yana da yaşayabilmişler hatta konfederasyonda da yer almışlar."

"Dolayısıyla biz bu olguyu o yönüyle de sunmaya çalıştık," diyen Ölçer, bu döneme nasıl bakılması gerektiğini de şöyle açıklıyor: "Tabii ki insanlar, savaşçı, yakıp yıkan

Bir 14. Yüzyıl İran minyatüründe, Cengiz Han: Buhara'daki camiden çıkarken tasvir edilen kağanın, "Ben Tanrı'nın gazabıyım" dediği rivayet olunur [solda]. Kubilay'ın hükümdarlığı boyunca diplomatların ve ziyaretçilerin Moğol topraklarından engellenmeden geçmelerini garanti eden bronz pasaport [solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Sergide bulunan röprodüksiyon eserler arasında, eski bir Orta Asya yetki göstergesi olarak kabul edilen 'Ak Tuğ'lar [en sağda], Kara Tuğ [sağda]. Cengiz Han'dan sonra yapılan; ama bütün akrabalarının resimleri bulunan portreler dizisi ve 'Geyik Taş'ı olarak sergilenen eser de röprodüksiyonlar arasında yer alıyor [aitta]. Bir gravürde, Karakurum Sarayı'nda bulunduğu söylenen 'Gümüş Ağaç' [en sağda].

cengâver bir kavim düşünüyorlar. Fakat ben farklı bakıyorum bu olaya..."

"O dönem, bütün savaşlar böyle. Doğudaki kavimler böyleyken Batı'nın da kavimleri daha farklı savaşmıyor. Bir kere bu büyük mesafeleri kat edip gelmeleri, Batı'nın gözünde bir korku yaratıyor ve bu durum, bütün anlatımlara yansıyor. Sarı tehlike, barbarlar, tatarlar gibi..."

"Çünkü Asya'dan gelen herkes ya 'tatar' ya da 'barbar' Batı'nın gözünde. O yüzden bu durum 'öteki' tarafta, elbette bir korku oluşturuyor. Fakat unutulan şu ki, o dönemin bütün savaşlarında barbarlık var; şehirler yakılıp yıkılıyor, kiliseler yakılıyor, insanlar sürülüyor, öldürülüyor."

Nazan Ölçer, Moğol istilalarının arkasından, yani uzun savaş dönemlerinin ardından, daha Cengiz Han'ın zamanında, Karakurum'un başkent yapılmasından sonra, bu yörenin büyük bir merkez haline geldiğini, orada inanılmaz sanat eserleri yaratıldığını ve pek çok sanatçı ve aydın kişinin de Karakurum'a çağrıldığını anlatıyor:

"Çok az bilgiye sahibiz; ama az sayıda da olsalar, o dönemin gezginleri, büyük ve zahmetli bir yolculuktan sonra Moğolistan'a ulaşabilenler, içinden şaraplar, kımızlar akan ve değerli taşlarla süslü kocaman gümüş bir ağaçtan, büyük şölenlerden bahsediyorlar..."

Ancak Karakurum'a ilişkin bu tür örneklerin sınırlı sayıdaki kaynağa dayandığını belirten Nazan Ölçer, bu alanda,

FOTOĞRAFLAR: MİRHAN BİLİR

Alman Arkeoloji Enstitüsü'nce gerçekleştirilen Karakurum 'Saray Bölgesi' kazılarından bir görüntü [solda]. Karakurum'da bulunmuş bilezik (Moğolistan Bilimler Akademisi) ve İl-Han Olcaytu dönemine ait iki adet altın dinar [sol aitta; Jena Doğu Sikkeleri Kabinesi].

İran'daki İlhanlı dönemine ilişkin olarak, daha çok bilgi bulunduğunu vurguluyor:

"Çünkü İran yazı kültürü olan bir bölge; Cengiz'in o kola gelen çocukları, orada bir mevcut kültürle birleşiyorlar ve kendilerinin de getirdiklerini de katarak, ilginç bir sentez ortaya çıkarıyorlar."

"Ama elbette biliyoruz ki, savaşçı, yer yer gaddar insanlarla karşı karşıyayız; fakat bunun dışında, müthiş de bir kültür ortamı yaratılıyor. Moğolların insanların kafasına savaşçı kimliğiyle yerleşmesi de, olağandır; çünkü bütün savaşlar heyecan verici bir aksiyon gibi görünüyor. Tabii, filmlerde de bunu yansıtmak işin en kolayı!"

Nazan Ölçer'den, sergiyle bağlantılı diğer etkinliklerden söz etmesini istiyoruz. O da bize anlatıyor:

"Bu yolda çok güzel bir işbirliği yaptık; Sabancı Üniversitesi tarih bölümü hocalarıyla bir çalışma gerçekleştirdik. O bölümdeki doktora öğrencileri bizim eğitim bölümünde çalışan arkadaşlarımız ile birkes buluşacak, eserler hakkında, belli bir dönem hakkında bilgi verilecek; biz buna, 'galeri sohbeti' diyoruz. Bunun dışında, konferanslarımız var: Moğol tarihi, Moğol tarihinin iz düşümleri gibi..."

O dönemi çok yönlü araştıran bir konferans dizisi de hazırladıklarını belirten Nazan Ölçer, bizim dosya konularımız arasında yer alan ve Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nün düzenlediği sempozyumdan da söz ediyor (Bkz.: Sayfa 68).

Bütün bu etkinliklerin dışında, bir de 'komşu günleri' çabaları bulunduğunu dile getiren Ölçer, "Ama..." diyor, "Çerçeveyi biraz daha genişleteceğiz. Ayrıca, taksici günlerimiz var, onların federasyonu ile birlikte gerçekleştirdiğimiz taksici günlerimiz... Belli meslek kuruluşları ile ilgili çalışmalarımız devam ediyor. Meselâ 'Türkiye Jokey Kulübü' ile yapacağımız bir çalışma var..."

'Cengiz Han At Yarışı' adı altında bir yarışma başlatacaklarını açıklayan Nazan Ölçer; atların Moğolların yaşamındaki önememinden

Moğolistan halkı Cengiz Han'ı günümüzde de saygıyla anıyor [sol aitta]. Batı'da yapılan Cengiz Han filmlerinin dışında bir de Japon-Moğol ortak yapımı belgesel vardır ve bu belgeselde de, ünlü Moğol sanatçı Dogmid Sosobaram, Cengiz'i canlandırmıştır [aitta].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Atının üstünde geriye dönüp ok atan bir Moğol [sağda]. **'Cengiz Han ve Mirasçıları...' sergisinde çocuklar için düzenlenecek etkinliklere ayrılan çadır** [altta].

hareketle böyle bir fikir geliştirildiğini vurguluyor.

Film ve belgesel gösterimlerinin de yapılacağını, ellerinde bir belgesel film ve dört adet de konulu tarihî film bulunduğu anlatan Nazan Ölçer, "Yani" diyor, "Dört başı mamur bir sergi gerçekleştireceğiz".

Nazan Ölçer'e 'Picasso' ve 'Rodin' sergilerinde, çocuklar için de çeşitli etkinlikler düzenlemiş olduğunu anımsattığımızda, şu yanıtı alıyoruz:

"Diğer sergilerde olduğu gibi, yine güzel bir kitapçık çıkardık. Adı netleşmedi; ama Cengiz Han'la başlayacak. Onlar için, dışarıda bir çadır kurduk. Gelen çocuklarımız o çadıra girecekler; orada eğitmenler eşliğinde, o çadırın nasıl kurulduğunu, neden orada insanların yaşadığını anlayacaklar."

"Sonra da onlar için hazırlanan bohçalarını alıp daha uzun bir yolculuğa, yaylaya çıkar gibi, buradaki sergiye gelecekler, sergiyi gezip geri gidecekler. Bütün bunların çocuklar için büyük bir eğlence olacağını düşünüyorum." ■

'Cengiz Han ve Oğullarının İcraatlarının Türk Dünyasındaki Akisleri' sempozyumundan bir oturum görüntüsü.

Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü sempozyumu:

Türk dünyasındaki yankılar

'Cengiz Han ve Mirasçıları' sergisiyle eşzamanlı olarak, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü de, uluslararası bir sempozyum düzenledi: 'Cengiz Han ve Oğullarının İcraatlarının Türk Dünyasındaki Akisleri'...

ERKAN ILDIZ

Sakıp Sabancı Müzesi'ndeki 'Cengiz Han ve Mirasçıları: Büyük Moğol İmparatorluğu' sergisinin 5 Aralık 2006'daki açılışının hemen peşi sıra, 7-8 Aralık günleri de, İstanbul Üniversitesi'ne bağlı Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Sakıp Sabancı Müzesi ile işbirliği içinde, müzede, uluslararası bir sempozyum düzenledi.

'Cengiz Han ve Oğullarının İcraatlarının Türk Dünyasındaki Akisleri' başlıklı bu sempozyuma, yurtiçinden olduğu kadar, yurtdışından da, çok sayıda bilim insanı katıldı.

Sempozyuma 31 bildiri sunuldu. Moğolistan, Japonya ve Kırgızistan'dan ikişer delege bildiriler sunarken, Türkiye üniversitelerinden de, 25 delege sempozyuma bildirileriyle katıldı.

Sempozyumun ilk günü, sabah oturumunda, Cengiz Han ile ilgili konular incelendi. Öğleden sonra, kültür tarihi üzerinde duruldu.

İkinci günün sabahı Moğol, Altınordu, Çağatay ve İlhanlı devletlerindeki edebiyat ve dil faaliyetleri gözden geçirildi.

Öğleden sonra ise, daha çok Moğolların tarihi, yapmış oldukları savaşlar, kültürlerinin Türk kültürüne etkisi ve Türk kültürünün Moğol kültürüne etkisi gibi konular ele alındı.

'Moğol-Türk devleti' tanımlamasının mı, yoksa 'Türk-Moğol' tanımlamasının mı doğru olduğu ve Moğolların mitolojik atasının "sarı köpek" mi yoksa "başkurt" mu olduğu şeklindeki tartışmalar da, sempozyumun konuları arasındaydı...

Azerbaycan'dan getirilen ve ressam Nizami Hüseyinov tarafından yapılmış bir Cengiz Han tablosu da, sempozyumda Prof. Dr. Osman Fikri Sertkaya'nın şahsında, Enstitü'ye armağan edildi.

Sempozyumun düzenlenmesinde Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü ile işbirliğine giden Sakıp Sabancı Müzesi Müdiresi Dr. Nazan Ölçer'e bu işbirliğinin nasıl gerçekleştiğini de sorduk:

"Osman Sertkaya, benim çok eskiden tanıdığım bir akademisyen. Cengiz Han sergisini hazırlamaya koyulduğumuz zaman da, kendisinin bazı konularda yardımını istedim."

"O da, sempozyumdan söz etti bana. Niçin ikisi bir arada olmasın, dedik. Çok da mutluyum, doğru bir iş oldu. Çünkü bildirilerle ilgili konuların ta kendisi, bir kat aşağıda ziyaretçiyle buluşuyor!.."

Sohbetimizde, Nazan Ölçer sözlerini şöyle noktaları: "Gönlüm ister ki, bundan sonraki bu tür sergilerimize de, benzer konularda sempozyumlar eşlik etsin hep..."

Biz de aynı dileğe katılarak, sempozyumda yer alan akademisyenlere, özellikle de, yurtdışından gelen delegelere yöneldik. Onların değerlendirmelerini sorduk... Aldığımız yanıtlar ilginçti...

Japonya'dan sempozyuma katılan ve Osaka Üniversitesi'nde öğretim üyesi olan Prof. Dr. Takashi Osawa, sorularımızı oldukça temiz bir Türkçe ile yanıtladı:

"Aslında Moğolistan, Türkler için bir 'anayurt' sayılır. Benim için Yuan Haneda-

Azerbeycan Avrasya Araştırmaları Merkezi'nin başkanı Prof. Dr. Kamil Veliyev Nerimanoğlu [solda].

Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nün müdürü Prof. Dr. Osman Fikri Sertkaya, Azerbeycan Avrasya Araştırmaları Merkezi'nin hediyesi Cengiz Han tablosuyla birlikte [sol altta]. **Sakıp Sabancı Müzesi Müdiresi Dr. Nazan Ölçer** [altta].

FOTOĞRAFLAR: ERKAN ILDIZ

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Sempozyuma katılan Moğol delegeleri, Jamsranjav Gerelbadrah ve Prof. Dr. Dovdoi Bayar (Moğolistan Arkeoloji Enstitüsü) [sağda].

nı ile bugünkü Japonlar arasındaki bağlantıyı incelemek önem taşıyor... Biliyorsunuz ki, dünya tarihi üzerinde, Yuan Hanedanlığı döneminde, Kubilay Kağan, Japonya'ya hücum etti, hatta iki kez geldi... Tayfun yüzünden de gemileri battı..."

"Japonya'nın asıl adı ondan, yani Türk-Yuan Hanedanlığı'ndan kaynaklanıyor. Marco Polo geldiğinde, buranın adını, telaffuz olarak, 'Jipang' şeklinde Batı'ya taşıyor. 'Jipang'ın şimdiki Türkçe karşılığı, Japonya. Oysa bu kelimenin kaynağı Yuan... Yuan döneminin Japonya'nın kültürü üzerinde etkisi çok büyük oluyor."

Sempozyumun en yaşlı delegesi ise, Moğolistan Arkeoloji Enstitüsü'nden Prof. Dr. Dovdoi Bayar idi. Bayar bize, Türk-Moğol ilişkileri hakkında şunları söyledi:

"Moğol Imparatorluğu'nun 800. yılında yapılmış olan bu kongre, her iki ülke açısından da çok önemlidir. Türkler ve Moğollar çok yakın halklardır, tarihî olarak da birbirinin içine geçmişlerdir. Türkleri ve Moğolları bir aile olarak değerlendirebiliriz."

Azerbaycan Avrasya Araştırmaları Merkezi Başkanı Prof. Dr. Kamil Veliyev Nerimanoğlu da sempozyumdaydı ve bize görüşlerini bildirdi:

"Rusya'nın Deli Petro'ya kadar gelen devlet yapısının esaslarını, Cengiz Han ve onun torunları koymuşlardır. Malî sistemin yer almasında, Cengiz Han ve torunları oldukça büyük rol oynamışlardır..."

"Elbette ki Moğol kültürünün, devletçiliğinin, ordu ve malî sisteminin oluşumu tüm dünya için çok önemli bir aşama olmuştur. Bugün dünyada Cengiz Han'ın anılmadığı, savaş stratejilerinin anlatılmadığı tek bir harb okulu bile yoktur!.."

Sempozyuma ilişkin olarak görüşlerine başvurduğumuz bir isim de, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nün müdürü Prof. Dr. Osman Fikri Sertkaya idi elbette...

Kendisine ilk sorumuz, sempozyum fikrinin nasıl oluştuğu idi:

"2006 bir yıldönümüdür. 1206'da Cengiz Han'ın Moğolistan'daki bütün Moğol kabilelerini ve bazı Türk kabilelerini bir araya getirerek, Moğol birliğini kurmasının 800. yıldönümüdür."

"Bizim kültürümüzle bu kadar yakın olan ve dil ailesi olarak Altay dilleri grubunda, Türkçe'nin yanında ikinci dil olan Moğolcanın ve Asya'da asırlarca aynı coğrafyada yaşadığımız Moğolların Türkleri etkilemeleri ve Türklerin de onları etkilemeleri çok önemli bir olaydı." ▶

FOTOĞRAFLAR: ERKAN İLDİZ

Japonya'dan sempozyuma katılan ve Osaka Üniversitesi'nde öğretim üyesi olan Prof. Dr. Takashi Osawa [en sağda]. Cengiz Han'ın torunlarından, Çin'de Yuan Hanedanı'nı kuran Kubilay Han [sağ üstte] ve Kubilay Han'ı Marco Polo ile birlikte gösteren Batı kaynaklı bir çizim [sağda].

Sempozyum Genel Sekreteri Prof. Dr. Ahmet Taşağıl:

'Eski Türk geleneğini Osmanlı'ya Moğollar taşıdı'

Moğol devlet geleneğinin Eski Türklere dayandığını söyleyen Taşağıl, Eski Türk geleneğinin de, Moğollar sayesinde Osmanlı'ya kadar taşındığını düşünüyor.

Hem 'Cengiz Han ve Oğullarının İcraatlarının Türk Dünyasındaki Akisleri' başlıklı sempozyumun genel sekreteri hem de konunun Türkiye'deki önde gelen uzmanlarından, Marmara Üniversitesi Fen ve Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Ahmet Taşağıl'dan *[sağda]* sempozyumu değerlendirmesini istedik: "Çok rahat bir şekilde, sempozyumun amacına ulaştığını söyleyebilirim. Gerek yurtiçinden gerek yurtdışından, konu ile ilgili birbirinden güzel, faydalı bildiriler sunuldu. En çok tartışılan konu, Türkçe'nin Moğolca ile yakınlığı ya da Türklerle Moğolların tarihî ilişkileri üzerine idi... ki bence bu doğru bir yaklaşımdı. Çünkü Türk tarihçilerinin en büyük problemlerinden biri, Cengiz'in Türk mü, yoksa Moğol mu olduğu veya Moğollarla Türklerin akraba olup olmadığı konularıdır."

Ancak bu noktada, özellikle devlet geleneği açısından, Moğolların Türklere etkisinden söz edilebileceği gibi, Türklerin de Moğollara etkisi olduğundan, hatta karşılıklı bir etkileşimden dem vuran Prof. Dr. Ahmet Taşağıl, "Aslına bakılırsa," diyor; "Ben, en eski Moğollara ait Çin kaynaklarındaki orijinal belgeleri okudum. Bunlardan şu kanaate vardım: O dönemde Türklerle Moğolların sınırını çizmek, arasını bulmak çok zor. En çok dikkatimi çeken konu, Moğol kabilelerinin Türkler gibi yaşadığı şeklindeki kayıtlar olmuştur ki, bu, az önce söylemeye çalıştığım Türk-Moğol yakınlığını ortaya koyar. Ama tabii ki Moğollar Türk değildir; neticede bir akraba kavimdir, o bakış açısıyla bakmak gerekiyor."

"Ben özellikle, Moğol devlet geleneğinin Eski Türklere dayandığını ve Eski Türk geleneğinin, Moğollar sayesinde Osmanlı'ya kadar taşındığını düşünüyorum."

"Meselâ Osmanlı Hanedanı, eğer bir gün yok olursa, yani Osmanlı'da tahta geçecek birini bulamazlar ise, onun yerine Kırım Hanı geçecekmiş *[sağda; Kırım Hanı Mengli Giray ile Mehmed Giray]*. Kırım Hanı, Cengiz soyundan geliyordu, bir Moğol idi... Demek ki o zamanlar tarihî bütünlük, devlet geleneği içerisinde, o sistem içerisinde, Avrasya kıtasında Türkler arasında bir yakınlık vardı. Bu yakınlığı o zamanlar devletler biliyordu, farklı topluluklar biliyordu ve kaynaklarında buluşuyorlardı."

"Bir başka dikkat çekici nokta, Moğolların kısa zaman içerisinde Türkleşmesiydi. Eğer o yakınlık olmasaydı, Türkler arasında kısa sürede eriyemezlerdi. Müslüman olmuşlar; ama Türkçe konuşmuşlardır; bu ilginçtir..."

"Size başka bir enteresan bilgi vereyim: Meselâ Karadeniz'in kuzeyinden, Özbek hanı zamanında, Altınordu Devleti, Balkanlar'a, özellikle Bulgaristan'a girerek o bölgeyi bayağı zarara uğratmış ve Osmanlı'nın önünü açmıştır. Bizim tarihimizde pek bilinmez, işlenen bir konu değildir; ama Altınordu hanlarının Osmanlı ordularının önünü açmak gibi bir rolü üstlendiğini de görüyoruz. Bu da çok enteresan bir noktadır."

http://groups.google.com/group/merakediyorum

erakediyorum@googlegroups.com

Sempozyumun izleyicileri arasında, Sakıp Sabancı Müzesi'ndeki sergiyi de gezmiş olan Sabiha Tansuğ gibi tarih meraklıları da vardı [sağda]. 1242 yılında Moğol ordusu Polonya ve Macaristan'da iki Haçlı ordusunu yenerek Viyana kapılarına kadar dayanır [sağ üstte].

Çin kaynaklı bir desende Moğolların saldırısından detay [sağda, ortada]. Sempozyumda, Prof. Dr. Kamil Veliyev Nerimanoğlu, çar I. Petro'ya [sağda] kadar, Rus devlet yapısı esaslarının, Cengiz Han ve torunlarına dayandığını öne sürdü.

UNESCO'nun Cengiz Han'ı '1000 Yılın Fatihi' seçmesinden ve Ağustos 2006'da da, Moğolistan'da Mongolistik Kongresi'nin yapılmasından dem vuran Sertkaya, işte bu kongrede, Türkiye'de de böyle bir toplantı yapmak istediklerini söylemiş olduklarını dile getirdi:

"Bu arada, Sakıp Sabancı Müzesi'nin de Avrupa'da sergilenen Cengiz Han sergisini Türkiye'ye getireceğini öğrendik. Bunun üzerine, müze yetkilileriyle görüşerek sempozyum ile serginin eşzamanda olmasını sağlamaya çalıştık."

Sonuçları açısından sempozyumu nasıl değerlendirdiğini sorduğumuzda ise, Prof. Dr. Sertkaya bize şu açıklamayı yaptı: "Tartışmalar sonunda, çok değişik bir sonuç ortaya çıktı..."

"Bir imparatorluk halini alan güçlü Moğol ittifakı; bu imparatorluğun çok büyük bir coğrafyaya, çok kısa bir zamanda yayılması; sonuçta bu imparatorluğu yönetenlerin azınlığa düşmesi, ayrıca gittikleri yerlerdeki halkın Türk olması nedeniyle, kendi dillerini bırakmaları ve Türkçe konuşmaları durumu ortaya çıkıyor..."

"Böylece bu toplantıda, Cengiz Kağan'ın kurduğu Moğol İmparatorluğu'nun Türkleşerek, 1350'lerden itibaren, 'Moğol-Türk İmparatorluğu' haline geldiği şeklindeki değerlendirmenin daha doğru olduğu sonucuna varıldı."

"Her ne kadar, bazı Tatar araştırmacılar nasyonalist sebeplerle, 'Türk-Moğol İmparatorluğu' şeklinde yazılar yazmış iseler de, bunun dünyada rağbet görmediği, gerçeğin bu olmadığı tescil edildi."

"Özetle bu sempozyum, büyük bir imparatorluğun üç kıtada Türklüğü nasıl etkilediği ve bu imparatorluğun bütün mensuplarının yavaş yavaş Türkleşerek, Türklük potasında eriyip kayboldukları tespiti yapıldı." ■

Bir kitap için, gazeteci ve fotoğraf sanatçısı Ergun Çağatay, 15 yıl boyunca 120 bin kilometre yol kat etti ve 40 bine yakın fotoğraf çekti...

FOTOĞRAF: MİRHAN BİLİR

Asya'da Türkçe konuşanların kitabı

LÜTFÜ TINÇ

Ağustos 2006'da Almanya kökenli Prestel Yayınevi (Frankfurter Allgemeine gazetesinin bir yan kuruluşu), İngilizce bir kitap yayımladı. Türkiye'de de Aralık 2006'da İstanbul'da Pandora, Denizler, Homer ve Robinson; Ankara'da da Dost ve Turan gibi belirli kitapevlerinin vitrinlerine yerleşen bu 'devasa' hard cover kitabın adı 'The Turkic Speaking Peoples' (Türkçe Konuşanlar).

Kitabın kapağında, Ergun Çağatay ve Doğan Kuban imzaları var. Bu imzalar, kapaktaki fotoğraf ve kitabın adı, her özenli büyük boy kitapta bile az rastlanan hacimli sayfa sayısı, bu işlerin meraklısına, hemen 'bir şeyler' ifletebiliyor...

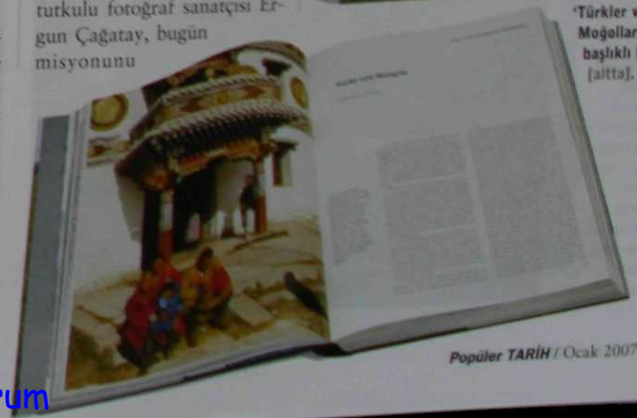
İşin içine biraz daha girince, bir de ünlü bir vakıf ile karşılaşıyorsunuz: Prince Claus Fund (Hollanda Kraliyet Vakfı), yani Türkiye'den bakınca, 2004'te dünya çapında tanınmış değerli arkeolog Halet Çambel'e 2004'te ödül veren vakıf...

Ama Ergun Çağatay'a kulak verirseniz, 15 yıllık bir geçmişe, 120 bin kilometrelik kat edilmiş yola ve 40 bine yakın fotoğraf karesine dayanan bu devasa projeye, ilk destek, başbakanlığı döneminde (1992) Erdal İnönü'den gelmiş. Sonra bir arkadaş, İzmirli işadamı Guy Paggy destek vermiş projeye... Daha sonra, başka sponsorlar da bulunmuş.

Proje çok net; ama hiç de basit değil!.. Fakat yıllar önce yola çıkan usta gazeteci ve tutkulu fotoğraf sanatçısı Ergun Çağatay, bugün misyonunu

Ergun Çağatay [üstte], yakında Türkçe olarak da yayımlanacak 'Türkçe Konuşanlar' kitabında [solda] 400 kare fotoğraf kullandı. Kitabın, 'Türkler ve Moğollar' başlıklı bölümü [altta].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

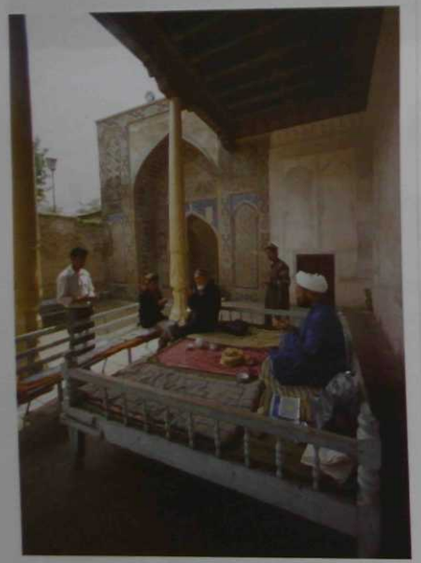
merakediyorum@googlegroups.com

Ergun Çağatay'ın objektifinden, Litvanya'nın Trakay kentinde Karaylar (ya da 'Karaimler') yani Yahudi Türkler, sabah duasında [sağda].

Özbekistan: Karşi'de 'Bozkaşi' oynayan atlılar [en sağda]. Semerkand: Şah-ı Zinde külliyesi, cami çıkışı [altta].

tamamlamış 'izci' rahatlığıyla anlatıyor her şeyi: "Bakın; biz Türkler kimiz, neyiz?.. demek istiyordum!"

Evet, şimdi anlatması kolay; 'Kimiz?' ve 'Neyiz?' diyebilmek ve bunun yanıtını fotoğraflarda aramak; yani jiplere binip, yıllar içinde birkaç ekip değiştirerek, Sibirya'dan Kuzey Moğolistan'a, Özbekistan'dan Tataristan'a kadar, Asya'da Türkçe konuşanların bulunduğu tüm ülkeleri karış karış gezmek, fotoğraflamak...

Sonra da, kendi alanlarında uzman, kimi de dünya çapında tanınmış akademisyenlerle ilişki kurup, Prof. Emeritius Dr. Doğan Kuban ile birlikte geliştirilmiş bir plan dahilinde, İngilizce yazılmış ya da İngilizce'ye çevrilmiş 38 makaleyi masanın üstüne koymak. Ardından da Almanya'lara gidip kitabın hazırlıklarını yapmak...

Tipik bir 'Ergun Çağatay yapımı' proje! Aslında, bir belgesel film çalışmasını ve sergiyi de hedefleyerek yürütülmüş bu projenin 'kitap cephesi'nin fotoğraflardan sonraki ikinci adımı da, makaleler olmuş...

Beş bölümden oluşan kitabın ana başlıkları şöyle sıralanıyor: Dil ve kimlik, göçerlerin kültür oluşumu, din, sanat, çağdaş dünyada Türkler.

'Dil ve kimlik' bölümünde, Lars Johanson, Prof. Dr. Talat Tekin ve Prof. Dr. Karl Reichl'ın makaleleri yer alıyor.

'Göçerlerin kültür oluşumu' adını taşıyan ikinci bölümde ise, Hansgerd Gökenjan, Prof. Dr. Peter Golden, Dr. Aleksandr Kadirbayev ve Charles Perry'nin makaleleri var.

Ayrıca bu bölümde, Dr. İldiko Ecsedy'nin 'Bozkırlarda Türk-Çin İlişkileri' başlıklı makalesiyle, Prof. Emeritius Dr. Richard Frye'nin "Türkiye'den Doğu Türkistan'a kadar Büyük Orta Asya" adlı çalışması da yer alıyor.

Türk-İran Geleneği'nin anlatıldığı makale (Prof. Emeritius Dr. Robert Canfield) ile 'Azeri Kültür Oluşumu' konusuna yer veren çalışma (Tadeusz Swietochowski) ve 'Osmanlı Edebiyatında İran Geleneği' başlıklı makale (Dr. Ali Alparslan) bu bölümün ilginç yazı-

Ergun Çağatay'ın objektifinden, Şamanlar: Tuva Özerk Cumhuriyeti'nin (Rusya) başkenti Kızıl'da [sağda]. Timur'un gözbebeği Semerkand'da Registan Anıt Külliyesi [en sağda].

Kendi ağzından 'Ergun Çağatay'

Gelin, bu bölümde de Ergun Çağatay'ın kendi ifadelerine kulak verelim: "15 Ocak 1937'de İzmir'de doğdum. İzmir'de ilkokulu bitirdikten sonra 1947-48 yılında İstanbul'a, Robert Kolej'e geldim ve buradan 1958'de mezun oldum. Yüksek öğrenime İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde başladım; ancak askerlik için ara verdiğim hukuk tahsilini, üçüncü sınıftan sonra tamamlamadım. Askerlik sonrası bir reklam ajansında metin yazarı olarak başladığım iş hayatımda, bir gazetenin 'Yetiştirilmek üzere gazeteci aranıyor' ilanına cevap verdim ve gazeteciliğe başladım. Fotoğrafa ise, 1968'de, eşimin bana hediye ettiği bir makine ile başladım. Bir tesadüf beni 1974'te Paris'te GAMMA fotoğraf ajansına soktu ve yaşantımın bundan sonrasında, bir foto-muhabir olarak, dünyanın değişik yörelerinde koşturdum. 1980'de kısa bir süre için ABD'ye gittim ve New York'ta Time / Life grubunda çalıştım. 1982'de LIFE mecmuası için yaptığım 'Karaciğer nakli' ile ilgili kapak konusu olan röportajım ve fotoğraf *[sağda ve altta]*, LIFE'ın tarihindeki önemli röportajlardan biri kabul edildi. 1983'ün Temmuz ayında, bir iş seyahatinden sonra Türkiye'ye dönerken, Paris / Orly Havaalanı'nda Ermeni terör örgütü ASALA'nın THY bilet kontuarına koyduğu bombadan ben de nasibimi aldım! Tam 9 kişinin ölümüne, 50'ye yakın insanın da yaralanmasına neden olan patlamanın sonucunda, çok ağır yaralanarak, günlerce komada kaldım. Beş yıla yakın bir süre yanık tedavisi gördüm. Sonra yeniden çalışmaya başlayarak Topkapı Sarayı Kütüphanesi ve buradaki elyazması nadir kitaplar üzerinde yoğunlaştım... Yaptığım fotoğraf çalışmaları, Japonya'dan Brezilya'ya, dünyanın çeşitli yayın organlarında basıldı."

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Ergun Çağatay'ın objektifinden bir enstantane: Kırgızistan'da, Issık Göl'de (Sıcak Göl) at çobanları bir dinlenme anında [sağda]. Kazakistan: Hoca Ahmet Yesevi Türbesi [altta]. Bugün artık tamamen kurumuş olan Aral Gölü'nde tekne ve çocuklar [sağ altta].

ları arasında. Bölümün son yazısı ise, Doç. Dr. İsenbike Togan'ın 'Türk ve İslam Kültüründe Siyasi Esneklik' adlı makalesi.

Kitabın en geniş kısmı olan ikinci bölümde, Türk-Slav kültür oluşumu ile Türk-Arap kültür oluşumu konularında da makaleler yer alıyor. Yine bu bölümde, Anadolu'da Türk kültürünün oluşumuna ilişkin bir alt başlıkta, Prof. Dr. Nevra Necipoğlu'nun 'Türkler ve Bizans' adlı makalesi de yer alıyor.

Bölümün son makalesi de, Prof. Dr. Halil İnalcık'ın imzasını taşıyor: "Modern Avrupa'nın Oluşmasında Türk Etkisi".

'Din' başlıklı üçüncü bölümde, Uygur Türklerinden Sibirya Türk halklarına ve Moğollara, Maniheizm, Budizm ve Şamanizm ele alınıyor. Ayrıca tarihsel süreç içinde, Türklerin İslam yorumuna yer veriliyor. Bu bölümdeki makaleler arasında, Irene Melikoff ve Prof. Dr. Yaşar Ocak gibi imzalar var. Tarihsel süreç içinde Anadolu'da Alevilik, Bektaşilik ve Kızılbaşlık da bu bölümde ele alındığı gibi, Gagavuzlar ve Çuvaşlar gibi Hıristiyan Türklerle Karaylar yani Yahudi Türkler de bu bölümde inceleniyor.

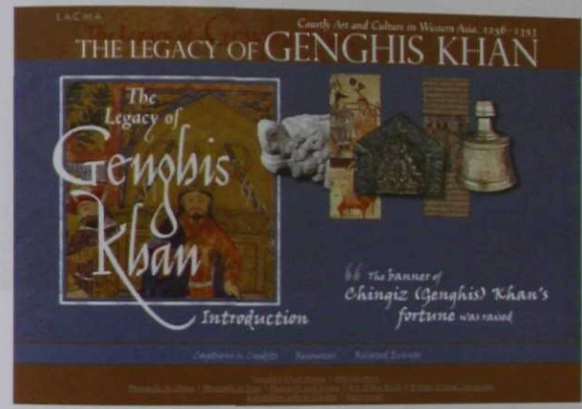
Orta Asya Türk halklarının sanat ve sanatkârlık konularının ele alındığı dördüncü bölümde, hem Prof. Emeritius Dr. Doğan Kuban'ın iki makalesi hem de Dr. Filiz Çağman'ın Mehmet Siyah Kalem üzerine bir makalesi yer alıyor.

Kitabın beşinci bölümünde, Çağdaş dünyada Türk kimliği ele alınıyor. ■

◆ Hazırlayan: Levent Özgürel

Cengiz Han: Yasalar ve sırlar

Zekâsı ve askerî dehâsıyla tarihe damgasını vurmuş olan Cengiz Han'ın yaşamını her yönüyle inceleyen, birçok yerli ve yabancı site var.

Cengiz Han'a ilişkin en dikkat çekici internet sayfalarından biri, *lostlibrary.org* adlı sitede yer alıyor. Büyük Kağan'ın hayatını, savaşlarını ve Moğol ülkesini geniş açıklamalar ve haritalarla anlatan sayfalarda, Cengiz Han'ın kişilik özellikleri de derinlemesine inceleniyor.

Cengiz Han'ın söylemlerine de doğrudan yer verilen sayfalarda, imparatorun kişiliği, çok daha net bir biçimde ortaya çıkıyor.

Ayrıca Cengiz Han ile ilgili bazı efsaneleri de ele alan sitede, imparatorun ölümünün ardından mezarında tam 8 asırdır sürdüğü iddia edilen lanetin hikâyeleri de var. Sayfanın açık adresi *http://tinyurl.com/yjgj6r*

Tarih kaynakları, Cengiz Han'ın disiplinli ve acımasız bir kişiliğe sahip olduğunu dile getirirler:

İnisiyatif.net sitesinde yer alan ***"Cengiz Han'ın Büyük Yasası"***, Kağan'ın bu yönünü açıkça ortaya koyar nitelikte bir kaynak:

Askerî düzenden sivil yaşama, dinî inançlardan sosyal yaşama ve hatta görgü kurallarına kadar, pek çok konu hakkında, Cengiz Han tarafından konulan kuralların bir listesi olan bu kaynak, şu ana kadar günışığına çıkarılabilmiş birçok bilgi sayesinde derlenmiş.

Baştan sona dikkatlice okunduğunda, o dönemin koşullarını gözünüzde canlandırabilmenizi sağlayan yasaların tümü, Büyük Kağan'ın yönetim anlayışını daha rahat anlayabilmek açısından da oldukça yararlı.

Sayfanın üst bölümündeki bağlantıya tıkladığınızda, metnin orijinaline (İngilizce) ulaşabilmeniz mümkün.

"Cengiz Han'ın Büyük Yasası"nın tamamını *http://tinyurl.com/yygp3a* adresinde bulabilirsiniz.

Kazak Türkleri'nin ünlü şairi Muhtar Şahanov tarafından kaleme alınmış ***"Cengiz Han'ın Sırrı"*** adlı kitaptan bir alıntı, *haber7.com* sayfalarında yer alıyor.

Büyük Kağan'ın yaklaşık 500 kadına 'sahip olduğu' belirtilen haberde, Şahanov'un kitabından Cengiz Han'ın kadının yaratılışı hakkındaki görüşlerini yansıtan bir bölümü okuma şansı da bulabilirsiniz.

Büyük Kağan'ın 'kadın' olgusunu irdeleyen benzetmeleri ve görüşleri, birçok okuyucunun ilgisini çekebilecek kadar ilginç. Habere *http://tinyurl.com/v228d* adresinden ulaşabilirsiniz.

Yabancı siteler arasında, Büyük Moğol İmparatorluğu ve Cengiz Han ile ilgili çok zengin içerik sunan kaynaklara ulaşmak mümkün. Bunlardan bir tanesi de *www.lacma.org/khan*. ■

Moğolistan Ulan Bator'da, Moğolistan Ulusal Kütüphanesi'nde yer alan 1651 tarihli bir Moğol kroniği [solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Galvani'nin kurbağa bacaklarından her yere...

Pillerin tarihi

Eski Mısır dönemine, M.Ö. 250'ye tarihlenen Bağdat Pili'ni bir kenara koyarsak, 18. Yüzyıl'ın sonunda geliştirilen piller, bugün yaşamımızın pek çok anında bizlere eşlik etmeyi sürdürüyorlar...

Luigi Galvani *[en solda]* Bologna Üniversitesi'nde, 1780'de, kurbağalarla deneylerini yaparken *[solda]*. Galvani'nin kurbağa bacağıyla yaptığı deneylerin bir çizimi *[en solda]*.

FATİH TOPTAN

Sabah çalar saati öfkeyle susturarak kalktık (bir); traş olduk (iki); bizi işe götürecek araca bindik (üç); işe giderken dizüstü bilgisayarımızda raporları tekrar gözden geçirdik (dört); günün ilk telefon görüşmesini yaptık (beş); portatif müzik çalarımızdan sabahın ritmine uygun bir şeyler dinledik (altı); sıkışan trafikte işe geç kalacağımız endişesiyle kol saatimize baktık (yedi)...

Görüyorsunuz ya; henüz uyanalı kısa bir süre geçmesine rağmen, ne çok cihaz kullandık... Varın, gerisini siz sayın!..

Bu cihazların ne gibi bir ortak yönü var? Hepsi, bir şekilde pillerden yararlanıyor. Belki kötü bir bilimkurgu filmi senaryosu gibi olacak ama; uzaylıların geldiğini ve yeryüzündeki envai çeşit pilin tamamını -bir şekilde- kullanılamaz hale getirdiğini düşünün. Vay halimize!

15. Yüzyıl'a ait bir minyatürde, Bologna Üniversitesi'nde ders veren hoca [sağda]. Bologna Üniversitesi'nin iç avlusu ve kütüphanesinden bir görüntü [sağ üstte ve en sağda].

İnsanoğlunun elektriğe dair bilgileri çok eski çağlara uzanmasına karşın, elektrikten faydalanmasının tarihi, buna kıyasla oldukça yeni sayılır. Bu tarihin başlarında da 'kimyasal enerjiyi elektrik enerjisine çeviren araç'larla, yani pillerle karşılaşırız.

Pillerin tarihindeki yolculuğumuzun ilk durağında ev sahibimiz, İtalyan hekim ve fizikçi Luigi Galvani (1737-1798) olacaktır. Bologna Üniversitesi'ndeki tıp öğreniminin ardından aynı üniversitede profesörlüğe yükselen Galvani, 1770'lerin sonlarına doğru, kasları elektrikle uyarma konusunda, kurbağalarla yürüttüğü 'meşhur' deneysel çalışmalarına başlar.

Kurbağaların arka bacaklarına statik elektrik uygulanmasıyla oluşan tepkiler üzerine odaklanan Galvani, iki tarafı ince metal tabakasıyla kaplanmış cam levha üzerine yerleştirilen bacakların, belkemiğine elektrik yükü verildiğinde aniden hareket ettiğini görür.

Bacaklar, pirinç bir kancayla omurilik üzerinden laboratuvar dışındaki demir parmaklıklara bağlandığında da, benzer kasılmalar görülür.

Bu deneylerin sonucunda

Pilerin tarihi daha mı eski?

Volta'nın keşfini 1799'da yaptığını söyledik. Peki pillerin tarihinin daha eskiye dayanabileceğini söylesek? Mesela iki bin yıldan da eskiye... Sanırız buna pek ihtimal vermeyeceksiniz... 1936'da Bağdat yakınlarında bulunan bir arkeolojik obje, iki yıl sonra Alman arkeolog Wilhelm Kônig'in dikkatini çeker. Söz konusu bulgu, küçük bir toprak kaptır. İçinde, bakır bir silindir tarafından çevrelenen düşey bir demir çubuk bulunmaktadır. Kabın ağzı, asfaltla kapanmıştır. Kabın, üzüm suyu gibi bir elektrolitle doldurulması sonucu, bakır ve demir arasında bir potansiyel farkı meydana gelecektir, ki bu da pilin ta kendisidir! Bugün 'Bağdat Pili' olarak anılan bu arkeolojik bulgunun [altta; M.Ö. 250'ye tarihlenen Bağdat Pili'nin iç yapısı], elektrolizle altın ya da gümüş kaplama konusunda kullanılmış olabileceği uzmanlar tarafından belirtilse de, Bağdat pilini duyanların yüzündeki şaşkınlığın giderilmesi çok kolay olmuyor...

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Yakıt pilleri

Petrol sebebiyle çıkan savaşlar, petrolün çevreye zararları ve bir gün tükenecek olması, alternatif enerjileri sık sık gündeme getirmekte. Bu alternatifler arasında bulunan ve hidrojenden enerji elde etmek için geliştirilen bir teknoloji olan yakıt pilleri de, gerek Karadeniz'deki hidrojen kaynakları, gerekse yakıt pillerinde önemli bir görev üstlenen bor madeninin Türkiye'de bolca bulunması sebebiyle, Türkiye'de de gündeme gelmekte... Son derece temiz olan ve mevcut pillere göre oldukça uzun bir ömür sunan yakıt pilleri, cep telefonlarından otomobillere, pek çok alanda büyük bir potansiyel taşımakta *[üstte; yakıt pillerinin 20. Yüzyıl'daki gelişimine katkıda bulunan isimlerden Thomas Bacon]*... Son yıllarda firmalar, yakıt pilleriyle çalışma uygulamalarını birer birer tanıtmakta...

Aslında yakıt pillerinin geçmişi oldukça eskiye dayanmakta. İlkokulda öğrendiğimiz elektroliz ilkesi ortaya koyulduktan sonra, bunun tersiyle elektrik akımının elde edileceğinin farkına varılması için fazla beklemeye gerek kalmaz. 1839'da, İsviçreli kimyacı Christian Friedrich Schoenbein *[solda]*, hidrojen ve oksijen gazlarının birleşmesiyle su ve elektrik akımı elde edildiğini keşfeder. 6 yıl sonra, 1845'te ise, İngiliz Sir William Grove *[üstte]*, Schoenbein'in keşfini basit bir sistemde uygulamaya geçirerek bir tür gaz pili gerçekleştirir. Grove, bu başarısı ile sonraları 'yakıt pilinin babası' olarak anılacaktır... 150 yılı aşkın bir süredir gelişimlerini sürdüren yakıt pilleriyle çok yakın bir gelecekte daha fazla içli dışlı olacağız. Umarız Türkiye de, kaynaklarını bu konudaki teknolojik bilgiyle birleştirerek bu alanda öncü bir ülke konumuna gelir...

Galvani, hayvanlardaki sinir ve kasların elektriksel sıvıya benzer ince bir sıvı içerdiğini öne sürer ve bunu 'hayvansal elektrik' olarak adlandırır.

Ne var ki, bilim tarihinin bu ünlü ismi fena halde yanılmıştır... Aslında, 'hayvansal elektrik' diye bir şey yoktur. Deneylerde gözlemlediği olaylar, iki farklı metalin nemli ortamdaki temasından kaynaklanmaktadır.

Bu gerçeği, Galvani'nin arkadaşı, deneysel fizik profesörü Alessandro Volta açığa çıkaracaktır. Volta yayınlarında, Galvani'nin sonuçlarını şöyle yorumlar: Deneylerde kullanılan metaller, hayvanların nemli vücutlarına uygulandığında, bu metaller kendiliğinden elektriksel sıvıyı harekete geçirip elektriksel akışkanlığı iletir.

İki arkadaş arasında başlayan bu bilimsel 'kavga', 1799'da Volta'nın kesin galibiyetiyle sonuçlanır. Bu tarihte Volta, nemli karton levhalarla birbirinden ayrılmış kat kat bakır ve çinko levhalardan oluşan bir alet yapar.

Bu alet, sürekli elektrik akımı veren ilk kaynaktır; yani ilk pildir ve tarihe 'Volta Pili' olarak geçmiştir (Ronan, C.A., Bilim Tarihi, TÜBİTAK, 2003).

Sanırız bu kısmı biraz hızlı geçtik ve pilin mucidine, onun da ötesinde elektrik tarihinin bu önemli ismine biraz haksızlık ettik... O halde son kısmı, 'ağır çekimde' yeniden izleyelim...

Alessandro Giuseppe Antonio Anastasio Volta (1745-1827), elektrik konusunda çalışmaya, Galvani'nin sonuçlarını çürütmek amacıyla başlamamıştır elbette! 1775'te, statik elektrik üretebilen 'elektrofor' adlı aygıtı icat ettiğinde örneğin, çalışmalarında hayli ilerlemiştir.

Bu cihaz, elektrik yükü depolamak amacıyla günümüzde elektrik devrelerinde kullanılan kondansatörlerin temelini oluşturur ve o dönemde oldukça revaçta olan, Galvani'nin de deneylerinde faydalandığı 'Leyden Şişesi'ni geride bırakır.

Elektrofor ile adını duyuran Volta, 1778'de gazlarla ilgili çalışmalar yürütür ve bu çalışmalar onu metan gazının keşfine götürür. Sonraki büyük buluşundan bahsettik; Galvani'nin çalışmalarına getirdiği yorum ve Volta Pili...

Alessandro Volta, yaşamında hak ettiği ilgiye ulaşan şanslı bilim insanları arasındadır. Pek çok ödül alır; mesela Napolyon ona kont unvanı verir. Ama sanırız 'aldığı' en büyük unvan, elektrik potansiyeli birimine (volt) onun adının verilmiş olmasıdır.

Bu sayededir ki, bugün üzerinde adının yazılı olduğu cihazların, pillerin, kitapların; adının geçtiği cümlelerin sayısını belirlemek çok güçtür...

Böylece pillerin tarihindeki önemli bir noktayı geride bırakmış oluyoruz. Evet, pil icat edilmiştir; ancak -Volta gücenmesin!- bu haliyle, bir kibrit kutusu büyüklüğündeki müzik çalarlarımıza sığması imkânsızdır! Tek eksik bu da değildir üstelik... Şimdi pillerin, 20. Yüzyıl'a kadarki gelişimine bakalım...

Volta'dan sonraki ilk önemli durağımızda ev sahibimiz John Frederic Daniell (1790-1845) olacaktır.

Daniell, önce bir meteorolog olarak çıkar bilim sahnesine. Bu alanda yürüttüğü çalışmalar sonucunda, 'Meteorolojik Makaleler ve Gözlemler', 'Yapay İklimin Bahçecilikteki Uygulamaları Üzerine' gibi yayınlarını oluşturur.

1831'de, Londra'da yeni kurulan King's College'da kimya profesörü olur ve bu 'havadan sudan' (!) çalışmalarının yanında kimya çalışmalarına da başlar; ki, bu sayede yazımızdaki yerini alacaktır!

Volta Pili, üzerinden akım çekildiğinde çabucak gücünü yitirmesi, korozyona karşı yeterince dayanıklı olmaması gibi nedenlerle, hak ettiği kadar geniş bir uygulama alanı bulamamaktadır.

Daniell, 1836'da bu eksiklikleri gideren, kullanımı sırasında gücünü yitirmeksizin düzenli akım sağlayan 'pilini' geliştirir; 'pilini' kelimesini vurgulamamızın sebebi, bu pilin 'Daniell Pili' olarak adlandırılacak olmasıdır...

Daniell Pili, sanayide birçok uygulama alanı bulup elektrik konusundaki çalışmalara ivme ka-

Volta, Napolyon'a pilini tanıtıyor [solda ve ortada]. **Volta Pili'nin ayrıntılı görüntüsü** [sol altta]. **Alessandro Volta'nın bir portresi** [solda].

Volta Pili'nin uygulanma alanını genişleten John Frederic Daniell [üstte]. **Galvani'nin de deneylerinde faydalandığı 'Leyden Şişesi'** [solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Oto pilleri: Akümülatörler

Piller ya da volta pilleri, iki gruba ayrılır. Birincil piller -ki, bunları sadece 'pil' olarak ifade ederiz, sürekli ya da aralıklı olarak sadece bir kez boşalma sağlayacak şekilde tasarlanmıştır. İkincil piller ise, arabalarımızdan çok iyi bildiğimiz akümülatörlerdir *[sağda; 1910'lardan bir fotoğrafta, otomobiller için şarj cihazını tanıtan bir fotomodel]*... Akümülatörler, bilindiği gibi, boşaldıktan sonra doldurularak ilk durumlarına çok yakın bir şekilde geri dönebilirler. Akümülatörlerdeki elektrot tepkimeleri tersinirdir ve boşalma ve dolma süreçleri birbirinin tersidir. İlk akümülatörü, Fransız fizikçi Gaston Planté *[solda]* geliştirir. Söz konusu akümülatör, birbirinden lastik şeritlerle ayrılan yüzde onluk sülfirik asite batırılmış iki kurşun levhadan ibarettir ve sene 1859'dur. Planté bir sonraki yıl, bu ilk modelden dokuz tanesini, birbirine paralel olarak bağlayarak koruyucu bir kutu içine yerleştirir ve otomobillerin üretilmesini beklemeye başlar!

zandırırken, John Frederic Daniell'e de icadının ertesi yılında, Royal Society'nin meşhur Copley Madalyası'nı kazandırır...

19. Yüzyıl'ın ikinci yarısında, Georges Leclanché'nin (1839-1882) geliştirdiği pille, bugünkü pillere daha da yaklaşılır. Leclanché, şimdiye kadar andığımız adların aksine, bir akademisyen değil, bir mühendistir. Leclanché'nin pilinde, negatif elektrot olarak çinko, pozitif elektrot olarak manganez dioksit, iletken sıvı ya da elektrolit olarak da amonyum klorür kullanır.

Öncekiler gibi, Leclanché'nin 1866'da geliştirdiği pil de kendi adıyla anılır. Leclanché pilinin önemi, bugün de sıklıkla kullandığımız 'kuru pillerin' öncülü olmasıdır. Leclanché, buluşundaki ticarî potansiyeli görmüş olacak ki, bir sonraki yıl işi gücü bırakarak tüm vaktini pilini geliştirmeye ayırır.

Leclanché Pili 1867'de Belçika telgraf servisi tarafından kullanılmaya başlanır. Leclanché de kısa bir süre sonra, pil ve elektrikli aletler üreten bir fabrika kurar; ne de olsa 20. Yüzyıl'a yaklaşılmaktadır...

1888'e gelindiğinde, ilk kuru pillerle karşılaşırız. Carl Gassner'in geliştirdiği kuru pil, büyük bir ticarî alan bulacak ve oldukça yaygınlaşacaktır. Günümüz pillerinin yapısına çok benzeyen bu piller, aslında adı gibi 'kuru' değil, içindeki sıvı elektrolitin akması engellenecek şekilde üretilmiş pillerdi.

Gassner ayrıca, tasarımına korozyonu azaltmak amacıyla çinko klorür de ilave ederek, pratik olmalarının yanı sıra, uzun ömürlü de olabilecek bir pil üretmiştir.

Yüzyılın sonlarına gelindiğinde, pil teknolojisindeki gelişme, elektrik alanındaki diğer gelişmelerle örtüşerek, ticari olarak büyük ölçüde kullanılabilecek noktaya gelir. Zira, bu yıllarda, bugüne kadar uzanacak sektörün temelleri de atılır. Ve 20. Yüzyıl boyunca, pile ihtiyacı olan cihazların sayısı ve çeşidi arttıkça, pillerin sayısı da muazzam bir şekilde artar. Girişteki listeyi uzatmayı deneyin, göreceksiniz... ■

Kuru pillerin öncüsü...

19. Yüzyıl'ın ikinci yarısında, Georges Leclanché'nin geliştirdiği pille, günümüzün pillerine doğru bir adım daha atılır. Akademisyen değil, bir mühendis olan Leclanché'nin geliştirdiği pilin önemi, kuru pillerin öncüsü olmasından kaynaklanır.

merakediyorum@
googlegroups.com

Buçalışma;
merakediyorum@googlegroups.com
üyeleriiçinhazırlanmıştır.
Benzerçalışmalardanhaberdarolmak,
öneri, istek ve karşılaştığınız sorunlan bize bildirin.

Çalışmalarımızı takip etmek için
merakediyorum@googlegroups.com
e-posta adresine
"Üyelik" başlıklı veya boş bir mesaj gönderin.

Grupsayfasını
http://groups.google.com/group/merakediyorum
inceleyerek daha önce üyelerimizle paylaştığımız
çalışma ve mesajlan inceleyebilir,
üyeliğinizi düzenleyebilirsiniz.

BİLGİLENMEK HERKESİN HAKKIDIR
merakediyorum@
googlegroups.com
http://groups.google.com/group/merakediyorum

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Sophie Germain

Çocuk yaşlarda kapıldığı matematik büyüsünün peşinde geçen ömründe, Germain hiç evlenmedi, çocuk sahibi olmadı, hiçbir unvanı olmadı; ama adı, tarihteki büyük matematikçiler arasına yazıldı...

Adı büyük matematikçiler arasına nasıl girdi?

FATİH TOPTAN

Aklınızdan bir 'matematikçi' tutun! Bu matematikçi, kadın olsun; küçük yaşta, Arşimet'in ölüm hikâyesinden etkilenerek matematikle ilgilenmeye başlasın; devrim zamanının Fransa'sında, çalkantılı bir dönemde yetişsin; kimsenin üstesinden gelemediği büyük problemlere el atsın ve üstelik başarılı sonuçlar elde etsin...

Ayrıca pek de haksız olmayan nedenlerle, bir erkek takma adı kullanıp devrin ve bilim tarihinin önemli isimleriyle yazışıp onların ve giderek bilim dünyasının ilgisini çeksin; hiçbir unvan elde edemeden, erken sayılabilecek bir yaşta, göğüs kanserinden yaşama veda etsin...

Hayır, bunlar bir film senaryosundan ya da bir romandan alıntılar değil; gelmiş geçmiş en büyük kadın matematikçilerden; bunun da ötesinde yaşadığı dönemin en önemli matematikçilerinden Sophie Germain'in gerçek yaşamından alıntılar.

Matematiğin büyüsüne kapılarak, cinsiyetçi engellemeleri, dönemin çalkantılarını umursamadan, sayıların peşinde geçen bir ömürden alıntılar.

Marie-Sophie Germain, 1

Sophie Germain [sol üstte ve sağda], **Fransız Devrimi'nin hareketli yıllarında büyür** [sağ üstte; 1789'daki Bastille Baskını].

Siraküze'nin düşüşü ve Arşimet'in ölümü

M.Ö. 287-212 yılları arasında yaşayan ve yaşamının büyük bir bölümünü Sicilya adasındaki bir Yunan kent devleti olan Siraküze'de (Syrakusa) geçiren matematikçi, fizikçi ve mucit Arşimet, "Eureka! Eureka!" ("Buldum!") diye bağırarak hamamdan dışarı fırlayışıyla bilinir en çok. Arşimet'in hayatındaki söylenceler bundan ibaret değildir. General Marcellus önderliğinde Siraküze'yi kuşatan Romalılara karşı geliştirdiği 'şeytanca' icatlarla adanın uzun süre direnmesini sağlamasıyla ilgili 'hikâyeler' de oldukça ilgi çekicidir *[altta; Siraküze'nin Roma donanmasına karşı direnişi]*. Arşimet'le ilgili son söylence, ölüm biçimine dairdir. Arşimet'in 'şeytanî' savaş makineleri karşısında pes eden Marcellus, sonunda kuşatmadan vazgeçer ve şehri ablukaya alarak sonuca ulaşmaya karar verir. Bu abluka karşısında, ne Arşimet, ne de makinaları bir şey yapamaz; Siraküze düşer...

Rivayete göre, Arşimet'e hayran kalan Marcellus, askerlerine onu bulup getirmelerini emreder. Askerler onu bulduklarında, Arşimet, çoğu zaman yaptığı gibi, küllerin üzerinde, bir matematik problemi üzerinde çalışmaktadır. Arşimet, kendisine Marcellus'un çağrısını ileten askerlere, uğraşmakta olduğu problemi sebep göstererek ret cevabı verir. Bunun üzerine sinirlenen askerler, Arşimet'i oracıkta öldürür *[üstte; bir mozaikte Arşimet'in ölümü]*. İşte asırlar sonra küçük Sophie'ye ilham verecek olan söylence budur...

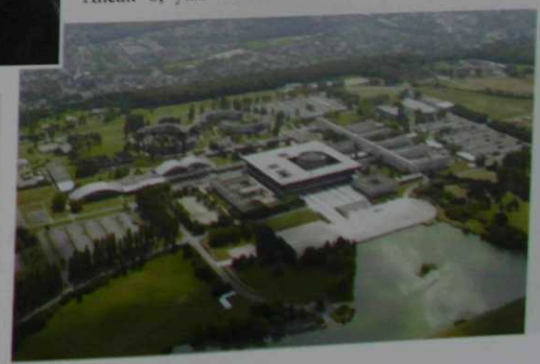

Nisan 1776'da, zengin tüccar Ambroise-François ile Marie-Madelaine Gruguelin'in ortanca kızları olarak Paris'te dünyaya gelir. Büyüdüğü ev, babası dolayısıyla liberal fikirlerin dile getirilip tartışıldığı bir buluşma noktasıdır.

Küçük Sophie, 13 yaşına geldiğinde, Arşimet'in bir matematik problemi üzerinde çalışırken bir Romalı asker tarafından öldürülüşüne ilişkin hikâyeyi okur ve bundan çok etkilenir. Kendi kendine Latince ve Yunanca öğrenir. Geceleri, ailesi yattıktan sonra Newton ve Euler'in eserlerini okur *(www-groups.dcs.st-and.ac.uk)*.

1794'te Paris'te kurulan École Polytechnique, eğer sadece erkek öğrenci kabul etmeseydi, belki de Sophie Germain için ideal bir okul olacaktı. Ancak o, yine de bu kurumdan faydalanmanın bir yolunu bulur. Okulun eski öğrencilerinden Bay Antoine-August Le Blanc'ın 'yerine geçer'. Onun için çıkarılan ders notlarını takip eder ve problemleri, Le Blanc imzasıyla çözer.

École Polytechnique binalarının kuşbakışı görünüşü [solda]. **École Polytechnique'in kurucularından Gaspard Monge** [en solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Sophie Germain ile Gauss'un yazıştığı dönemin Göttingen'inden bir manzara [sağda]... Fransız birlikleri Danzig Kuşatması'ndan sonra Alman topraklarında [sağda, ortada]. Göttingen Üniversitesi'nin bugünkü görüntüsü [sağ altta]...

Büyük matematikçi ve École Polytechnique'in hocalarından Joseph-Louis Lagrange'ın, Le Blanc imzasıyla önüne gelen bu cevap kâğıtlarındaki üstün zekâ, kısa sürede dikkatini çeker ve çok geçmeden, Le Blanc'ın gerçek kimliğini öğrenir. Bundan sonra Lagrange, Sophie Germain'in hem akıl hocası, hem de arkadaşı olur *(www.pbs.org)*.

Sophie Germain artık epey yol kat etmiş ve kendini zor problemlere kaptırmaya başlamıştır. Sayılar teorisiyle ilgilenmeye başlayınca, tuttuğu yol kendini "Fermat'nın son teoremi"ne götürür.

Bu teorem üzerinde uzun süre çalışır ve çok parlak sonuçlara ulaşır. Bunlar, ancak sayılar teorisinde kendini kanıtlamış çok büyük bir isimle paylaşılacak boyuttadır. O kişi, ünlü Alman matematikçi Carl Friedrich Gauss olacaktır.

Sophie Germain, Fermat'nın son teoremiyle ilgili çalışmalarını eleştirmesi için Gauss'a gönderir. Mektuplarında ayrıca, Gauss'un 'Disquisitiones Arithmeticae' adlı eserinde yer alan karmaşık yöntemlerle ilgili geliştirdiği daha sade bir yaklaşımı da yazar. 1804'te başlayan bu mektuplaşmalar, 1809'a kadar devam edecektir (Y. Aksoy, Matematik Tarihi 3, YTÜ Yayını, 2001).

Sophie Germain'in Gauss'la mektuplaşmalarının başlarında kullandığı imza yine M. Le Blanc'dır. Gauss, onun gerçek kimliğini iki yıl boyunca öğrenemeyecektir. 1806'da Fransız ordusu Braunschweig'ı istila ettiğinde, Sophie Germain'in aklına çocukluğunda okuduğu Arşimet'in ölümüne ilişkin öykü gelir.

Tarihin tekerrüründen korkan Germain, aile dostları olan Fransız komutanla, Gauss için irtibata geçer. Gauss bunu öğrendiğinde, mektuplaştığı M. Le Blanc'ın aslında Sophie Germain olduğunu anlar.

'Matematiğin kralı' Carl Friedrich Gauss

Matematiği 'bilimlerin kraliçesi' olarak niteleyen, sonraları kendisi de 'matematiğin kralı' olarak anılacak Carl Friedrich Gauss, aynı zamanda şüphesiz ki adı en çok bilinen matematikçiler arasındadır.

Mektuplaştığı kişinin bir kadın olması, Gauss nezdinde bir olumsuzluğa yol açmadığı gibi, bundan sonra Gauss, ondan söz ederken daha büyük övgülerde bulunacaktır *(www-groups.dcs.st-and.ac.uk)*.

1808'de Alman fizikçi Ernst F.F. Chladni'nin Paris'i ziyaret etmesiyle birlikte Sophie Germain'e yeni bir ilgi alanı doğar. Chladni, elastik cisimlerin titreşimi üzerine çalışmaktadır. Fransız Enstitüsü, elastik yüzeylerle ilgili, deneysel bulgularla uyuşacak bir matematiksel teori geliştirilmesi konusunda bir yarışma düzenler. Süre iki yıldır.

Lagrane, matematiksel yöntemlerin bu problemi çözmek için yetersiz kaldığını belirtmiştir. Matematikçilerin çoğu, problemi çözmeye yeltenmez; Sophie Germain hariç. Israrla çalışmalarına devam eden Germain, "Deformasyon etkisinin, zorunlu olarak uygulanan kuvvetle orantılı olduğu" yolundaki tezini kabul etmese de, ödülü Germain'e verecektir.

1816'daki 'Esnek lamların titreşimleri hakkında' adlı makalesiyle Fen Bilimleri Akademisi'nin ödülünü de kazanan Germain, adını artık bilim dünyasına kabul ettirmiştir.

Bu dönemde, ünlü bilim insanı Jean Baptiste Joseph Fourier ile dost olurlar. Sophie Germain, Fourier'nin çabalarıyla, hiçbir bilimsel kariyeri olmamasına rağmen, Paris Bilimsel Topluluğu'na katılır.

Sophie Germain'e, hak ettiği onuru bir nebze de olsa teslim etmek için çalışan büyük bilim insanlarından biri de Gauss'tur. Gauss, Göttingen Üniversitesi'nin Germain'e fahrî doktora unvanı vermesi için uğraş verir.

Ya Gauss'un yeterince hızlı olamamasından, yahut üniversite senatosunun pek istekli davranmamasından ya da Germain'in ömrünün yeterli gelmemesinden dolayı, bu unvan ne yazık ki sahibini bulamayacaktır (Aksoy, age).

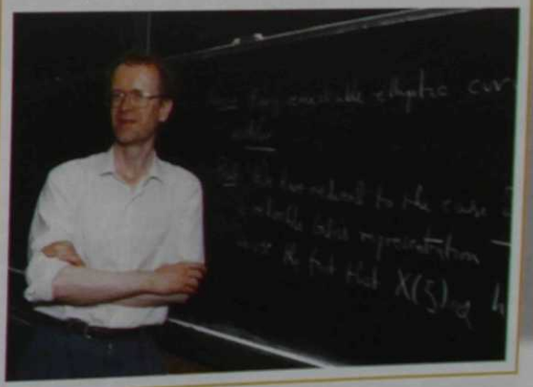
Matematik büyüsünün peşinde geçen bu ömür, 27 Haziran 1831'de Paris'te sona erdiğinde, geride ne bir eş, ne bir çocuk, ne bir unvan kalmıştır. Öyle ki, ölüm kâğıdına mesleği dahi, 'rantiye' olarak işlenmiştir. Ancak, şüphesiz ki tarihe, büyük bir matematikçi olarak geçmiştir... ■

Fermat'nın 'meşhur' teoremi

Hukuk eğitimi gören, ancak aralarında matematiğin de bulunduğu pek çok konuyla yakından ilgilenen bir 17. Yüzyıl Fransız aydını olan Pierre de Fermat *[solda; 1601-1665]*, Diofant'ın Aritmetik kitabı üzerine şöyle bir not düşer: "Hiçbir küp sayı, iki küp sayıya ayrılamaz. Aynı özellik dördüncü ve daha genel olarak ikiden büyük tüm kuvvetler için doğrudur." İkinci kuvvet için ortaya çıkan ifadeyi hepimiz biliriz; Pisagor üçgeni *[altta; M.Ö. 580 - M.Ö. 500 tarihleri arasında yaşamış olan Yunan filozof ve matematikçi Pisagor, 'Pisagor teoremi' üzerinde çalışırken]*. Peki ya daha büyük kuvvetler için?.. Fermat, bu teoremin bir kanıtını bulduğunu, ancak sayfadaki boşluğa sığdıramadığını yazar ve "Fermat'nın son teoremi" olarak anılan bu teorem, uzun yıllar matematikçilerin 'başına bela olur'. Yaklaşık 350 yıl boyunca pek çok matematikçi bunun çözümünü arar. Belki teorem ispatlanamaz ama bu çalışmalar matematiğe ciddi katkılar sunar. Ve nihayet çözüm, 1993'te, Princeton Üniversitesi matematikçilerinden Andrew Wiles'tan *[altta]* gelir. Böylece Wiles, sanırız matematik tarihinin 'en çok haset edilen' adları arasında kendine iyi bir yer edinmiştir!

http://groups.google.com/group/merakediyorum

erakediyorum@googlegroups.com

'Dreyfus Davası'nda Emile Zola'nın haykırışı:

'İtham Ediyorum!..'

Emile Zola'nın, Fransa Cumhurbaşkanı Félix Faure'a yönelttiği açık mektup, 13 Ocak 1898'de, ülkenin en büyük gazetelerinden L'Aurore'da tam sayfa olarak yayımlanır.

FEZA KÜRKÇÜOĞLU

Yakın tarihte yaşanan en büyük hukuk skandallarından biri de, 'Dreyfus Davası'dır. Fransız ordusunda yüzbaşı olan Yahudi asıllı Alfred Dreyfus'ün Almanya için casusluk yaptığı iddiasıyla yargılanıp, mahkûm olması; yazar Emile Zola ile çok sayıda aydının, Dreyfus'ün suçsuzluğunu savunmalarına ve bu yolda bir hukuk ve adalet mücadelesi vermelerine yol açar.

Emile Zola'nın dönemin Fransa Cumhurbaşkanı'na yazdığı 'J'Accuse / Itham Ediyorum' başlıklı açık mektup bu mücadelenin fitilini ateşlemiştir...

Fransız ordusunda topçu subayı olan Alfred Dreyfus'ün 1894'te başlayan ve 1906'da 'suçsuzluğunu kanıtlaması' ile sona eren davadan söz ediyoruz.

Tarihe 'Dreyfus Davası' olarak geçen bu olayın hikâyesi, 25 Eylül 1894'de başlar. Paris'teki Alman Büyükelçiliği'nde Fransız İstihbaratı için çalışan temizlikçi Madam Bastian'ın askerî ataşe Schwarzkoppen'in çöp sepetinde bulduğu yarı yanmış bir çizelgede, gizli bilgileri görmesinin ardından, Fransız ordusunda adeta bir 'cadı avı' sürdürülür.

Başlatılan soruşturmayı 'Yahudi düşmanı' olduğunu gizlemeyen Yüzbaşı Sandherr yürütür. Şüphelenilen kişinin adının 'D' harfiyle başlaması, Yahudi asıllı Yüzbaşı Alfred Dreyfus'ün listenin başına geçmesine neden olur.

Yazar Emile Zola [sağda], 19 Aralık 1894'te, Paris Birinci Savaş Konseyi'nde başlayan Dreyfus Davası'nı izliyor [üstte].

15 Ekim'de tutuklanan Dreyfus suçsuz olduğunu haykırsa da Fransız basını 'suçluyu' bulmuştur:

Le Soir ve Libre Parole gibi sağcı ve Yahudi düşmanı Fransız gazeteleri, Yahudi düşmanlığını körükleyen yazıları ile Dreyfus'e karşı bir kampanyayı başlatırlar.

Savaş Bakanı General Mercier, 28 Kasım'da Le Figaro gazetesine Dreyfus'un suçluluğunun 'neredeyse kesin olduğunu' açıklar.

19 Aralık'ta Paris Birinci Savaş Konseyi'nde başlayan dava, büyük bir hızla sonuçlandırılır. 22 Aralık'ta Dreyfus suçlu bulunarak, rütbesinin geri alınmasına ve ömür boyu hapis cezasına çarptırılmasına karar verilir.

5 Ocak 1895'te rütbeleri sökülen ve 12 Mart'ta Güney Amerika'da, Fransız Guyanası'nın Şeytan Adası'nda ('Kelebek' filmine konu olan ada) bir hücreye konulan Dreyfus için, her şey bitti denilirken, soruşturmayı yürüten Sandherr'ın yerine Yarbay Picquart'ın atanmasıyla bir umut doğar...

Picquart'ın şüpheleri Binbaşı Esterhazy üzerinde yoğunlaşır. Ancak ordu Esterhazy'nin suçlu olduğunu kabul etmez ve onun adını veren Picquart'ı Tunus'a sürer.

İşte tam bu sırada ünlü yazar Emile Zola'nın sesi yükselir. Dreyfus'ün suçsuzluğunu savunan yazılar kaleme alan Zola'nın makaleleri, beklenilen etkiyi yapmaz.

11 Ocak 1898'deki mahkemede, Esterhazy beraat ederken, Picquart tutuklanır. Bunun üzerine Emile Zola, 13 Ocak tarihli L'Aurore gazetesinde 'İtham Ediyorum' başlıklı yazısını yayımlar.

Bu kez beklenilen olmuş, Fransa karışmıştır.

Bomba etkisi yapan bu yazıdan sonra, kamuoyu Dreyfus'ün suçsuz olabileceğini düşünmeye başlar. Ama bu arada da, Emile Zola hakkında, yazısından dolayı bir dava açılır...

Şimdi biz, Zola'nın başına gelenleri ve 'Dreyfus Davası'nın sonraki gelişmelerini, gelecek aya bırakıp, Zola'nın 'İtham Ediyorum' başlıklı ünlü açık mektup şeklindeki makalesine kulak verelim. ■

Fransız ordusunda topçu subayı olan Yahudi asıllı Alfred Dreyfus [sol üstte].

Zola'dan Fransa Cumhurbaşkanı'na

L'AURORE
J'Accuse...!
LETTRE AU PRESIDENT DE LA RÉPUBLIQUE
Par EMILE ZOLA

Emile Zola'nın Fransa Cumhurbaşkanı Félix Faure'a *[altta]* seslenerek kaleme aldığı açık mektup, 13 Ocak 1898'de Fransa'nın en büyük gazetelerinden L'Aurore'da tam sayfa olarak yayımlanır *[sağda]*. Emile Zola'nın o gün sadece Paris'te 200 bin satan L'Aurore gazetesindeki makalesinde şu satırlar da yer alır:

"Sayın Başkan,

(....) Siz, en alçakça itiraflardan tertemiz çıkıp gönülleri fethetmiş bir insansınız. Ancak şu çirkin Dreyfus Olayı, isminiz için - yönetiminiz için diyeceğim- ne büyük bir çamurdur!.. Bir Savaş Konseyi, çok kısa bir süre önce tepeden gelen bir emirle Binbaşı Esterhazy'yi temize çıkarmayı, tüm gerçeğe ve tüm adalete ağır bir tokat indirmeyi göze aldı. Böylece her şey bitti. Fransa'nın alnına leke sürüldü. Tarih böylesine toplumsal bir cinayetin sizin başkanlığınız sırasında işlendiğini yazacaktır... Onlar hiçbir şeyden çekinmediklerine göre, ben de her şeyi göze alıyorum. Gerçeği söyleyeceğim. Çünkü davayı ele alan mahkeme, gerçeği tam anlamıyla ve eksiksiz olarak ortaya çıkarmazsa onu söylemeye önceden söz verdim. Konuşmak ödevimdir, suç ortağı olmak istemiyorum. Yoksa gecelerim, uzakta, işlemediği bir suçtan ötürü işkencelerin en korkuncunu çeken suçsuz bir insanın görüntüsünden kurtulamaz. (...)

Kamuoyunu şaşırtmak, onu çileden çıkartmak ağır bir suçtur. Sıradan ve gösterişsiz insanları zehirlemek, gericilik ve hoş görmezlik tutkularını tiksinç Yahudi düşmanlığına sığınarak körükleyip azdırmak, suçların en ağırıdır! Eğer bu hastalık iyileştirilmezse insan haklarının özgürlükçü büyük Fransa'sı yıkılacaktır. Yurtseverliği, kin ve düşmanlık için sömürmek bir cinayettir. Ve en sonra, tüm insanlık bilimi geleceğin gerçek ve adalet yapıtını oluşturmaya uğraşırken, kılıcı çağdaş tanrı haline getirmek büyük bir cinayettir. (...)"

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

◆ Hazırlayan: Lale Uçan
laleucan@yahoo.com

Dava Vekîli Şükrî Bey anlatıyor:

Faika Hanım 13. kocanın peşinde

Resimli Perşembe, 1925 tarihli nüshalarından birinde, 'Dava Vekili Şükrî Bey'in ağzından, 13'üncü kocasıyla evlenmeye hazırlanan Faika Hanım'ın maceralarına yer verir.

"Bundan bir-iki sene evvel, müşterilerim arasında Faika Hanım isminde, orta yaşlı şişmanca, oldukça şahane bir kadın vardı. Bir-iki defa, kocasından boşanmak için bana müracaat etmiş ve neticede muvaffak olmuştu.

Son defa gelişinde, yine kocasından ayrılmak istediğini söyledi. Faika Hanım'ın mazisini biliyordum; fakat dördüncü defa karşıma geçen bu hanımın durumu, merakıma mûcip olmuştu.

Mazisini ve bu son şikayetini sordum. Faika Hanım fevkâlade hayatını şöyle anlattı:

- Efendim, 12 kocadan ayrıldım. Bu varmak istediğim 13'üncüdür. Şimdi 44 yaşındayım, fakat; henüz daha birçok erkeği memnun edecek kadar genç ve güzelim.

- 12 kocanızı da aynı şiddetle sevebildiniz mi?

- Dünyada hiçbir kadın iki erkeği aynı şiddetle sevemez. Evlendiğim erkekler içinde en çok Rıza Bey'i sevdim. Onunla evlendim, ayrıldım ve tekrar evlendim... İlk zevcem hain bir adamdı. Beni kaç defalar dövdü. İkinci kocam bir hırsızdı. Üçüncü kocam bir otelci idi. Gece gündüz ticaretle meşgul olurdu. Ciddî bir adamdı. Nihayet tam istediğimi yakaladım dedim; oteli sattı. Beni ikna etti ve babamdan kalan Aksaray'daki evimi sattım. Onları da kumarda yedikten sonra, beni on parasız sokakta bıraktı.

Bu esnada bir arkadaşımın vasıtası ile Recep Bey ile tanıştım. Daha ilk görüşte birbirimizden hoşlandık. Birkaç ay sonra evlendik. Bir sene sonra da aşkını ve parasını başka kadınlara sarf ettiğini öğrendim.

Boşandıktan sonra Haricîye mümeyyizlerinden Nusret Bey izdivacıma talip oldu. Gayet şahane bir surette evlendik. Ancak Nusret Bey bütün evi borçlarla düzeltmiş!..

Artık dünyada iyi koca olmadığına hükmetmiş, evlenmekten vazgeçmiştim. Fakat talih beni yine aldattı. Kerim Bey isminde bir manifaturacı istedi. Zengin Kerim Bey artık çalışmıyor, zamanını kazandığı paralarla at satın alarak, yarışlarla geçiriyordu..

O da beni dövdü; ben de boşandım. Bundan sonra en çok sevdiğim ve kendisiyle üç defa evlenip ayrıldığım Rıza Bey ile evlendim. Gayet çalışkan, zeki bir adamdı.

Evvelâ evlenmeyi kararlaştırmış idim; fakat Kerim Bey'den ayrılalı henüz iki ay olduğu için, kanunen zamanımızı doldurmaya mecburduk. Bu esnada işi çıktı; Zonguldak'a gitti. Iki sene gelmedi. Ben de artık gelmeyeceğine hükmederek mütekâid yüzbaşı Nevzat Bey ile evlendim.

Fakat Nevzat Bey sarhoşun biri çıktı. Onunla üç ay beraber yaşadım; nihayet ayrıldım.

Bir sene sonra Rıza Bey geldi. Bu sefer gönüllü arzusu ile evlendim. Bir zaman sonra evli olduğunu, büyük bir evde bir karısı, Aksaray'da diğer bir karısı olduğunu öğrendim...

İşte şimdi 13. defa varmak istediğim, bir mebustur..."

(Resimli Perşembe, no 28 / 1925, s. 5-6)

Mekteb-i Sultanî'nin futbol takımı

Mekteb-i Sultanî Futbol Kulübü'nün reis ve azaları toplu halde...
(Resimli Perşembe, no 10 / 1909, s. 1046)

Lüks tayyare seyahatleri

"Berlin ile Moskova arasında gündüz ve gece seferleri yapan büyük tayyarelerin muhteşem kamaralarında yolcular gazete ve mecmua okuyorlar. Meşgalesi çok olan işadamlarının mektup yazdırabilecekleri bir yazıhane odası yeni nakliyat tayyarelerinin teçhizatı meyanındadır... Bu resimde, yolcuların tavırları, bu seyahati ne kadar tabiî telakki ettiklerini gösteriyor. Muntazaman yolcu nakliyatına tahsis edilen yeni ve zengince tefriş edilmiş bir tayyarenin kamarası: Açık kapılarından, içerisinin ne kadar ağır kumaşlarla döşenmiş ve ne kadar zarif madenî aletlerle teçhiz edilmiş olduğu görünüyor. Yakında Amerika'ya seyahat edeceği bildirilen 400 R tayyaresinin yolcularına ait güvertesi..."

(Muhit, no 1 / 1928, s. 40-41)

Makastar 'Motor Osman' iş başında

Türkiye'nin her tarafında ne kuvvetli sanat unsurları vardır ki; biz bilmeyiz. Ne şayân-ı dikkat faaliyet numûnelerine tesadüf etmek mümkün... İşte bir tanesi: Bu gençtir ki, İstanbul'da Yaldız Han'da çalışıyor... 'Şimşek Makastar' veya 'Motor Osman' denilen bu gencin şayân-ı hayret olan faâliyeti neden ileri geliyor biliyor musunuz?.. On iki kişiye bedel iş çıkarmasındandır. Filhakîka Motor Osman o kadar süratle kesip biçmektedir ki, günde sekiz takım elbisenin yalnız bu zâtın elinden çıktığı görülmektedir. İki motorun meşakkatle temin ettiğini şimdi Motor Osman yalnız başına temin etmektedir. İş başında çalışan şimşek makastarın yevmiyesi 10 lirayı bulmaktadır.

(Haftalık Yeni Pembe Gazetesi, no 34-6 / 1927, s. 2)

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Moğolların Gizli Tarihi / 1240
Moğolca'dan çev.: Prof. Dr. Ahmet Temir
Türk Tarih Kurumu, 1986, Ankara

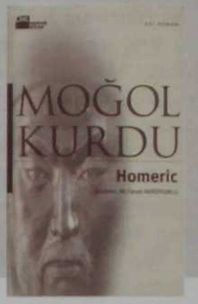
Türk-Moğol Ulusları Tarihi
(IV. Dizi / Sayı 15)
Wilhelm Barthold
Rusça'dan çev.: Hasan Eren
Türk Tarih Kurumu, 2006, Ankara

Türk Halkları Tarihine Giriş
Peter B. Golden
Çev.: Osman Karatay
KaraM Yayınları, 2002, Ankara

Marco Polo: Çin Seyahati
Milton Rugoft
Çev.: Hande Loddo
Kaknüs Yayınları, Ağustos 2003, İstanbul

Moğol Kurdu
Homeric
Çeviren: Ali Cevat Akkoyunlu
Doğan Kitap, 1999, İstanbul

Ruslara Karşı Basmacılar Hareketi
Dr. Baymirza Hayit
Babıali Kültür Yayıncılığı, Ekim 2006, İstanbul

Medine Müdafaası
(Çöl Kaplanı Fahrettin Paşa)
İsmail Bilgin
Timaş Yayınları, 2006, İstanbul

Sarıkamış'tan Sibirya'ya
(Birinci Dünya Savaşı Anıları)
Metin Tekin
Timaş Yayınları, 2006, İstanbul

Civanyan kitabı ve Çırağan'da restorasyon

'Civanyan' ile ilk kez, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin resim koleksiyonunda karşılaşmıştım. Prof. Dr. Nurettin Sözen'in başkanlığı döneminde yayımlanan koleksiyon kataloğunda da (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, No 4, 1991), tam 19 adet 'Civanyan' tablosu vardı.

Anladığım kadarıyla, Mayda Saris'in de not düştüğü gibi, bunlar bugün, Taksim'deki Atatürk Kitaplığı bünyesinde... Mayda Saris'in yayımladığı Türkçe-İngilizce kitapta, bu 19 tablonun dışında, 200 civarında yapıtı yer alıyor Mıgırdiç Civanyan'ın (1848-1906)... Ermeni kökenli Osmanlı ressamı Civanyan, 100. ölüm yıldönümünde, bir kitapla anılmaya değer olmanın çok ötesinde bir konuma sahip aslında... Elbette, Portakal Sanat ve Kültür Evi'nin çatısı altındaki 'P Kitaplığı'nı kutlamak gerekir bu çabalarından dolayı. Bu arada, Eczacıbaşı Sanal Müzesi'ni de kutlamak gerekir. Onlar da küratörlüğünü Garo Kürkman ve Haşim Nur Gürel'in üstlendiği 75 görüntülü bir seçkiyle Civanyan'ı, 27 Temmuz'dan bu yana anıyorlar. Bu sanal retrospektif, Mayda Saris'in ve tahminlerime göre, Raffi Portakal'ın, büyük emekler vererek, çoğu özel koleksiyonlardaki 200'ün üstündeki tablonun görüntülerini sanatseverlerin gözleri önüne sermeleri, çok güzel girişimler. Ancak ölümsüz 'Fenerbahçe' ve

'Kız Kulesi' *[solda; özel koleksiyon]* tablolarının, Ayvazovski'ye öykündüğü 'fırtınalı denizde yelkenli' tarzı *[üstte; 'Fırtınada Gemi', 1889, özel koleksiyon]* çalışmalarının yanı sıra, Civanyan'ın *[sağda]* İstanbul saray ve konaklarını süslediği, tiyatro dekorları yaptığı da hatırlanarak, kendisi için çok özel etkinlikler de düzenlenebilir... Bildiğim kadarıyla şu sıralar Çırağan Sarayı'nın iç dekorasyonu 'elden geçiriliyor' ve herhalde, mevcut duruma oranla, daha estetik bir takım çözümler aranıyor...

Belki de, tam da bu noktada Civanyan'ı anımsamak, onun Çırayan ve Beylerbeyi saraylarının duvar süslemelerini yaptığını düşünmek, faydalı olur: Elden geçirilmek istenen Çırağan'a, belki orijinal duvar süslemeleriyle ayakta duran Beylerbeyi 'yardımcı' olur. Bu arada, Civanyan da bir kez daha anılır. Kimbilir.

LÜTFÜ TINÇ
lutfi.tinc@dunya.com

Canlanan bir gelenek: Resim ve yazı birlikteliği

Feridun Andaç'ın 'Susan Bir Yerin Dili' adını verdiği ve şiirsel metinlerini topladığı kitabı *[altta; Dünya Kitapları, Sanat - İzdüşüm dizisi, Temmuz 2006, İstanbul]*, bana uykuya yatmış bir geleneği anımsattı.

Şairlerle ressamların bir kitabın içinde buluşmaları geleneğini... Gelenek diyorum; çünkü taa Fransa'daki dadaist ve sürrealist sanatçılardan bizim Garip Hareketi'ne, oradan da 60'lı yılların şiir kitaplarına dek sürmüş bir uygulamadır bu. Şair ile ressamı buluşturan bu uygulamayı tek başına sürdürenlere de rastlanır: Örneğin Bedri Rahmi Eyuboğlu, 'Karadut' adlı şiir kitabını kendisi resimlemiştir. Bunun başka örnekleri de vardır:

Kasım sonu, Aralık başı, İstanbul'daki Yapı Kredi Kültür Merkezi'nin Sermet Çifter Salonu, Türk edebiyatının önde gelen isimlerinden İlhan Berk'in 'Defter Kapakları' adlı sergisine ev sahipliği yapmıştı *[altta; 'Âşıkane' için çalışma]*. Sergide, İlhan Berk'in şiir çalıştığı ve not tuttuğu onlarca defter ile bu defterlerin kapaklarına yaptığı soyut resim ve kolajlar yer alıyordu. Ahmet Soysal, "İlhan Berk'in, yazıyı çizgiyle süsleyen bir şair ya da çizgiyi yazıyla destekleyen bir ressam olmadığı, dahası, onun yazıyla çiziyi hiç ayırmadığı ortaya çıkıyor bu sergide" diye yazmıştı sergi izlenimlerini aktarırken... Ama birçok yazın adamı da, bir ressamla paylaşır kitabını, Türk şiirinde ya da genel olarak Türk edebiyatında da, bunun çok güzel ve özel örnekleri vardır...

İşte Feridun Andaç da, bu geleneğe bir halka daha ekledi; ressam Solmaz Aksoy ile paylaştı kitabını... Andaç'ın, kendi deyimiyle "çok boyutlu metinsel bir eylem önerisi" olarak gördüğü, şiirsel metinlerinin ya da belki 'poèmes en prose' yani 'düzyazı şiir' dememiz gereken metinlerinin en büyük özelliği, yazarın imgelerini, çocukluk anılarından bugünün gezilerine, farklı coğrafyalarda gökyüzü altında gezdirmesi. Özellikle de deniz kıyılarında, Boğaz kıyılarında ve Bozcaada'da... Zaten Solmaz Erdoğan da bir Bozcaada tutkunu ve Feridun Andaç ile de yolları orada kesişmiş olsa gerek... Tabii bir de, okuma notlarının zenginliğini ekliyor kitabının sayfalarına Feridun Andaç...

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

◆ Hazırlayan: Erkan Ildız
erkanildiz@hotmail.com

TEBE başkanı Prof. Dr. Ali Dinçol:

'Eski Çağ yayınları öne çıkacak'

Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü (TEBE), konferanslarının yanı sıra, 2007'de yayın faaliyetine ağırlık verecek.

FOTOĞRAFLAR: ERKAN ILDIZ

Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü'nün (TEBE) başkanı Prof. Dr. Ali Dinçol ile Enstitü'nün 2007 etkinlik programını ve belli başlı projelerinin neler olduğunu konuştuk.

2007'de öncelikle yayınlara ağırlık vereceklerini dile getiren Ali Dinçol, özellikle, Türkiye'de bugüne kadar yayını yapılmamış iki konuya ağırlık verecekleri-ni bildirdi:

"Türkiye müzelerinde ve özel koleksiyonlarda bulunan antik çanak-çömleğin yayımlandığı bir 'Corpus Vasorum Antiquorum' serisi vardır. Bu seri, merkezi Brüksel'de bulunan Uluslararası Akademiler Birliği'nin (UAI) patenti altında yürütülür."

"1914'ten beri Bulgaristan'dan ABD'ye, değişik ülkeler bu seriden birçok cilt yayımlamış olmasına rağmen, Türkiye hiçbir çalışma yapmamıştır. UAI, ilk defa bize, Türkiye ciltlerini yayımlama yetkisini verdi."

"Biz de, bunun çalışmalarını yapıyoruz ve Mersin ile Silifke müzelerini kapsayacak ilk cildi, 2007'de çıkartacağız."

Dünya müzelerinde ve özel koleksiyonlarda bulunan antik sikkelerin yayımlandığı bir 'Sylloge Nummorum Graecorum' serisinden de söz eden Ali Dinçol, bu çalışmanın da yine UAI patenti altında yapıldığını ve Türkiye'nin bu konuda da çok az çalışma yapmış olduğunu belirtti:

"Bu serinin yayımlanmasını da biz üzerimize aldık ve ilk kitap, Anamur Müzesi'ne ait cilt olarak, bu yıl çıkacak."

Bütün bunların dışında iki yeni dizi daha planladıklarını söyleyen Ali Dinçol, bunlardan birinin, yurtiçi ve yurtdışından, belirli bir olgunluğa sahip doktora tezlerinin yayımlanacağı bir seri olduğunu anlattı:

"Bu kapsamda ilk seri, Studia ad Orientem Pertinentia (SOAP) adıyla Yakın Doğu ve çevresi etütlerini kapsayan bir seri ve buradan ilk kitap çıktı: 'Akhaimenid Döneminde At'. Fransa'da yapılmış bir doktora tezi. Bu seriyi, merkezi Paris'te bulunan ve bizim kardeş kuruluşumuz olan Societas Anatolica ile birlikte yapıyoruz.

İkinci dizi ise, Türkiye'de yapılmış ve çanak-çömlek konulu bir tez, bu da çıkmak üzere..."

Türkiye'de Eski Çağ dillerinin eğitimi ve öğretimi için gereksinimi duyulan araçların basılmasını sağlayacak bir dizinin daha planlandığını anlatan Ali Dinçol, bu araçların; gramer, sözlük, işaret listeleri ve temrin kitapları olduğunu vurguladı.

Bu serinin adı ise, 'Instrumenta Linguarum Antiquarum' (ILA). Bu serinin de ilk iki kitabı hazırlanıyor. Biri, yeni başlayanlar için Urartuca, ötekisi de Latince.

2007'de, bugüne kadar 20'den fazla örneğini yayımladıkları popüler kitap serisinde, yeni bir alt başlıkla, 'Toplumlar, Ülkeler, Kentler' diye bir diziye başlayacaklarını belirten Ali Dinçol, bu yeni dizide, arkeolojik merkezlerin kent kent anlatılacağını; ayrıca Hititler ve Urartular gibi toplumlar üzerine kitapların yapılacağını dile getirdi:

"Bu yeni dizinin ilk kitabı, 'Kargamış' olacak. Bu kitaplar bir rehber kitap gibi değil, konuyla ilgili tam ve doğru bilgi verecek içerikte hazırlanacaklar."

Ali Dinçol, 2007 ve 2008'e yönelik olarak bir de kurumsal haber açıkladı Popüler Tarih'e:

"Uluslararası Akademiler Birliği (UAI) geçen yıl bizi muhabir üyeliğe kabul etmişti. UAI'yı bugün Türkiye'de temsil eden 2 kurum var: Türk Tarih Kurumu (TTK) ve Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA)..."

"Birliğin 2007 Haziran'ında Oslo'da toplantısı olacak ve bizim orada, asli üyelik müracaatımız yapılacak. 2008 Yeni Delhi toplantısında ise, asli üyeliğe kabul edileceğimizi umuyorum."

Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Başkanı Prof. Dr. Ali Dinçol [solda]. **TEBE'nin amblemi** [en solda]. **TEBE tarafından hazırlanmakta olan 'Toplumlar, Ülkeler ve Kentler' serisinin ilk kitabında içerinde yer alacak olan ve Malatya Müzesi'nde bulunan bir Kargamış alçak kabartması** [sol altta].

TEBE tarafından 'Corpus Vasorum Antiqorum' adıyla hazırlanan Türkiye Antik Seramik Kataloğu'na konu olan ve Milas kazılarında bulunan çanak-çömlek parçaları [sol üstte ve solda].

Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü'nde (TEBE) düzenleen bir konferansta dinleyiciler [üstte]. **TEBE'nin yayınları arasında yer alan kitaplar** [sağ üstte]. **TEBE tarafından hazırlanan Türkiye sikke kataloğundaki Anamur sikkelerinden I. Valerianus (M.S.254-5) sikkesi** [sağda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Tıp Tarihi uzmanı Prof. Dr. İlter Uzel:

'Tıbbın temeli, Antik Çağ Anadolu'sunda'

Tıp Tarihi uzmanı Prof. Dr. İlter Uzel, Antik Çağ Anadolu'sunda çok üst düzeyde bir bilimsel tıp uygulanmış olduğunu ve bugünkü tıbbın temelini teşkil edecek birçok buluşun Anadolu'da yapıldığını vurguluyor.

Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü (TEBE) tarafından düzenlenen konferanslar kapsamında, Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi'nin Deontoloji ve Tıp Tarihi Ana Bilimdalı Başkanı, Diş Hekimliği Fakültesi Dekanı Prof. Dr. İlter Uzel de, 'Anadolu Tıp Tarihinde Yeni Araştırmalar' başlıklı bir konferans verecek.

İstanbul'da Osmanlı Bankası Müzesi'ndeki konferans, 8 Ocak 2007'de, saat 18.00'de başlayacak. Konferansla ilgili olarak, İlter Uzel sorularımızı yanıtladı:

➤ *Türkiye'de bu konuda sanırım ilk kapsamlı yayın, TTK'dan 2000'de çıkan "Anadolu'da Bulunan Antik Tıp Aletleri" kitabınız oldu. Bu kitaptaki çalışmalarınızdan bu yana yeni bulgulara ulaştınız mı?*

Gerçekten de geriye dönüp baktığımda, bu eserimin, Antik Anadolu Tıp Tarihi konusundaki en geniş çalışma olduğunu görüyorum.

Kitapta, pek çoğu ilk defa tanıtılan 700'e yakın alet yer alıyordu. Ayrıca bunların literatür taraması ile Antik tıpta nasıl ve nerede kullanıldığı da, karşılaştırmalı olarak belirtilmişti.

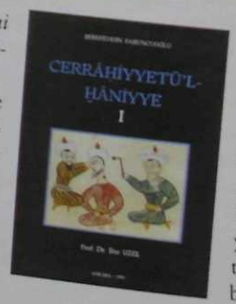
Tıp Tarihi uzmanı Prof. Dr. İlter Uzel [altta] ve İlter imzalı "Anadolu'da Bulunan Antik Tıp Aletleri" kitabı [sağ üstte]. Şerefeddin Sabuncuoğlu'nun 'Cerrahiyyetü-l Haniyye'sinin tıpkı yazımı [sağ altta].

Efes'te bulunan ve Almanya'da Meinz Roma Germen Müzesi'nde teşhir edilen Kanyopulos'un M.S. 1. Yüzyıl ait takımı [altta]. Jena'da, Friedrich Schiller Tıp Tarihi Müzesi'nde korunan ölü doğan çocuğu çıkarmaya mahsus kranioklast [sağ sayfada, ortada] ve yaradan ok çıkarmaya yarayan alet [sağ altta].

Efes'ten genel bir kazı alanı.

Kitap, 17 müzede yapılan çalışmalara dayanıyordu. O zamandan beri, bildiğim kadarıyla, Antik Roma Tıbbı ile ilgili olarak yapılan güzel bir tercümeden başka bir çalışma yayımlanmadı.

➤ *Tıp aletlerinin gelişiminde ve genel olarak tıpta, Anadolu'nun yeri ve önemi nedir?*

Aslında Anadolu'da tıp aletleri yapılıp yapılmadığı kesin olarak belli değildir. Bu ancak bir alet yapım atölyesinin keşfinden sonra anlaşılabilir. Anadolu, Antik Çağ'da dünyanın en zengin ve gelişmiş bilim, sanat ve ticaret merkeziydi.

Dolayısıyla, Anadolu'da çok üst düzeyde bir bilimsel tıp uygulanmış ve bugünkü tıbbın temelini teşkil edecek birçok buluş Anadolu'da yapılmıştır.

Bu buluşların yer aldığı tıp literatürü Grekçe ve Latince olduğundan, Batılı bilim tarihçilerince, adeta didik didik edilerek araştırılmış ve irdelenmiştir.

Ne yazık ki Türk tıp tarihçileri, benim eserim hariç, bu konuya henüz başlamamışlardır bile.

Örneğin Galen'in dünyada tek kopya olan eseri Süleymaniye Kütüphaneleri'nde bulunarak bir İngiliz araştırmacı tarafından 1944'te yayımlanmıştı.

Efes'te bulunan ve Almanya'da Meinz Roma Germen Müzesi'nde teşhir edilen jinekolojik spekulum.

Ayrıca gene tıp aletleri konusuna gelirsek, dünyadaki 4 önemli koleksiyondan 3'ü Anadolu'da keşfedilmiştir ve bunlar Batılı tıp tarihçileri tarafından yayımlanmıştır.

➤ *Hazırlamakta olduğunuz yeni çalışmalar var mı?*

1992'de Rönesans öncesi dünya cerrahi tarihinin en önemli simalarından olan, fakat Türkçe yazdığı için, yeteri kadar değerlendirilemeyen Amasyalı Şerefeddin Sabuncuoğlu'nun 'Cerrahiyyetü-l Haniyye'sinin tıpkı yazımını hazırlamıştım.

Bunun yanında yaptığım tıp aletleri çalışması ve diğer müze ile Antropometri çalışmaları sonunda cerrahi tarihi alanında, önemli bir birikim oluşturdum.

"Tarih Öncesinden 15. Yüzyıla Kadar Anadolu Cerrahi Tarihi" adlı eserimi de bu yıl içinde baskıya hazırlıyorum.

Mevlâna'ya komşu Çatalhöyük Müzesi

9 bin yıllık geçmişi ve özgün duvar resimleriyle en önemli arkeolojik alanlardan Çatalhöyük'ten çıkan buluntuların, Konya kent merkezinde Mevlâna Müzesi yakınlarında inşa edilecek bir müzede sergilenmesi planlanıyor.

Konya Büyükşehir Belediye Başkanı Tahir Akyürek *[altta]*, Konya'nın sadece Hitit, Roma, Selçuklu, Osmanlı dönemi eserlerine değil, çok eski buluntulara da sahip olduğunu vurgulayarak, turlarla Konya'ya gelen yerli ve yabancı turistlerin çoğunun, çok merak ettikleri halde, vakit darlığı nedeniyle, Çatalhöyük kazı alanlarına gidemediklerini belirterek, söz konusu müzeye ilişkin olarak da şu bilgileri verdi:

"Bu müze, Çatalhöyük'teki 9 bin yıllık evler gibi kerpiçten yapılacak. Yapının yağıştan ve olumsuz hava koşullarından etkilenmemesi için, çadır benzeri bir koruma örtüsü olacak."

Tanınmış mimar Prof. Dr. Cengiz Bektaş'ın inşa edeceği bildirilen bu müze çalışmasını inşaatında görev alacak ustalara, kerpiç üretimi konusunda özel kurslar verilecek. Konya kent merkezinde yer alacak bu Çatalhöyük Müzesi'nde, bugüne kadar Çatalhöyük kazı alanlarında *[altta]* bulunan eserlerin yanı sıra, Çatalhöyük'teki canlı yaşamı temsil eden odalar da kurulacak. Çatalhöyük'te bugüne kadar bulunan eserlerin bir kısmının Konya Arkeoloji Müzesi'nde, bir kısmının da Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde muhafaza edildiğini belirten Akyürek, bu yeni müzenin inşa edilmesiyle, eserlerin önemli bölümünün buraya taşınacağını anlattı.

İnşaatına 2007 yılı içinde başlanması düşünülen müzeye ilave olarak, hemen yanına, benzer mimarî tarzda, 48 yataklı bir otel yapılması da öngörülüyor.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Anadolu'dan Almanya'ya: Neolitik Çağ sergisi

Başkanlığını Doç. Dr. Klaus Schmidt'in [sağ altta] **yürüttüğü Göbeklitepe kazı alanı** [sağda]. **Çatalhöyük kazılarında bulunmuş bir Ana Tanrıça heykelciği** [sağ altta; kadının başı ile sol kolunda tuttuğu hayvan orijinal değildir].

Almanya'nın Baden-Württemberg Karlsruhe Eyalet Müzesi'nde, '12 Bin Yıl Önce Anadolu: İnsanlık Tarihinin En Eski Anıtları' adıyla, 20 Ocak - 18 Haziran 2007 tarihleri arasında önemli bir sergi açılıyor.

Türkiye'nin 11 farklı ilindeki müzelerden seçilen toplam 387 eserin yer alacağı sergide, Anadolu'daki Neolitik Çağ halkının yaşam şekilleri, o dönemlerin mimarisi, tarım ve hayvancılık alanlarındaki durumları hakkında bilgiler verilecek.

Göbeklitepe Kazıları Bilimsel Başkanı ve Berlin Alman Arkeoloji Enstitüsü'nde görevli arkeolog Doç. Dr. Klaus Schmidt Popüler Tarih'e yaptığı açıklamada, serginin, daha açılmadan, Almanya'da büyük bir ilgi uyandırdığını belirtti.

Basının sergiye ilişkin haberlere şimdiden yer vermeye başladığını söyleyen Schmidt; Mainpost, Lausitzer Rundschau, Stuttgarter Rundschau ve Pforzheimer Zeitung gibi gazetelerdeki haberlerde, Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ve Almanya Devlet Başkanı Horst Köhler'in himayelerinde gerçekleştirilecek serginin, kültürel ve politik alanda taşıdığı öneme işaret edildiğini de aktardı.

Schmidt, birçok eserin ilk kez bu sergi ile kamuoyu önüne çıkacağını da özellikle vurguladı.

Göbeklitepe'nin yanı sıra, Çatalhöyük'teki kazılarda günışığına çıkarılan 450'ye yakın buluntunun ziyaretçilerin beğenisine sunulacağı sergide, dikilitaşlar, yontular, kabartmalar, heykeller, takılar, aletler, bezemeli taş kaplar, yapı modelleri, orijinal boyutta kopyalarıyla kült yapılarının yer alacağını aktaran Schmidt, sergiyi 100 binin üzerinde tarih ve arkeoloji meraklısının gezeceğini tahmin ettiklerini söyledi.

Türkiye'nin Roma sergisi: 7 bin yıllık tarih

İtalya ile diplomatik ilişkilerin 150. yılı kutlamaları çerçevesinde, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından, 10 Ocak - 31 Mart tarihleri arasında, 'Türkiye: 7000 Yıllık Tarih' adıyla bir sergi açılacak.

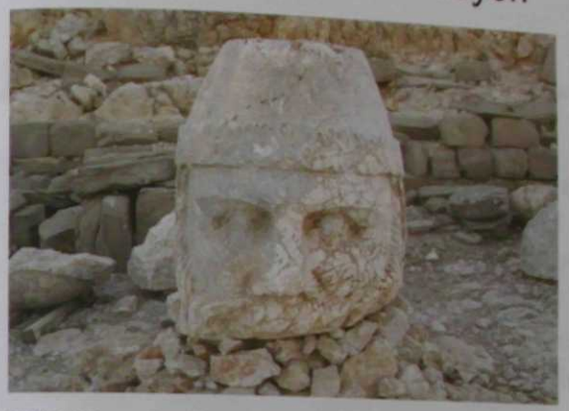
İtalya'nın başkenti Roma'da Cumhurbaşkanlığı Sarayı'nda açılacak bu sergide, Cumhurbaşkanı Sezer ile Kültür ve Turizm Bakanı Koç da hazır bulunacaklar.

Sergide, Topkapı Sarayı *[solda]* ve Ankara'daki Anadolu Medeniyetleri Müzesi gibi müzelerden seçilmiş olan ve Anadolu'nun arkeolojik dönemleriyle Osmanlı dönemini temsil eden 43 parça eser, tarih meraklılarına sunulacak.

Sergide yer alacak eserler arasında, arkeolojik dönemlerden dinî objeler, tablet ve heykelcikler ile Osmanlı döneminden takı, ayna ve kutular gibi süs eşyaları bulunuyor.

Nemrut Dağı'nda restorasyon

Nemrut Dağı'nda 2007 yılında ODTÜ tarafından restore edilecek heykel başlarından biri [solda] **ve restorasyon sorumlusu Doç. Dr. Neriman Şahin Güçal** [sol altta].

UNESCO'nun Dünya Kültür Mirası Listesi'nde yer alan Nemrut Dağı'ndaki restorasyon ve koruma çalışmaları, 2007 yılı içerisinde, Ortadoğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) ile Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yürütülecek.

2001'den beri Prof. Dr. Herman Brijder başkanlığında, Amsterdam Üniversitesi'nin (Hollanda) Nemrut Dağı'nda yürüttüğü kazı ve koruma çalışmaları durdurulmuştu.

2007'de, Nemrut Dağı'ndaki koruma ve restorasyon faaliyetlerini, Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nden mimarlık restorasyon bölümü, endüstri ürünleri tasarımı, arkeometri, jeoloji, inşaat mühendisliği, şehir ve bölge planlama bölümlerinden oluşan, 28 kişilik bir ekip yürütecek.

2006'nın 15 Ağustos'unda Kültür Bakanlığı ile Ortadoğu Teknik Üniversitesi arasında bir protokol imzalandığını açıklayan Restorasyon Sorumlusu ve Ortadoğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'nün Restorasyon Lisans Üstü Programı öğretim üyesi Doç. Dr. Neriman Şahin Güçal, şu bilgiyi de verdi: "Bu protokole göre, Nemrut merkezde olmak üzere, bir 'Kommagene Nemrut Koruma Geliştirme Programı' tanımlandı."

Projenin iki ölçekten oluştuğunu söyleyen Güçal, "İlk ölçek, Nemrut Dağı tümülüsünde ve yakın çevresinde yapılacak olan çalışmaları içeriyor. Bunlar; özellikle malzeme bozulmaları ve deprem analizleri, jeolojik etütler ve korumaya yönelik müdahaleleri tarif edecek bir araştırma projesi..."

Buna paralel olarak da, Nemrut Dağı'nın belgelenmesi ve çevre düzenlenmesi projesinin hazırlanacağını anlatan Güçal, 2007'de çevre düzenlemesi bakımından da epey yol alınmış olacağını belirtti.

Eski Çağ dilleri uzmanı Prof. Dr. Sencer Şahin de, Nemrut Dağı'nın ve buradaki tümülüsün, son 3-4 yılda haddinden fazla zarar gördüğünü vurguladı.

Simurg'da müzayede

Simurg Kitapevi tarafından 16 Aralık 2006'da gerçekleştirilmesi planlanan '1001 Kitap / 2' başlıklı müzayede, 14 Ocak 2007 tarihine ertelendi. İstanbul Taksim'de, Lion Hotel'de (Tarlabaşı) gerçekleştirilecek olan müzayede, saat 15.30'da başlayacak, müzayede öncesi kokteyl ise, 15.00'de.

Ayrıntılı bilgi için: (0 212) 256 90 90 numaralı telefonu arayabilirsiniz.

AE2 projesi

Birinci Dünya Savaşı sırasında, Çanakkale Boğazı'nı geçtikten sonra, Sultanhisar hücumbotu tarafından sıkıştırılınca, kaptanı tarafından vanaları açılarak batırılan Avustralya denizaltısı AE2'nin 2015 yılına kadar sualtından çıkarılması planlanıyor.

AE2 projesinin Türk danışmanı Vecihi Başaran, Avustralya Hükümeti'nin bu amaçla 388 bin 500 Avustralya Doları (yaklaşık 427 bin YTL) fon ayırdığını hatırlatarak, "Batırılmasından 83 yıl sonra, 73 metre derinlikte bulunan denizaltı, uluslararası kanunlara göre, Türkiye'nin malıdır. Sualtından çıkarma çalışmalarına 2007'de başlanacak" dedi.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

‘Hâtıra-i Celâdet’ topu, Beyazıt Meydanı’nda

‘Hâtıra-i Celâdet’ yani ‘kahramanlık anısı’ adını taşıyan tahtadan yapılma bir top, 1916’nın Ocak ayında, bir anıt misali, Beyazıt Meydanı’nın ortasına dikilir. Töreni düzenleyen ‘Heyet-i Tertibiyye’nin ‘reis’i bizzat Enver Paşa’dır!

Osmanlı ordularının I. Dünya Savaşı’nda, Kafkasya ve Süveyş Kanalı cephelerinde başarısızlığa uğraması, kamuoyunu epey sarsar. Ancak 1915’te Çanakkale’de ‘inanılmaz bir zafer’ kazanılması, Almanlar kadar, savaşa yeterince hazırlanmadan giren İttihat ve Terakki iktidarını da şaşırtır.

Bu zaferden istifade, Kafkas ve Süveyş Kanalı yenilgilerinin unutturulmasına çalışılır; Çanakkale Zaferi ile övünülerek, kamuoyundaki savaş karşıtı eğilimler de törpülenmek istenir.

Bu yolda yapılan işlerden biri de, Beyazıt Meydanı’na bir anıt-top dikmek olur! ‘Hâtıra-i Celâdet’ yani ‘kahramanlık anısı’ adını taşıyan bu topun özelliği, gerçek bir büyük savaş topu ölçülerinde; ama tahtadan yapılmış olmasıdır.

Bu tahta topun açılış törenine ilişik olarak, ‘Harb Mecmuası’ dergisinin 7. sayısının kapağında yer alan fotoğrafa baktığımızda, Enver Paşa’nın yanındaki zevat ile birlikte, açış konuşmasını yaptığını görüyoruz.

Enver Paşa’nın sağında, şehzade Abdülmecid (son halife) ve şehzade Ömer Hilmi, şeyhülislâm ile sadrazam Sait Halim Paşa, Bulgaristan elçisi (silindir şapkalı), Hariciye Nâzırı Halil Bey ve Ziraat Nâzırı Nesimî Bey yer alıyorlar.

Ocak 1916: ‘Harbiye Nâzırı ve Başkumandan Vekili Enver Paşa Hazretleri’ Kahramanlık Anısı Topu’nun açılışında [sağ üste; Harb Mecmuası’nın 7. sayısının kapağından]. **İttihat ve Terakki’nin kurucularından Midhat Şükrü** [sağda; Hakkı Baha’nın önünde]. **Dönemin sadrazamı Sait Halim Paşa** [en sağda].

Tahta topun önündeki masada konuşan Enver Paşa’nın sol tarafında ise, sağdan sola doğru, sırasıyla; Alman büyükelçisi Kont Metternich, Avusturya-Macaristan büyükelçisi Marki Palavicini, Hacı Adil Bey, Midhat Şükrü (Bleda) Bey ve Polis Müdürü Bedri Bey bulunmakta...

Törene davet edilenler arasında yer alan Meclis-i Mebûsan Başkâtibi Asım Bey’e gönderilen basılı davetiyede ise, şu satırlar okunuyor: “Harbiye Nâzırı ve Başkumandan Vekili Enver Paşa, İstanbul’da Bayezid Meydanı’nda vaz edilen ‘Hâtıra-i Celâdet’ topu münasebetiyle şehri halin (bu ayın) otuzuncu Çarşamba günü kablelzuhr (öğleden önce) vasati saat on birde icra kılınacak merasimde hazır bulunmak üzere teşrifini Meclis-i Mebusan Başkâtibi Asım Beyefendi’den rica eder.”

Davetiyenin sol alt köşesinde ise şu ibare yer alıyor: “İşbu davet varakasının teşrifat memurlarına iraesi (gösterilmesi) mercudur.”

Davetiyelere ilişik olarak, bir de tören programı bastırılmış:

“Hâtıra-i Celâdet Topu’na Ait Merasim Programı

1- Müdavin (davetli) vürud ettikçe teşrifat memurları tarafından kendilerine mevkileri irae edilecektir (gösterilecektir).

2- Kablelzuhr saat on birde topun üstündeki bayrak Enver Paşa Hazretleri tarafından kaldırılarak resmi küşad icra olunacak ve o aralık Marş-ı Sultanî terennüm edilerek, Sadrazam Paşa hazretleri, nam-ı hümayun Hazret-i Padişahî’ye mahsus çiviyi vaz edecektir.

3- Müteakiben Almanya ve Avusturya imparatorları ve Bulgaristan Kralı namlarına Almanya, Avusturya ve Bulgaristan sefirleri hazerâtı çivi çakacaklardır. Bu sırada Alman, Avusturya ve Bulgar marşları terennüm edilecektir.

4- Merasimi mezkureyi müteakip veliahd-ı saltanat hazretleriyle hanedanı saltanat erkân-ı kiramı, vükelâyı fiham, Meclis-i Âyan ve Mebûsan reisleri, heyet-i tertibiyye azası çivi çakacaktır.

Kahramanlık Anısı Topu’nun 1916’da Beyazıt Meydanı’na dikilmesi töreni için basılan davetiyede [sol altta], **ev sahibi, Enver Paşa’dır** [solda; büyük üniformasıyla].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

"Hâtıra-i Celâdet Topu'na Ait Merasim Programı", Enver Paşa'nın adını taşıyan davetiye ile birlikte, davetlilere tek tek gönderilmişti [sağda]. **Davetin tertip heyetinde, Dahiliye Nâzırı 'Talât Beyefendi Hazretleri' de yer alıyordu** [sağ altta].

5- Balâdaki merasimin icrası sırasında müdavin, yerlerini muhafaza edecekler ve bilahare vâki olacak davet üzerine herkes 8 numarada gösterildiği veçhile, arzu ettiği neviden bir çivi tedarik edip çakacaktır.

6- Merasimin devamı müddetince Muzika münasip havalar terennüm edecektir.

7- Topun mevzu (konulmuş) bulunduğu kürsüde resmi küşad esnasında yalnız hanedan azayı kiramı, süfera (sefirler), vükelâ, Âyan ve Mebusan reisleri, Heyet-i Tertibiyye azası bulunabileceklerdir.

8- Heyet-i Tertibiyye tarafından tayin olunan memurlar müdavine, arzu ettikleri neviden çivilere mahsus biletleri mukarrer olan bedel mukabilinde verecekler ve müdavin bu biletlerle topun mevzu bulunduğu mahalle çıkarak oradan çiviyi tedarik edeceklerdir.

9- Altın ve gümüş çivi çakanlara hâtıra olmak üzere, birer şahadetname ve rozet itası mukarrer bulunduğundan, bu neviden çivi çakmak üzere bilet alan zevâtın isimlerini memura kaydettirmeleri mercudur.

Bu 9 maddelik belgenin son bölümü de, 'Heyet-i Tertibiye' başlığını taşıyor:

Reis: Harbiye Nâzırı ve Başkumandan Vekili Enver Paşa Hazretleri

Reisi Fahrî: Dahiliye Nâzırı Talât Beyefendi Hazretleri

Aza: Meclis-i Mebûsan Reis Vekili Hüseyin Cahid Beyefendi

Aza: Şehremini ve İstanbul Vali Vekili Canbolat Beyefendi

Aza: Polis Müdür Umumisi Bedri Beyefendi

Muhasib: İttihat ve Terakki Cemiyeti Kâtibi Umumisi Midhat Şükrü Beyefendi

Aza: İttihat ve Terakki Cemiyeti Merkez-i Umumî azasından Doktor Nâzım Bey

Kâtip: Meclis-i Âyan Kâtib-i Umumisi İsmail Müştak Bey."

Bu tahtadan anıt-topun açılış törenini, dönemin 'hükümet başkanı' sıfatını taşıyan sadrazamın yani Sait Halim Paşa'nın değil de, her konuda olduğu gibi, bu konuda da kendini öne geçiren Enver Paşa'nın yapmasını, yol açtığı yenilgileri unutturmak şeklinde yorumlayabiliriz.

Tahmin edilebileceği gibi, savaş yenilgiyle sonuçlanıp başkent İstanbul işgal edilince, tahta top yerinden kaldırılır. Bildiğimiz kadarıyla bugün, bu tahta top, askerî müzenin depolarında bulunmaktadır...

Hâtıra-i Celâdet Topu'ndan ilk havuza

Harbiye Nezareti'nin 'Taç Kapı'sının yer aldığı (bugünkü İstanbul Üniversitesi Merkez Binası girişi) Beyazıt Meydanı'na dikilen Hâtıra-i Celâdet Topu'nun kaldırılmasının ardından, Cumhuriyet sonrasında bu meydana, bir havuz *[üstte]* yapılacaktı...

◆ Hazırlayan: Olkan Özyurt
olkanozyurt@hotmail.com

BELGESELLER

THE HISTORY CHANNEL

Samuray ve Gamalı Haç / 7 Ocak: 22.00

1 Ocak: 24.00 Savaşın Sırları – Stalin'in Casusları
2 Ocak: 20.00 Gerçeğin Peşinde – El Dorado'nun İzinde
3 Ocak: 19.00 Modern Mucizeler – Howard Huges Teknolojisi
4 Ocak: 20.00 Kaybolanlar – John Stonehouse'un Yok Oluşu
5 Ocak: 21.00 Biyografi – Ted Bundy
6 Ocak: 20.00 THC Özel – Trablusgarp Savaşı
7 Ocak: 22.00 Özel Gösterim – Samuray ve Gamalı Haç
8 Ocak: 24.00 Savaşın Sırları– II. Dünya Savaşı'nda İngiliz Gizli İstihbarat Servisi
9 Ocak: 22.00 Dünya Prömiyeri Özel: Organize Suçlar – Dünya Tarihi: Rusya
10 Ocak: 21.00 Biyografi – Vera Wang
11 Ocak: 24.00 Tarihin Gizemleri – Nazi Hayalet Treni
12 Ocak: 22.00 Dünya Prömiyeri Özel: Organize Suçlar – Dünya Tarihi: Hindistan
13 Ocak: 23.00 Sonuca Götüren Çarpışmalar – Gaugamela
14 Ocak: 24.00 Geçmişin Gizemleri – Dinsel Ayinler ve Ritüeller
15 Ocak: 22.00 THC Özel – Çizgi Romanların Süper Kahramanları
16 Ocak: 21.00 Biyografi – Grimaldi Hanedanı
17 Ocak: 20.00 Taktikten Pratiğe
18 Ocak: 24.00 Tarihin Gizemleri – Robin Hood'un Gerçek Öyküsü
19 Ocak: 20.00 Savaşın Rengi – Rahat!
21 Ocak: 24.00 Atlantis: Kayıp Uygarlık
22 Ocak: 22.00 Ayın Ötesinde: Başarısızlık Bir Seçenek Değil II
23 Ocak: 20.00 Kral Süleyman'ın Altınları
24 Ocak: 22.00 Yüksek Teknoloji Silahları – Tanklar
25 Ocak: 23.00 Savaş Makineleri – MIG 15: Efsane Rus Jeti
26 Ocak: 22.00 Casus Uçakları ve Ötesi
27 Ocak: 21.00 Biyografi – Robert Mugabe
28 Ocak: 20.00 Tarihin Peşinde Roanoke'lerin Kayıp Kolonisi
29 Ocak: 22.00 Küçük Buzul Çağı: Büyük Soğuk
30 Ocak: 21.00 Biyografi – Al Capone
31 Ocak: 24.00 Mühendislik Felaketleri

Stalin'in Casusları 1 Ocak: 24.00

NATIONAL GEOGRAPHIC

İlk Çin İmparatoru / 21 Ocak: 20.00

1 Ocak: 18.00 Deniz Makineleri
2 Ocak: 20.00 Bin Ladin'in Baş Casusu
3 Ocak: 22.00 Futbolun Tarihi
4 Ocak: 20.00 Kayıp Hazineler: Saklı Buda Heykeli
5 Ocak: 21.00 Gezegenimiz Dünya
6 Ocak: 22.00 Da Vinci Şifresi Çözülüyor
7 Ocak: 20.00 Kraliçe
8 Ocak:18.00 Hollywood
9 Ocak: 20.00 Mafya Nedir?
10 Ocak: 14.00 11 Eylül'ün İç Yüzü
11 Ocak: 17.00 Pasifik'te Mucize
12 Ocak: 20.00 Bilimin ta Kendisi
13 Ocak: 22.00 İnterpol Araştırmaları
14 Ocak: 19.00 Rüya Jetler Tasarım Harikaları
15 Ocak: 14.00 Terör Dönemi Rehine Televizyonu
16 Ocak: 10.00 İngiltere Sınırları: Güç Oyunu
17 Ocak:17.00 Vahşi İspanya
18 Ocak: 18.30 Kaçık Profesörler
19 Ocak: 21.00 Salgın Hastalık Dedektifleri
20 Ocak: 15.00 Yasak Şehir
21 Ocak: 20.00 China Special İlk Çin İmparatoru
22 Ocak: 13.00 El-Kaide
24 Ocak: 18.00 Öldürmeye Programlananlar
25 Ocak: 19.00 Yaşamın Zaferi
26 Ocak: 20.00 Evrenin Doğuşu
27 Ocak: 23.00 İhanet
28 Ocak: 20.00 Hazine Filosu: Zheng He'nin Maceraları
29 Ocak: 20.00 Hurda Ev
30 Ocak: 17.00 Buz Dünyasının Efsaneleri

11 Eylül'ün İç Yüzü / 10 Ocak: 14.00

Hollywood / 8 Ocak: 18.00

http://groups.google.com/group/merakediyorum

24 Ocak Kararları

Başbakan Süleyman Demirel'in 1979 sonlarında kurduğu azınlık hükümetinin ekonomik istikrar programını, bu kararların mimarı Turgut Özal açıklamıştı. Özal, askerî darbeden sonra kurulan Bülent Ulusu Hükümeti'nde de bakan koltuğuna oturacaktı.

Cumhuriyet tarihinde 1980 yılı, bir dönüm noktası sayılır: 70'lerin sonuna gelindiğinde; bir yandan 78-79 ekonomik krizi ve politik gruplaşmalar arasında yaygınlaşan silahlı çatışmalar, öte yandan belli başlı siyasî partiler arasındaki uzlaşmazlıklar ülke çapındaki gerilimi doruğa çıkarttı. 1979'un sonlarında kurulan Süleyman Demirel azınlık hükümetinin, Turgut Özal'ın mimarlığında hazırladığı ekonomik istikrar programı da, bu şartlar altında, 24 Ocak 1980'de açıklandı. '24 Ocak Kararları', IMF'nin istekleri doğrultusunda hazırlanmış bir istikrar programıydı. Program, sürekli kur ayarlamalarına dayanan bir kambiyo rejimini, iç talebin sıkı para politikasıyla düşürülmesini, ihracatın artırılmasını, ithalatın serbest bırakılmasını, ücret ve maaşların sınırlanmasını, KİT (Kamu İktisadî Teşebbüsleri) ürünlerine zam yapılmasını ve bazı KİT'lerin özelleştirilmesini esas alıyordu.

Bu kararlara göre, büyük bir devalüasyon yapılarak doların 47 lira olan fiyatı, 70 liraya çıkarıldı. '24 Ocak Kararları' olarak anılan ekonomik reform paketinin ardından da, 12 Eylül askerî darbesi gelecekti...

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Buçalışma;
merakediyorum@googlegroups.com

üyeleriiçinhazırlanmıştır.
Benzerçalışmalardanhaberdarolmak,
öneri, istek ve karşılaştığınız sorunlan bize bildirin.

Çalışmalarımızı takip etmek için
merakediyorum@googlegroups.com
e-postaadresine
"Üyelik" başlıklı veya boş bir mesaj gönderin.

Grupsayfasını
http://groups.google.com/group/merakediyorum
inceleyerek daha önce üyelerimizle paylaştığımız
çalışmavemesajlaninceleyebilir,
üyeliğinizidüzenleyebilirsiniz.

